

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΚΗΡΥΞ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΟΡΓΑΝΟΝ ΙΕΡΑΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΘΥΑΤΕΙΡΩΝ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ

Ετος Ιδρύσεως 1964 Τρίτη Περίοδος Νοέμβριος- Δεκέμβριος 1997 Αριθμός Τεύχους 110-111

RECEIVED

FEB 19 1998

LIBRARY-P.A.O.I.

Η Γέννησις της Θεοτόκου, 1547.

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΚΗΡΥΞ

Έτος Ιδρύσεως 1964

Τρίτη Περίοδος

Αριθμός Τεύχους 110-111

Νοέμβριος - Δεκέμβριος 1997

Ετήσια Συνδρομή £10

Διευθύνεται από Συντακτική Επιτροπή

5 CRAVEN HILL, LONDON W2

TEL: 0171-723 4787

FAX: 0171-224 9301

ORTHODOX HERALD

OFFICIAL PUBLICATION OF THE ARCHDIOCESE
OF THYATEIRA AND GREAT BRITAIN

5 CRAVEN HILL, LONDON W2

TEL: 0171-723 4787

FAX: 0171-224 9301

First Published 1964

November - December 1997

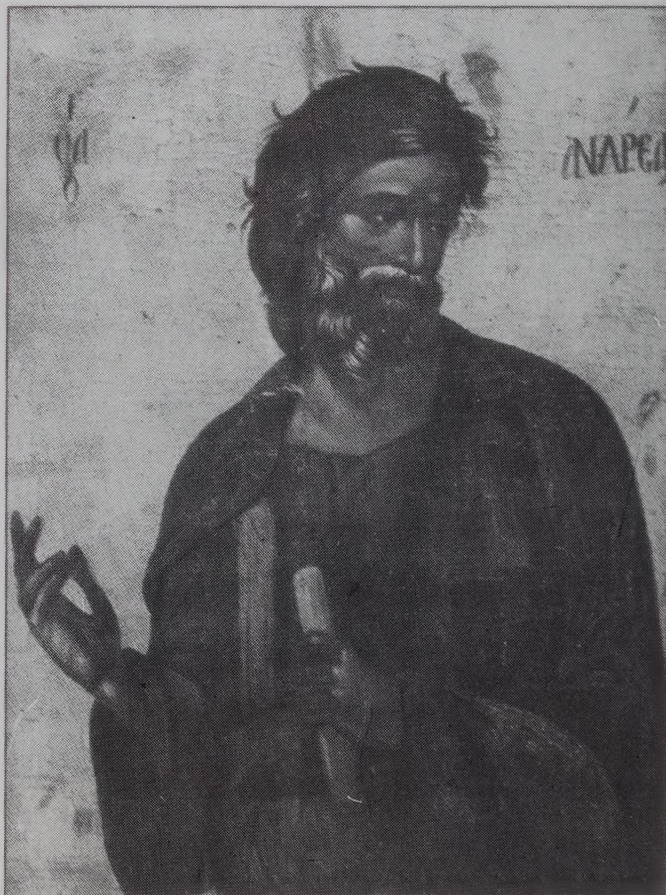
Third Period

No: 110-111

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

3. Α.Θ.Π. Οικ. Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου, Λόγος Κατηχητήριος επί τη ενάρξει της Αγίας και Μεγάλης Τεσσαρακοστής.
4. Πατριαρχική Απόδειξις επί τοις Χριστουγέννοις.
5. Σεβ. Αρχιεπισκόπου κ. Γρηγορίου, Εγκύκλιος της νηστείας και περιόδου προ των Χριστουγέννων.
6. Σεβ. Αρχιεπισκόπου κ. Γρηγορίου, Εγκύκλιος των Χριστουγέννων.
7. Θεοφιλ. Επισκόπου Κιανέων κ. Χρυσόστομου, Η Κυριακή προ της Χριστού Γεννήσεως.
8. Ήνοιεται πάσιν οι Εδέμ.
- 9-10. Οικον. π. Αναστασίου Δ. Σαλαπάτα, Η θέση και ο ρόλος της Ορθοδοξίας στην Ενωμένη Ευρώπη (Μέρος II).
- 11-12. Μητροπολίτη Λέρον, Καλύμνου και Αστυπалаίας κ. Νεκταρίου, Ο Ορθόδοξος Κόσμος και η Ευρωπαϊκή Ένωση.
- 12-15. Χαιρετισμοί Σεβ. Αρχιεπισκόπου κ. Γρηγορίου σε Κοινοτικές Εκδηλώσεις.
15. Οικον. π. Αναστασίου Δ. Σαλαπάτα, 5ο Ετήσιο Πνευματικό Συμπόσιο στην Κοινότητα Αγίου Παντελεήμονος.
- 16-17. Χειροτονία Ιερών.
- 18-24. Χάρις Μεττή, Ιωσήφ Γεωργηρίνης ο Μήλιος, Αρχιεπίσκοπος Σάμου, ιδρυτής της πρώτης ελληνικής κοινότητας στο Λονδίνο το 1677.
25. Patriarchal Proclamation on the nativity of Christ.
- 26-27. Encyclicals by Archbishop Gregorios.
28. Saint Theodore the Studite, Catechesis 32, Translation by Archim. Ephrem Lash.
- 28-29. Ecclesiastical News.
29. New Chairman of the British Committee for the restitution of the Parthenon Marbles.
- 30-32. Χρονικό Αρχιεπισκόπου Θυατείρων και Μεγ. Βρετανίας κ. Γρηγορίου.

**ΠΑΡΑΚΑΛΕΙΣΘΕ Ν' ΑΝΑΝΕΩΣΕΤΕ
ΤΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΣΑΣ ΣΤΟΝ
ΟΡΘΟΔΟΞΟ ΚΗΡΥΚΑ**

Ο Απόστολος Ανδρέας, του οποίου η Ιερά Μονή στην Καρπασία βρίσκεται ακόμα κάτω από Τουρκική κατοχή, και την οποία εκατοντάδες Ελληνοκύπριοι επισκέφθησαν στις 30 Νοεμβρίου 1997.

ΛΟΓΟΣ ΚΑΤΗΧΗΤΗΡΙΟΣ ΕΠΙ ΤΗ ΕΝΑΡΞΕΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗΣ

Αριθμ. Πρωτ. 148

+ ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ

ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ, ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ
ΠΑΝΤΙ ΤΩ ΠΛΗΡΩΜΑΤΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ, ΧΑΡΙΣ ΕΙΗ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ ΗΜΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥ,
ΠΑΡ' ΗΜΩΝ ΔΕ ΕΥΧΗ, ΕΥΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΧΩΡΗΣΙΣ

Τέκνα εν Κυρίω αγαπητά,

Με την βοήθειαν του Φιλανθρώπου Κυρίου έχομεν ήδη και εφέτος εισέλθει εις την περίοδον του κατανυκτικού Τριωδίου και αύριον αρχίζει η Αγία και Μεγάλη Τεσσαρακοστή.

Εις αυτήν φανερούται ο πνευματικός πλούτος της Ορθοδόξου ημών Εκκλησίας και η ανύστακτος αυτής φροντίς διά την σωτηρίαν των τέκνων της.

Διά να μας βοηθήσει δε εξ αρχής να ακολουθήσωμεν τον ορθόν δρόμον της ασκήσεως, ανοίγει την περίοδον του Τριωδίου με την Κυριακήν του Τελώνου και Φαρισαίου, κατά την οποίαν το ευαγγελικόν ανάγνωσμα μας παρουσιάζει πώς ο Φαρισαίος αυτοδικαιούμενος διά της υπερηφανείας του, καταδικάζεται· και πώς ο Τελώνης αυτοκρινόμενος διά της μετανοίας του, δικαιώνεται.

Χάνουν την αξίαν των αι αρεταί και τα κατορθώματά μας όταν τα προβάλλωμεν, ως ο Φαρισαίος, διά να δοξασθώμεν και να υποτιμήσωμεν τον αδύνατον αδελφόν μας. Όπως και αι αδυναμίαι και αμαρτίαι μας είναι δυνατόν να μεταβληθούν, διά της ταπεινώσεως και μετανοίας, εις αφορμάς σωτηρίας και πνευματικής αγαλλιιάσεως.

Ο φίλαυτος υπερηφανεύεται. Μεγαλαυχεί. Και θαμπωμένος από το πλήθος των αρετών του κατακρίνει και υποτιμά τους άλλους. Εν τέλει όμως εκείνος καταδικάζεται. Χάνει ό,τι κατά φαντασίαν έχει. Απομονώνεται. Και καταλήγει εις την κόλασιν της μοναξιάς.

Δεν ευρίσκει άνθρωπον να είπει περί αυτού λόγον καλόν. Διότι εις την πληγήν του άλλου δεν έβαλέ ποτε βάλαμον παρακλήσεως, ούτε επέχεεν οίνον και έλαιον, όπως ο καλός Σαμαρείτης. Αλλά μόνον λόγοι κατακρίσεως και καταδίκης εξήλθον εκ του στόματος αυτού διά τους συνανθρώπους του.

Και όλα αυτά, διότι αγνοεί το μυστήριον της μετανοίας. Δεν γνωρίζει “πόσα δύνανται τα δάκρυα”· πόσην παράκλησιν δωρίζει ο Θεός εις τους ταπεινούς και τους συντετριμμένους· ποίους χειμάρρους αγαλλιιάσεως και πνευματικής ευφροσύνης δέχεται ο μετανοών, στενάζων και κλαίων.

Ο ταπεινός και συντετριμμένος δέχεται την θείαν επίσκεψιν και πληρούμενος χάριτος σοφίζεται. Δεν κατακρίνει ουδένα. Θεωρεί όλους τους ανθρώπους καλούς. Δεν έχει καμμίαν ιδέαν διά τον εαυτόν του. Δεν εξοργίζεται όταν τον κατηγορούν. Υπομένει και χαιρών προχωρεί εις την οδόν της σωτηρίας. Έχει εγκαταλείψει όλην την ύπαρξιν αυτού εις τον Θεόν και μένει πάντοτε ήρεμος. Δι’ αυτό και, όταν εν μετανοία προσεύχεται, ταπεινοφρονεί, διότι ελπίζει μόνον εις το έλεος του Κυρίου. Και όταν εν πλησμονή απολαμβάνη την χαράν του Παραδείσου, ευγνωμονεί, διότι γνωρίζει ότι από τον Θεόν προέρχεται παν αγαθόν. Λάμπει ολόκληρος έσωθεν με θείαν παράκλησιν και καθίσταται ακουσίως φως του κόσμου.

Αγαπητοί αδελφοί και τέκνα.

Εάν υπάρχη εντός ημών σπέρμα αρετής και ευσεβείας, μη καταστρέφωμεν αυτό διά της υπερηφανείας.

Εάν υπάρχη μέσα μας αδυναμία, μη πνιγώμεν διά της απογνώσεως και φιλαυτίας. Υπάρχει οδός σωτηρίας. Η ταπεινώσις φέρει την χάριν του Πνεύματος εις τον αγωνιζόμενον πιστόν. Και η ίδια ταπείνωσις οδηγεί διά της μετανοίας εις την σωτηρίαν τον πεσόντα εις τα πάθη αδύνατον άνθρωπον.

Εάν θέλωμεν να επιτύχωμεν και να χαρώμεν την ζωήν μας, μη σπαταλώμεν τον χρόνον μας ματαιώς. Αλλά ας ησυχάσωμεν. Και ησυχάζομεν όχι απομακρυνόμενοι εις έρημον τόπον, αλλά εισερχόμενοι εις το άγιον κλίμα της συντριβής του Τελώνου, όπου δεν ακούονται αι κατακρίσεις των Φαρισαίων, αλλά η ψυχή του ταπεινού τρέφεται μυστικώς από την θείαν παράκλησιν.

Εάν θέλωμεν τον αληθή χορτασμόν, ας νηστεύσωμεν κατά τας υποδείξεις της Εκκλησίας μας. Και θα εύρωμεν “το Πνεύμα το Άγιον εστιάτορα άριστον”.

Εάν θέλωμεν να απολαύσωμεν την ευφροσύνην της άνωθεν δικαίωσεως, ας ομολογήσωμεν ως ο Τελώνης την αμαρτωλότητά μας ζητούντες από τον μόνον πανάγαθον Κύριον το έλεος.

Εάν θέλωμεν την μακαρίαν παράκλησιν, ας πορευθώμεν εις την Αγίαν Ορθόδοξον Εκκλησίαν μας και τας ακολουθίας αυτής, ιδίως κατά τας ημέρας ταύτας της Αγίας Τεσσαρακοστής.

Η Αγία ημών Εκκλησία γνωρίζει πόσον είμεθα κεκοπιακότες. Με την παρουσίαν τής Μεγάλης Τεσσαρακοστής ημεν θέλει να προσθέση εις ημάς φορτία, αλλά να μας απαλλάξη από τα υπάρχοντα. Γνωρίζει Εκείνη να μεταμορφώνει την λύπην εις χαράν και το πένθος εις αγαλλιάσιν. Οδηγεί ημάς εις την κατά φύσιν εν Πνεύματι ζωήν, όπου τα θεωρούμενα δεινά, αι συμφοραί και αι δοκιμασίαι, αποδεικνύονται ευλογίαι, αι οποίαι μαλακώνουν τον πόνον και καθιστούν τον άνθρωπον συμπαθή και φιλεύσπλαχνον.

Εάν θέλωμεν την Ανάστασιν και το πλήρωμα της ζωής, ας μιμηθώμεν την υπομονήν του σπόρου, ο οποίος διά του θανάτου εις την γην κυοφορεί το θαύμα της βλαστήσεως και ανθοφορίας και της εν Θεώ καρποφορίας.

Και ημείς ας διέλθωμεν εν υπομονή και μετανοία τον χειμώνα της ζωοφόρου νεκρώσεως εις την καλήν και αγαθήν γην της Μεγάλης Τεσσαρακοστής, διά να αξιωθώμεν να συνεορτάσωμεν μετά πάντων των Αγίων την κοσμοσωτήριον Ανάστασιν του Κυρίου, εις τον Οποίον ανήκει πάσα δόξα, τιμή και προσκύνησις εις τους αιώνας των αιώνων.

Αυτοί η χάρις και το άπειρον έλεος και ημών η πατρική και Πατριαρχική ευλογία είησαν μετά πάντων υμών.

Αγία και Μεγάλη Τεσσαρακοστή 1997

+ Ο Κωνσταντινουπόλεως Βαρθολομαίος
διάπυρος προς Θεόν ευχέτης πάντων υμών.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ ΕΠΙ ΤΟΙΣ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΟΙΣ

Αριθ. Πρωτ. 1124

+ Β Α Ρ Θ Ο Λ Ο Μ Α Ι Ο Σ

ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ, ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ
ΠΑΝΤΙ ΤΩ ΠΛΗΡΩΜΑΤΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΧΑΡΙΝ, ΕΛΕΟΣ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗΝ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΕΝ ΒΗΘΛΕΕΜ
ΓΕΝΝΗΘΕΝΤΟΣ ΣΩΤΗΡΟΣ ΧΡΙΣΤΟΥ

"Παιδίον εγεννήθη ημίν, υιός και εδόθη ημίν".

Αγαπητοί εν Χριστώ αδελφοί και τέκνα πεφιλημένα,

Επανακάμψαντες εις το Οικουμενικόν Πατριαρχείον εκ της μακράς ημών πορείας και επισκέψεως του εις την Οικουμένην απλουμένου ποιμνίου της Αγίας του Χριστού Μεγάλης Εκκλησίας, αφού κατά τα τελευταία έτη περιωδεύσαμεν τας χώρας της Ευρώπης, Ασίας, Αυστραλίας και Αμερικής, δεν λησμονούμεν την ευλογίαν και την χαράν της συναντήσεως τόσων αγαπητών προσώπων. Προσώπων φωτιζομένων με το φως της ελπίδος, αλλά και σκιαζομένων με νέφη κλαυθμού και συμφορών.

Μένουν εντός ημών κεχαραγμένοι αι μορφαί μικρών και μεγάλων. Ενηλίκων επιφορτιζομένων τας ευθύνας της ζωής. Νέων με τας χρηστάς ελπίδας καλής σταδιοδρομίας. Ασθενών εις τας κλίνας του πόνου. Ηλικιωμένων εις τας δυσμάς του βίου. Βρεφών κλαυθμυρίζοντων και συνιστώντων την ελπίδα της ανανεώσεως του Γένους ημών.

Ησθάνθημεν πόσον μικρός είναι ο κόσμος και ο βίος ημών βραχύς. Πόσον φως προσδοκίας λάμπει εις τους οφθαλμούς των ανθρώπων κάθε ηλικίας. Αλλά και πόσος πόνος, πόση αγωνία και αδικία ενυπάρχει εις τον κόσμον. Πόσον η αδυναμία και αμαρτία μας αμαυρώνει το κάλλος της ζωής, η οποία θα ήτο δυνατόν, εντός της αγάπης του Θεού, να είναι παράδεισος και όλοι εμείς μία αγαπημένη οικογένεια. Εντός όμως των πολλών κόπων και ανθρωπίνων βασάνων έρχεται, ως δώρον θεϊόν διά πάσαν οικογένειαν, η γέννησις ενός τέκνου, το οποίον τόσην χαράν προξενεί και βεβαιότητα χαρίζει εις την οικογένειάν του, διότι δι' αυτού αυξάνεται, ευλογείται και ελπίζει.

Εντός αυτού του πνεύματος της συμπαθείας και της αληθούς κατανοήσεως θα ηθέλαμεν να απευθύνωμεν προς πάντας υμάς λόγους ειλικρινούς ευχαριστίας και παρακλήσεως. Να σας ανταποδώσωμεν κάτι διά την χαράν που η αγάπη σας μας εχάρισε κατά την μακράν ημών περιοδείαν.

Και εκείνο το οποίον θα ηθέλαμεν να σας προσφέρωμεν και μας ήτο αδύνατον εις την πληρότητά του να πράξωμεν έρχεται ως δώρον εξ ουρανού.

Εντός της μίας πανανθρωπίνης οικογενείας της από περάτων έως περάτων της οικουμένης, ακούεται το χαρμόσυτον μήνυμα: "παιδίον εγεννήθη ημίν, υιός και εδόθη ημίν ... και καλείται το όνομα αυτού μεγάλης βουλής άγγελος, θαυμαστός σύμβουλος, Θεός ισχυρός...".

Αυτός είναι η προσδοκία των Εθνών. Η χαρά των τέκνων. Η αγαλλίασις των μητέρων.

Ο αγιασμός της φύσεως ημών.

Θεός το τεχθέν, η δε μήτηρ Παρθένος. Τί μεγαλύτερον θαύμα είδεν η Οικουμένη;

Σκιρτάτω η κτίσις και ευφραινέσθωσαν πάντες οι γηγενείς.

Με την σάρκωσιν του Θεού Λόγου, με την πρόσληψιν και θέωσιν του ανθρωπίνου φυράματος, άπαντες κατέστημεν αδελφοί. Δυνάμεθα να ελπίζωμεν. Λαμβάνομεν θάρρος. Αντλούμεν δύναμιν. Ψηλαφώμεν την αγάπην. Θαυμάζομεν το θεϊόν βρέφος, το οποίον διά της ταπεινώσεως πολιτεύεται. Εις σπήλαιον γεννάται. Εις φάτνην ανακλίνεται. Διά σπαργάνων ελίσσεται. Εις την πτωχείαν, ερημίαν και εγκατάλειψιν ημών έρχεται. Δεν έρχεται ως απλούς επισκέπτης. Έρχεται και γίνεται άνθρωπος και υπομένει πάντα τα πάθη της σαρκός, χωρίς αμαρτίας. Υποφέρει τον παγετώνα του χειμónος, την αδυναμίαν της πτωχείας, το μίσος του Ηρώδου, την πικρίαν της εξορίας, την φυγήν εις Αίγυπτον και την ταλαιπωρίαν της Παναγίας μητρός Του και του θετού πατρός Του.

Έρχεται και μας σωζει. Γεννάται ο Εμμανουήλ. Γεννάται ο Θεός, ο οποίος μένει μεθ' ημών. Και ζώμεν το θαύμα, όχι μόνον ο Θεός να πλάθη τον άνθρωπον, αλλά και η Παρθένος Παναγία, αγνή, να γεννά τον Θεόν. Διά τούτο γην και ουρανόν πληροί ο αγγελικός ύμνος: *"Δόξα εν υψίστοις Θεώ και επί γης ειρήνη".*

Δόξα και ειρήνη θεϊκή βασιλεύει εις τον ουρανόν και εις την γην.

Δόξα άκτιστος και ειρήνη αδιάπτωτος βασιλεύει εις το άσυλον της ειρήνης παλάτιον, τον λειτουργικόν κόσμον της Εκκλησίας. Η αυτή βασιλεύει εις την καρδίαν κάθε πιστού, ο οποίος εμπιστεύεται και εναποθέτει την ζωήν του άπαντα εις τον σαρκωθέντα Θεόν Λόγον.

Χωρίς τον Θεάνθρωπον Κύριον, χωρίς τον Εμμανουήλ, θα είμεθα μόνοι, αδύνατοι, ευάλωτοι και άκληροι. Τώρα είμεθα τέκνα Θεού, αδελφοί και συγκληρονόμοι Χριστού.

Εντός της παγκοσμίου ταύτης χαράς των Χριστούγεννων, δεν σας αποστέλλομεν γράμματα ανθρώπινα, αλλά σας αναγγέλλομεν το Θεανθρώπινον Μήνυμα:

"Ανέτειλας Χριστέ εκ Παρθένου, νοητέ ήλιε της δικαιοσύνης".

Αυτός ο ήλιος φωτίζει την υφήλιον. Φωτίζει τα πέρατα της γης και τα βάθη της ανθρωπίνης ψυχής.

Είτε εορτάζομεν τα Χριστούγεννα εις το βόρειον ημισφαίριον, είτε εις το νότιον, εις περίοδον χειμónος ή θέρους, έχομεν την ανάγκην της θείας στοργής και χάριτος του Σαρκωθέντος Θεού.

Αυτήν ευχόμεθα εκ μέσης καρδίας πλουσίως να επιδαφилεύη εις πάντας υμάς το *"παιδίον νέον, ο προ αιώνων Θεός"*, ώστε και τον νέον ενιαυτόν της χρηστότητός Του μετά χαράς να διέλθωμεν και να αξιωθώμεν πλέον έτοιμοι να εορτάσωμεν την μεγάλην επέτειον της συμπληρώσεως των δύο χιλιάδων ετών από της κοσμοϊστορικής ημέρας της Γεννήσεως Αυτού, του Θεανθρώπου Κυρίου και Σωτήρος πάντων ημών. Αυτού η χάρις και το άπειρον έλεος είσαν μετά πάντων ημών.

Φανάριον, Χριστούγεννα 1997

+ Ο Κωνσταντινουπόλεως Βαρθολομαίος,
διάπυρος προς Θεόν ευχέτης πάντων υμών.

ΕΓΚΥΚΛΙΟΙ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΘΥΑΤΕΙΡΩΝ ΚΑΙ Μ. ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ κ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΤΗΣ ΝΗΣΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΟΥ ΠΡΟ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ

Αγαπητοί μας,

Από το Σάββατο 15 Νοεμβρίου, μνήμη των Αγίων Ομολογητών και μαρτύρων Γουρία, Σαμμωνά και Αβίβου, μπήκαμε στην περίοδο της Νηστείας των Χριστουγέννων. Οι Χριστιανοί όλης της Οικουμένης ετοιμάζονται να υποδεχθούν το Θείο Βρέφος. Και η Εκκλησία από την ημέρα των Εισοδίων της Παναγίας θα ψάλλει τον θαυμάσιον και κατανυκτικόν ύμνον *“Χριστός γεννάται· δοξάσατε, Χριστός εξ ουρανών απαντήσατε, Χριστός επί γης υψώθητε.”*

Γι' αυτό η Εκκλησία καλεί τους πιστούς να προετοιμαστούν υπαρξιακά, ψυχικά, σωματικά, πνευματικά για να εορτάσουν τη Γέννηση του Θεανθρώπου Χριστού, ο οποίος *“εν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ὀρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ’ ἐαυτὸν ἐκένωσεν μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος καὶ σχήματι εὐρεθείς ὡς ἄνθρωπος ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, γενόμενος ὑπῆκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δε σταυροῦ.”* (Φιλιπ. Κεφ. Β. 6)

Αυτό το Γεγονός της ταπεινώσεως και φιλανθρωπίας του Θεού ετοιμαζόμαστε να εορτάσουμε και να τιμήσουμε όλοι οι άνθρωποι ύστερα από 40 μέρες. Θαυμάζουμε τους εμπόρους και τους πωλητές και τους καταστηματάρχες για την πρόνοιά τους. Φέτος δύο μήνες πριν από τα Χριστούγεννα ετοίμασαν τα καταστήματα και τις βιτρίνες τους και με πολλή δεξιότητα εξέθεσαν και συνεχίζουν να εκθέτουν τα εμπορεύματά τους για να ελκύσουν την προσοχή του ανθρώπου. Αναφέρω αυτά όχι τόσο για να επαινέσω τους καταστηματάρχες, όσο για να κεντρίσω το ενδιαφέρον σας να μιμηθούμε τουλάχιστον την πρόνοια και φρόνησή τους. Αυτοί με το δικό τους τρόπο και για δικούς τους λόγους διαφημίζουν το Χριστό και μας υπενθυμίζουν τα Χριστούγεννα. Μας υπενθυμίζουν ότι όλη η Κοινωνία προετοιμάζεται για το μεγάλο και μοναδικό στην ιστορία του ανθρώπου Γεγονός, τον ερχομό του Γιού του Θεού ανάμεσά μας.

Γι' αυτό συμβουλευόμαστε πατρικά, - σαν Χριστιανοί Ορθόδοξοι και κάτοικοι του Ηνωμένου Βασιλείου και Μέλη της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Θυατείρων και Μεγάλης Βρετανίας, - να προετοιμάσετε τους εαυτούς σας ανάλογα. Η Εκκλησία θέλει άσκηση, νηστεία, ψυχική και φυσική, προσευχή έντονη και ειλικρινή, συνδυασμένη με μετάνοια της ψυχής μας αυτή την περίοδο. Προτρέπει τους πιστούς να ντυθούν με τον θώρακα της πίστεως και την περικεφαλαία της αγάπης και της ταπείνωσης, να αγωνιστούν δυναμικά για τον καλό αγώνα της αρετής και της αυτοθυσίας και αυταπάρνησης. Οι Άγιοι, με *“νηστεία ἀγρυπνία προσευχή”* επέτυχαν του ποθουμένου, έλαβαν τη χάρη του Θεού. Έτσι και μεις θα μπορέσουμε να πλησιάσουμε και να ζήσουμε εποικοδομητικά και υπαρξιακά το μυστήριο της Ενανθρωπήσεως του

Κυρίου ημών Ιησού Χριστού. Ο ποιητής της Εκκλησίας δοξολογώντας τον Θεό ψάλλει *“Μυστήριον ξένον ὁρῶ καὶ παράδοξον, οὐρανὸν τὸ σπῆλαιον, θρόνον χερουβικὸν τὴν Παρθένον, τὴν φάτνην χωρίον, ἐν ᾧ ἀνεκλήθη ὁ ἀχώρητος, Χριστὸς ὁ Θεός, ὁ ἀνυμνοῦντες μεγαλύνομεν.”*

Όπως ασφαλώς όλοι γνωρίζετε, φέτος εορτάζουμε τα 75χρονα της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Θυατείρων και Μ. Βρετανίας. Εβδομήντα πέντε χρόνια προσφοράς και οργανωμένης διακονίας για το Χριστό, για τη διατήρηση της Πίστεως των Χριστουγέννων, για τη διάδοση του Ευαγγελικού λόγου, για τον αγιασμό και τη σωτηρία του Λαού του Θεού. Σ' αυτό το μικρό σχετικά διάστημα έχουν γίνει πολλά, αλλά παραμένουν ακόμη πάμπολλα να γίνουν στον Αμπελώνα του Κυρίου. Όπως λέγει ο ίδιος ο Χριστός *“ὁ θερισμὸς εἶναι πολὺς, ἀλλὰ οἱ ἐργάται εἶναι ὀλίγοι.”* και δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των καιρῶν.

Γι' αυτό κάνουμε έκκληση προς όλους: Τους Γονεῖς, τους Δασκάλους, τους Ιερείς, την Οικογένεια και την Ομογένεια, όλοι να προσευχηθείτε για να πληριάσουν οι Νέοι και τα παιδιά μας στο Ιερό Θυσιαστήριο της Αγίας Τράπεζας. Να δεχθούν αγόγγυστα και ταπεινά το ζήλο του Διακόνου, του Ιερέως και Επισκόπου, ώστε με τη νεότητα, τον ενθουσιασμό, το ζήλο, τη γνώση και την αγάπη τους προς τον Θεό να εμπλουτίσουν την Εκκλησία και την Αρχιεπισκοπή μας. Έτσι θα οργώσουν τον Αμπελώνα του Χριστού και σαν καλοί γεωργοί θα καθοδηγήσουν και θα προστατεύσουν το Ποίμνιο από τους διάφορους προβατόσχημους λύκους που προσπαθούν να σπείρουν ζιζάνια, να διχάσουν το λαό, να εισαγάγουν καινά δαιμόνια για να παρασύρουν τους ασθενείς και αδυνάτους αδελφούς μας. Η Ιερά Αρχιεπισκοπή θα βοηθήσει και θα προωθήσει όλους εκείνους, οι οποίοι προτίθενται να ιερωθούν, ώστε να εκπαιδευθούν σε Ιερατικές και Θεολογικές Σχολές της Ελλάδος και Κύπρου. Προς τον σκοπόν αυτόν εργαζόμαστε, μελετούμε και προγραμματίζουμε επίσης την ίδρυση Θεολογικού και Εκκλησιαστικού Σεμιναρίου στη Μ. Βρετανία για την εκπαίδευση των Κληρικών μας, οι οποίοι στο μέλλον θα επωμισθούν το βάρος της διαποιμάνσεως του Λαού μας και την προστασία των Κοινοτικών μας πραγμάτων.

Εθεώρησα καλό να γράψω αυτά και να ζητήσω απ' όλους σας να βοηθήσετε για την εξασφάλιση Κληρικών για τους Ναούς και τις Εκκλησίες μας στο Ηνωμένο Βασίλειο. Γι' αυτό ανάμεσα στα άλλα, επίσης να προσθέσετε στις προσευχές σας την αγωνία της Εκκλησίας μας να εύρει και να στρατολογήσει νέους για την Ιερωσύνη.

Προσευχηθείτε όπως ο Κύριος ημών Ιησούς Χριστός, του οποίου την θείαν οικονομία ετοιμαζόμαστε να εορτάσουμε, ευλογήσει τις προσπάθειες και τους κόπους μας ώστε να καρποφορήσουν εκατονταπλάσια για τη δόξα και τιμή του αγίου ονόματός Του.

Σ' Αυτόν ανήκει η Βασιλεία και η δύναμη και το κράτος εις τους αιώνες. Αμήν.

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1997

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ

Αγαπητοί μας Συνεργάτες και ευσεβείς Ορθόδοξοι Χριστιανοί του Ηνωμένου Βασιλείου, της Ιρλανδίας και Μάλτας,

Το μεγάλο κοσμοσωτήριο Γεγονός των Χριστουγέννων μάς υπαγορεύει να επικοινωνήσουμε και πάλι μαζί σας για να σας ευχηθούμε υγεία και την ευλογία του Σαρκωθέντος και επί γης φωθέντος Υιού του Θεού και Σωτήρος ημών Ιησού.

Συμπληρώνονται σχεδόν δύο χιλιάδες χρόνια από τότε που πρωτοακούστηκε ο αγγελικός ύμνος *“Δόξα εν Υψίστοις Θεώ και Επί γης ειρήνην εν ανθρώποις ευδοκία”* (Λουκάς κεφ. Β, 14) στη Βηθλεέμ της Ιουδαίας για να μας πληροφορήσει, αλλά και να μας γεμίσει χαρά και ελπίδα ότι γεννήθηκε ο Χριστός· και ότι η αγάπη, η ειρήνη και η φιλανθρωπία του Θεού έγινε πραγματικότητα ή μάλλον επανήλθε κοντά μας, εσαρκοφόρησε *“και τοις ανθρώποις συναναστρέφη”* προκειμένου να κτίσει και δημιουργήσει έναν καινούργιο, νέον κόσμο. Γι’ αυτό και ο απόστολος Παύλος με εγκαύχητη γράφει: *“Και ελθών (ο Χριστός) ευηγγελίσατο ειρήνην και τοις εγγύς και τοις μακράν ότι δι’ αυτού έχομεν την προσαγωγήν οι αμφότεροι εν ενί Πνεύματι προς τον Πατέρα”* (Εφεσίους κεφ. Β, 17-18).

Με τη φυσική παρουσία του Χριστού εμπήκαμε σε ένα νέο κόσμο, μια νέα εποχή, αποκτήσαμε την υιοθεσία, πολιτογραφηθήκαμε στη Βασιλεία του Θεού, εγίναμε κληρονόμοι των Επαγγελίων Του και συμπολίτες των Αγίων και των φίλων του Αγίου Θεού. *“Ὦντως επεφάνη ἡμῖν ἡ χάρις τοῦ Χριστοῦ, καὶ συνεξέλαμψεν ἡμῖν τῆς εὐσεβείας τῆς δύναμις· ὄντως ἀνέτειλεν ἡμῖν ὁ τοῦ δικαιουσύνης ἥλιος, καὶ μαρτυρεῖ φωτισθέντα τῆς Οἰκουμένης τὰ πέρατα. Επεφάνη γὰρ ὁ τῶν οὐρανῶν Δεσπότης καὶ πάσαν τὴν γῆν, ὡς ἠέλησεν, εἰς οὐρανὸν μετεποίησε.”* (Χρυσόστομος)

Αυτή τη χαρά διαλαλούν και διακηρύττουν προς κάθε κατεύθυνση τα Χριστούγεννα, και μας καλούν να εορτάσουμε, να χαρούμε, να δοξάσουμε και μεις σαν τους αγγέλους, τους μάγους και τους βοσκούς, τον Νεογέννητο Χριστό. Να τον ευχαριστήσουμε για τη φιλανθρωπία και την αγάπη Του προς το Ανθρώπινο Γένος, του οποίου καταδέχθηκε τη φύση και τη σάρκα και τη μικρότητα. Μαζί με τον ποιητή της Εορτής των Χριστουγέννων να επαναλάβουμε: *“Δεῦτε ἀγαλλιασμέθα τῷ Κυρίῳ, το παρὸν μυστήριον ἐκδηγοῦμενοι. Το μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ διαλέλῃται, ἡ φλογὶν ρομφαία τὰ νῶτα δίδωσι, καὶ τὰ Χερουβείμ παραχωρεῖ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς· κ’ αὐτῷ τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς μεταλαμβάνω, οὐ προξεβλήθην διὰ τῆς παρακοῆς.”* (Ύμνος Εσπερινού Χριστουγέννων).

Τονίζει η Εκκλησία τη Γέννηση του Θεανθρώπου από την Παρθένο Μαρία, και τον αποκαλεί *“νοητόν Ἥλιον τῆς δικαιοσύνης”* που ἦλθε ανάμεσά μας απαρατήρητος και καταδέχθηκε να γεννηθεί μέσα σε σταύλο των αλόγων για να μας διδάξει την αρετή της ταπεινωσης και της αυτοπροσφοράς. Ὅμως σαν Θεός αληθινός αποκάλυψε τον εαυτό Του και έδωσε και συνεχίζει να δίνει σε όλους μας την ευκαιρία να τον γνωρίσουμε και να γίνουμε κοινωνοί και μέτοχοι της αγάπης Του. *“Λαθὼν ἐτέχθης ὑπὸ τὸ σπῆλαιον, ἀλλ’ οὐρανὸν Σε πάσι ἐκῆρυξεν, ὥπερ στόμα, τὸν Ἀστέρα προβαλλόμενος Σωτήρ.”*

Αυτή τη φιλανθρωπία και τη σωτηρία, αγαπητοί μας αδελφοί, ἤλθαν και φέτος τα Χριστούγεννα να υπενθυμίσουν σε όλους μας και να μας καλέσουν να ανανεώσουμε με ταπεινωση τις σχέσεις μας με τον Χριστό. Μας θέλει όλους δικούς του, να Τον ακολουθήσουμε με ενθουσιασμό και να εμπιστευθούμε τη ζωή μας σε Κείνον, ο οποίος *“σήμερον ὁράται σαρκὶ ὁ φύσει ἀόρατος, διὰ τὸν ἄνθρωπον”*. (Ύμνος Χριστουγέννων). Γιαυτό και η παρουσία του Χριστού στον κόσμο είναι μυστήριο, όπως μας τονίζει ο

άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος: *“Πάσα ἡ τοῦ Χριστοῦ οἰκονομία μυστήριον ὀνομάζεται, τὸ δε μυστήριον οὐκ ἐν τῷ γράμματι φαίνεται, ἀλλ’ ἐν τῷ πράγματι κηρύσσεται”*.

Πανηγυρίζοντες τούτες τις μέρες τα Θεοφάνεια, θα πρέπει να υπενθυμίσουμε εις εαυτούς και αλλήλους τη σπουδαιότητα της οικογένειας, γιατί τα Χριστούγεννα ομιλούν για την Αγίαν Οικογένεια, η οποία διαφύλαξε τη Θεία Αποκάλυψη και την έκαμε κτήμα ολόκληρης της Ανθρωπότητας. Για την ιερότητα και τη μοναδικότητα της Οικογένειας μας διδάσκουν τα Χριστούγεννα. Γι’ αυτό σας συμβουλευόμαστε, αγαπητοί αδελφοί, όπως με περισσότερη επιμέλεια επιδοθείτε στην προστασία της Οικογένειας. Να τη διαφυλάξετε σαν κόρην οφθαλμού και να την προστατέψετε με πολλές θυσίες για να μπορεί να εκπληρώνει τον θεοσύστατο και μοναδικό προορισμό της. Να βοηθήσετε την οικογένεια ώστε να παραμείνει πιστή στη Χριστιανική Ορθόδοξη Πίστη και στο Γεγονός των Χριστουγέννων. Να την διδάξετε να εκκλησιάζεται, να λατρεύει πνευματικά και πραγματικά τον Άγιο Θεό. Να μάθει να μετέχει τακτικά και συνειδητά στο Μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας. Ετσι θα εορτάζουμε αληθινά και γνήσια την Εορτή των Χριστουγέννων, και η χαρά μας θα είναι *“πεπληρωμένη”*, αληθινή, γνήσια. Να μιμηθούμε το παράδειγμα της Βασίλισσας Ελισάβετ και του Δούκα του Εδιμβούργου Φιλίππου, οι οποίοι φέτος εόρτασαν τα 50χρονα του γάμου τους. Σ’ όλο αυτό το διάστημα αντιμετώπισαν με αισιοδοξία και πίστη τα εμπόδια και τις δυσκολίες της συζύγιας και εκράτησαν και επιτήρησαν την αμοιβαία υπόσχεση που έδωσαν την ημέρα του γάμου τους. Αυτό θα πρέπει να φιλοδοξεί κάθε Χριστιανική Οικογένεια, να μην διαλύει το γάμο της, αλλά να γιορτάζει τις επετείες του με τα παιδιά και τα εγγόνια της και να μεταβαίνει στην Εκκλησία να ευχαριστεί τον Τριαδικό Θεό για τη χάρη και τη δύναμη που τους έδωσε να είναι ενωμένοι και παντρεμένοι για τόσα πολλά χρόνια. Έχοντας αυτά υπ’ όψιν, αγαπητοί αδελφοί, να πλησιάσουμε με περισσότερη επιμέλεια και προσοχή το Μυστήριο της σωτηρίας και της χαράς μας. Επίσης, με την ευκαιρία της κοσμοσωτήριας Εορτής των Χριστουγέννων, να δοξάσουμε τον Χριστό για την ίδρυση και την προσφορά της Αρχιεπισκοπής Θυατειρών, η οποία συνεστήθη από το Οικουμενικό και Πατριαρχείο πριν Εβδομήντα Πέντε χρόνια για να προστατεύει το Ορθόδοξο Ποίμνιο του Ηνωμένου Βασιλείου και να διαλαλεί ότι το Άστρο των Χριστουγέννων συνεχίζει να λάμπει, να χειραγωγεί και να κατευθύνει τον κόσμο στο δρόμο του Θεού, στη χαρά του Ευαγγελίου, στη Σύναξη της Θείας Ευχαριστίας και γενικότερα τη Λατρεία του Αληθινού και Φιλανθρώπου Θεού, εν προσώπω Ιησού Χριστού.

Πριν κλείσω το Εγκύκλιο τούτο γράμμα, θα ήθελα ωσαύτως να σας υπενθυμίσω ότι θέλουμε τη βοήθειά σας για την εξασφάλιση νέων ανθρώπων να γίνουν Κληρικοί στην Εκκλησία μας. Θα πετύχουμε το ποθούμενο εάν αυξηθεί το Εκκλησιαστικό και θρησκευτικό φρόνημα της Ορθόδοξης Οικογένειας που διαμένει στη Μ. Βρετανία. Γιατί, μόνο η Χριστιανική οικογένεια, το Χριστιανικό σπίτι μπορεί να δώσει τέτοιους φωραίους πνευματικούς καρπούς για τη δόξα του Χριστού και τη διακονία της Εκκλησίας Του στον κόσμο.

Τελειώνοντας θα ήθελα να σας ευχαριστήσω όλους για την αφοσίωση σας στην Εκκλησία μας, για την ευαισθησία σας ως προς την πρόοδο και το μέλλον της, για την αγάπη σας προς την Παιδεία, τη φιλανθρωπία και όλα τα καλά Έργα, τα οποία διαλαλούν τα Χριστούγεννα. *“Επί τούτοις πάσι δοξάσωμεν τὸν φανεῖντα, προσκυνήσωμεν τὸν ἐλθόντα, ὑμνήσωμεν τὸν ἀνακαίνισαντα, τὸν ζωοποιήσαντα, τὸν ἐγειραντα, τὸν τειχίσαντα, τὸν φωτίσαντα, τὸν παντῶν ἡμῶν τῶν αγαθῶν τὴν ἀφθονίαν χαρισάμενον Ἰησοῦν Χριστόν, ὃ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος συν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων”* Ἀμήν.

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ 1997

Η ΚΥΡΙΑΚΗ ΠΡΟ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΟΥ ΓΕΝΝΗΣΕΩΣ

υπό Θεοφίλ. Επισκόπου Κυνάων κ. Χρυσοστόμου

Ὁ ἄνθρωπος, ἀγαπητοὶ μου ἀδελφοί, ὁ ἄνθρωπος πάντα αἰσθανόταν τὸν ἑαυτοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ. Ἀνέκθετο ἐνοιῶσε ὅτι βρισκόταν κάτω ἀπὸ τὴν ἐνοχὴ καὶ τὴν καταδίκη τῆς ἁμαρτίας, πού κληρονόμησε ἀπὸ τὸν Ἀδάμ, καθὼς ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὸν προσωπικὸ του βίου. Ἡ συναίσθησις τῆς ἐνοχῆς, τοῦ δημιουργοῦσε τὴν λαχτὰρ τῆς λύτρωσιν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. Περιμένε ἐναγώνια τὸν λυτρωτὴ, τὸν σωτήρα. Οἱ προφῆτες καὶ ὁ Τίμιος Πρόδρομος με τὸ μεσαιωνικὸ κήρυγμα τοὺς προέλεγε τὸν ἐρχομὸ τοῦ λυτρωτῆ, τοῦ Μεσσία.

Ὁ Θεὸς τῶν οὐρανῶν καὶ τῆς γῆς ἱκανοποίησε τὴν προσδοκίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐστειλε τὸν λυτρωτὴ στὸν πᾶν κατὰλληλο καιρὸ, τότε πού οἱ ἡγέτες τοῦ οἱ πνευματικοὶ καὶ πολιτικοὶ βρισκόνταν στὸ ἔσχατο σημεῖο τῆς διαφθορᾶς. Ὁ προσδοκώμενος Μεσσίας - λυτρωτής, πράγματι ἦλθε στὸν κόσμῳ, ὡς φῶς, καὶ ἐφώτισε τοὺς ἐν σκότει κοιμωμένους, ἦλθε ὡς ἀλήθεια, καὶ καθοδήγησε στὴν εὐθεία ὁδὸ τοὺς ὑπηρέτες τοῦ ψεύδους, ἦλθε ὡς ζωὴ, καὶ ἐξωγόνησε τοὺς ἠθικὰ χρεωμένους, ἦλθε ὡς ποιμένας, καὶ μετὰ τὸ Τίμιο αἷμα Του ἐλύτρωσε τὸν παρασπασμένο ἀπὸ τὴν ἁμαρτία ἄνθρωπο.

Ὁ σωτήρας, ἀγαπητοὶ μου ἀδελφοί, ὁ ἀναμενόμενος λυτρωτὴς τῶν ἁμαρτωλῶν ἀνθρώπων, εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸν, λοιπόν, τὸν σωτήρα θέλω νὰ σοὺ παρουσιάσω, Χριστιανέ μου, τώρα. Πρῶτα θέλω νὰ σοὺ παρουσιάσω τὸ πρόσωπο τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ κατόπιν τὸ ἔργο Του.

Ἐρωτᾶται: Τί εἶναι ὁ Χριστός;

Τὸ βασικότερο, Χριστιανέ μου, τὸ βασικότερο ἀπ' ὅλα τὰ δόγματα τῆς Χριστιανικῆς πίστεως εἶναι ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶναι τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος καὶ ὁλοκληρωμένος ἄνθρωπος. Ἡ ὁλοκληρωμένη φύση τοῦ Ἰησοῦ ἐνώθηκε ὑποστατικὰ μετὰ τῆς θεϊκῆς Του φύσεως ἀσυνγύχτως σ' ἓνα πρόσωπο, τὸν Κύριον.

1. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι Θεός.

Μὲ αὐτὸ θέλω νὰ πῶ ὅτι, αὐτὸς εἶναι τὸ δεύτερο πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος ἢ τὸ δεύτερο πρόσωπο τῆς Θεότητος. Ἡ Ἁγία Γραφή μᾶς διδάσκει ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἓνας στὴ θεία Του ὑπόστασις. Ὁ Θεὸς εἶναι πνεῦμα, "Πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ τοὺς προσκαρπύοντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκινεῖν" (Ἰω. 4, 24), καὶ τὸ πνεῦμα, ἐν ἀντιθέσει μετὰ τὸ σῶμα δὲν μπορεῖ νὰ διαιεθεῖ σὲ μέρη. Ἐπομένως ἡ ἐνότητα τῆς θείας φύσεως εἶναι ἀδιαίρετη καὶ ἀφάρτα. Καὶ ὁμῶς ἡ Ἁγία Γραφή διδάσκει πολὺ σαφῶς, ὅτι μέσα στὴν ἐνότητα τῆς Θεότητος ὑπάρχουν τρεῖς χωριστὰ καὶ διακρινόμενα πρόσωπα. Πρόσεξε τὰ ἀκόλουθα χωρία τῆς Ἁγίας Γραφῆς: "... καὶ βαπτισθεῖς ὁ Ἰησοῦς ἀνέβη εὐθὺς ἀπὸ τοῦ ὕδατος καὶ ἰδοὺ ἀνέφθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοὶ καὶ εἶδε τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καταβαίνον ὡσεὶ περιστέραν καὶ ἐρχόμενον ἐπ' αὐτόν. Καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν λέγουσα: οὗτός ἐστι ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα" (Ματθ. 3, 16 - 17). Ἐδῶ γίνεται λόγος περὶ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς, τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. "Πηγαίνετε λοιπόν νὰ κάνετε μαθητὲς μου ὅλα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντάς τοὺς σὲ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος" (Ματθ. 28, 19).

Ὡστε, λοιπόν, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὡς πρὸς τὴν θεία Του φύση ἦταν τὸ δεύτερο πρόσωπο τῆς Θεότητος, πού διακρινόταν ὡς πρὸς τὴν προσωπικότητα ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, καὶ ὁμῶς συμμερίζεται μετὰ αὐτοὺς τὴν μία ἀδιαίρετη Θεότητα. Ἐπομένως ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι τέλειος Θεός. Ὅταν ὁ Ἰησοῦς δικαζόταν ἀπὸ τὸν Καϊάφα, τὸν κατηγοροῦσαν οἱ ἐχθροὶ Του, ὅτι ἔκαμε τὸν ἑαυτοῦ Του ἴσον μετὰ τὸν Θεόν. Ὁ Ἰησοῦς δὲν ἀρνήθηκε τὴν κατηγορία αὕτη (Βλέπε Ἰω. 19, 7, καὶ Ματθ. 26, 63-64).

Ἐπὶ σταθερῶν, λοιπόν, βάσεων ἡ παγκόσμια Χριστιανικὴ Ἐκκλησία διακηρύττει ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶναι τέλειος Θεός.

2. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι τέλειος ἄνθρωπος.

Σὰν ἄνθρωπος, πού γεννήθηκε ἀπὸ τὴν Παρθένον Μαρίαν, ὁ Ἰησοῦς εἶχε σῶμα ὑλικόν καὶ ψυχὴν αἰλὼν. Εἶχε ἀνάγκη νὰ τρέφεται, νὰ κοιμάται, νὰ ἀναπαύεται, ὅπως ὅλοι οἱ ἄνθρωποι. Ἀλλὰ τέλειος καὶ μετὰ ἠθικὴ ἐννοια, δηλαδὴ ἀναμάρτητος. Δὲν ἔφερε τὴν κληρονομικὴ ἁμαρτία καὶ τὴν κλίσιν πρὸς τὸ κακόν, πού ἔχομε ἐμεῖς. Ἦταν ὅπως ὁ πρῶτος Ἀδάμ, προτοῦ

ἁμαρτήσει, ἅγιος καὶ καθαρὸς κατὰ πάντα. Γιαντὸ λέγεται καὶ "δεύτερος Ἀδάμ" (Βλέπε Φιλιππίους 2, 6 - 11 καὶ Α' Τιμοθ. 3, 16). Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ παραθέσω ἐδῶ ἄλλες ἀποδείξεις γιὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση τοῦ Ἰησοῦ, διότι εἶναι καταφανὴς σὲ ὅποιον διαβάσει τὰ Εὐαγγέλια. Στὴ Β' ἐπιστολὴ τοῦ Ἰωάννη, ἐδάφιο 7, διαβάζουμε ὅτι, ἐκεῖνος πού ἀρνεῖται ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἦλθε ἐν σαρκί, ἀποκαλεῖται "ὁ πλάνος καὶ ὁ Ἀντίχριστος".

Εἶναι πολὺ σπουδαῖο γιὰ σένα νὰ καταλάβεις ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν γεννήθηκε ἀπὸ ἀπλοὺς γονεῖς. Γιαντὸ ἀκριβῶς, τὸ δόγμα τῆς ἐκ Παρθένου γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶναι βραδύτατο στὴ Χριστιανικὴ πίστι. Τὸ δόγμα αὐτὸ μᾶς λέγει ὅτι, ἂν καὶ ὁ Ἰησοῦς ἔλαβε τὴν ἀνθρώπινη φύση Του καὶ σάρκα Του ἀπὸ τὴν ἁγία Παρθένον Μαρίαν, δὲν εἶχε ἀνθρώπινο Πατέρα, ἀλλὰ ἡ σύλληψις Του ἔγινε μὲ ὑπερφυσικὴ ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, σὲ ὅλη τὴν ἱστορία τοῦ κόσμου, ὑπῆρξε ὁ πρῶτος πού συνελήφθη καὶ γεννήθηκε χωρὶς ἁμαρτία. Ἄν δὲν ἦταν χωρὶς ἁμαρτία, πῶς θὰ μπορούσε νὰ σώσει τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν ἁμαρτία τοὺς; Ἐπρεπε ὁ λυτρωτὴς νὰ εἶναι ἅγιος καὶ καθαρὸς ἀπὸ κάθε ἁμαρτία. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀναμάρτητος. Ἄν καὶ ὑπέκειτο στὰ ἀποτελέσματα τῆς ἁμαρτίας πᾶντο στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα Του, δηλαδὴ στὴ θλίψη, στὸν πόνο, στὸν κόπο καὶ ἀκόμη σ' αὐτὸν τὸ θάνατο, ἐν τούτοις "ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ" (Πέτρον Α' 2, 22). Αὐτὸς πειράσθηκε (δοκιμάστηκε) "κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα ἡμῶν χωρὶς ἁμαρτίας" (Ἑβραίους 4, 15).

Τὸ πῶς οἱ δύο αὐτὲς φύσεις, ἡ θεία καὶ ἡ ἀνθρώπινη, ἐνώθηκαν, εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ μεγάλα μυστήρια τῆς Χριστιανικῆς πίστεως. Εἶναι πολὺ βαθύ τὸ μυστήριον αὐτό, πολὺ θαυμαστό, γιὰ νὰ τὸ κατανοήσει ἀνθρώπινη διάνοια.

Σὰν Θεός, μπαίνοντας στὸν κόσμῳ μας, διατηρεῖ μὲν τὴ θεία Του φύση, ἀλλὰ συγχρόνως λαμβάνει ἐπιπρόσθετα καὶ ἡθελήμενα τὴν ἀνθρώπινη Του φύση καὶ γίνεται ἓνα μετὰς. Πρόσεξε πῶς τὸ διατιπώνει ἡ Ἁγία Γραφή: "Γιαντὸ κατὰ τὸν ἐρχομὸ του στὸν κόσμῳ, ὁ Χριστὸς εἶπε στὸ Θεόν: δὲν θέλεις θυσίαι καὶ προσφορές, ἀλλὰ μοῦ ἐτοίμασες ἀνθρώπινο σῶμα. Δὲν σοὺ ἀρέσουν ὁλοκαυτώματα καὶ θυσίαι γιὰ συγχώρηση ἁμαρτιῶν. Τότε εἶπα: νὰ με, Θεέ μου, ἐρχομαι νὰ κάνω τὸ θέλημά σου, ὅπως εἶναι γραμμένο γιὰ μένα στὸν νόμο" (Ἑβρ. 10, 4-8).

Γιαντὸ ἀκριβῶς ἦταν ταυτόχρονα ἓνα ἀδύνατο βρέφος καὶ ὁμῶς ἦταν ταυτόχρονα ὁ διοικητὴς τοῦ κόσμου καὶ τῶν οὐρανίων σωμάτων, στὰ χέρια τοῦ ὁποῖου βρισκόνταν τὰ νήματα πού διέθυναν τὴς τροχιὰς τῶν ἀστέρων πού στροβιλιζόνταν μέσα στὸ χάος τῶν οὐρανῶν. Ἴσως αὐτὸ νὰ μὴ μποροῦμε νὰ τὸ καταλάβουμε μετὰ τὴ λογικὴ μας. Ἡ ὁλοκληρωμένη ἀνθρώπινη φύση τοῦ Κυρίου ἐνώθηκε ὑποστατικὰ μετὰ τῆς θείας, τῆς θεϊκῆς φύσεως ἀσυνγύχτως σ' ἓνα πρόσωπο, τὸν Κύριον. Αὕτη εἶναι ἡ πραγματικότητα, ὅπως μᾶς ἀποκαλύπτει τὰς γραφές.

Σ' αὐτὸ τὸν ἐνσαρκωθέντα Θεὸ ἡθέλησα νὰ σέ φέρω σὲ ἐπαφὴ, ἀγαπητὴ ψυχὴ. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιστρέψεις σ' αὐτόν τὸν ἐνανθρωπήσαντα Θεόν, νὰ γεννηθεῖς μέσα στὴν καρδιά σου καὶ νὰ τὸν δεχθεῖς, διὰ τῆς πίστεως, σωτήρα καὶ λυτρωτὴ καὶ Κύριόν σου, καὶ τότε θὰ λάβει χώραν στὴ ζωὴ σου τὸ μεγαλύτερο ἀπ' ὅλα τὰ θαύματα, τὸ θαῦμα τῆς ἐν Χριστῷ ἀναγεννήσεώς σου. Ἀπὸ τότε πού γεννήθηκε ἄνθρωπος ὁ Θεός καὶ ἄς ἀναλήφθηκε μετὰ τὴν Ἀνάστασίν Του, μετὰ θεωμένη τὴν ἀνθρώπινη φύση Του, ὁμῶς μένει μαζί μας. Μένει στὴν Ἐκκλησία. Αὐτὸς εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐμεῖς τὸ ἡθικὸ σῶμα Του. Μέλη τοῦ σώματος Του. "Καὶ πάντα ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ αὐτὸν ἔδωκε κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τῇ ἐκκλησίᾳ, ἥτις ἐστὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ, τὸ πλήρωμα τοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶσι πληρωμένου" (Ἐφεσ. 1, 22-23). Στὸ δικὸ μας ἰδιώμα "Τὰ σύμπαντα τὰ ὑπέταξε στὴν ἐξουσία Του, καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν Χριστὸ τὸν ἔδωσε στὴν Ἐκκλησίαν ὡς ὑπερότατο ἀρχηγόν. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, εἶναι ἡ πληρότητα ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν παρουσία Του γεμίζει πλήρως τὰ πάντα".

Ἄς γίνουμε φίλοι Του, ἀδελφοί μου!

Σὰς εὐχομαι εὐλογημένα καὶ χαρούμενα Χριστοῦγεννα ἀπὸ τὸν ἐνανθρωπήσαντα Θεόν. ΑΜΗΝ.

Ήνιοκται πᾶσιν ἡ Εδέμ

“Ετοιμάζου, Βηθλεέμ, ἡνιοκται πᾶσιν ἡ Εδέμ. Ευπρεπίζου, Ευφρανθά, ὅτι το ξύλον τῆς ζωῆς ἐν τῷ σπηλαίῳ ἐξήνθησεν ἐκ τῆς Παρθένου· παράδεισος καὶ γὰρ ἡ ἐκεῖνη γαστήρ ἐδείχθη νοητός, ἐν ᾧ το θεῖον φυτὸν, ἐξ οὗ φαγόντες ζήσομεν”.

Δεν ἔχουν μόνον ἀπαράμιλλη ομορφιά τὰ τροπάρια τῆς χριστιανικῆς ὑμνογραφίας. Εἶναι ἐπίσης ἄμεσα, διαυγῆ, πλούσια σ’ ἓνα νόημα που ἀφορᾷ καὶ τὸν παρόντα κόσμον, σ’ αὐτὸν που υπομένει ὁ καθεὶς καὶ βασανίζεται, πότε μόνος του καὶ πότε ἐνώνοντας τὸν πόνο καὶ τὶς ἐλπίδες του με τῶν συνανθρώπων του. Μέσα στὴν παραμυθητικὴ τῆς ἑξάρση, ἡ ὑμνογραφία κυριολεκτεῖ καὶ κατονομάζει, ἄσφoga δημοκρατικὴ καὶ δίκαιη ὅσο καὶ ὁ ἥλιος τῆς Δικαιοσύνης που τὴ θερμαίνει καὶ τὴ φωτοδοτεῖ: “ἡνιοκται πᾶσιν ἡ Εδέμ”.

Για νὰ λάβει σάρκα καὶ οστά αὐτὸ το ἱερό “πᾶσιν”, γιὰ νὰ πραγματοποιεῖ ἐπὶ Γῆς ἡ πανανθρώπινη εὐδοκία, ἔχουν ἑοδευτεῖ γενιές καὶ γενιές, κι ἔχουν ἀναλωθεῖ χιλιετίες. Καὶ πάντοτε ὁ ὀρίζοντας ξεμακραίνει, ἀποκαρδιωτικὰ ἀπλησίαστος. Καὶ το φαρμάκι πληθαίνει, παίρνοντας ποικίλες μορφές: φτώχεια, πόλεμοι, ἐξουθένωση τῶν ἠθικῶν αξιῶν, ἐπιβολὴ τῆς φιλαυτίας καὶ το αὐσώπητου κυνισμοῦ που τείνει νὰ μετατραπῇ στὴ μοναδικὴ τεχνικὴ ἐπιβίωσης, διακρίσεις κοινωνικῆς, πολιτικῆς, φυλετικῆς που ὄχι μόνον παραμένουν ἀμείωτες ἀλλὰ ἀφ’ ἐνὸς ἀπειλοῦν ἀκόμη καὶ νὰ αἰμοδοτήσουν τὸ φάντασμα τοῦ ναζισμοῦ, ἀφ’ ἐτέρου ἐνισχύονται ἐκεῖ ἀκριβῶς ὅπου θὰ ἀναμενόταν σαφέστερη ἐκδήλωση τῶν αἰσθημάτων φιλαλληλίας καὶ ἀλληλεγγύης.

Μοιρασμένος ὁ κόσμος σὲ πρώτον καὶ δεῦτερον καὶ τρίτον· ἄλλος νὰ κινεῖται με τὴν ταχύτητα τῆς

υλικῆς τουλάχιστον εὐδαιμονίας, καταναλώνοντας καὶ το μέλλον τοῦ ἀκόμη σὰν ἓνα ἐπιπλέον “προϊόν”, κί’ ἄλλος νὰ κρημνίζεται ραγδαίᾳ στὴν ἀνέχεια, παρητημένος ἀλλὰ καὶ παρατημένος ἀπὸ τοὺς ἰσχυροὺς τῆς Γῆς, που κι ὅταν αποφασίζουν νὰ παρέμβουν σωστικά, ἐμπλέκουν τὴ σωτηρία τῶν ἀδυνάτων με τὴ δική τους ἐπιβολή, τὴ μετατρέπουν σὲ φαντασμαγορικὸ θέαμα στο ὁποῖο ἐπενδύουν τὶς σκοπιμότητές τους, ἐπικαλοῦνται δε τὶς “ἠθικὲς ἀρχές” με κ α τ ᾱ δ ἡ λ ἡ μεροληψία, ὄντες ὑπὸ τὴν ἐπὶ τῆς βραχείας μνήμης τους καὶ τῆς

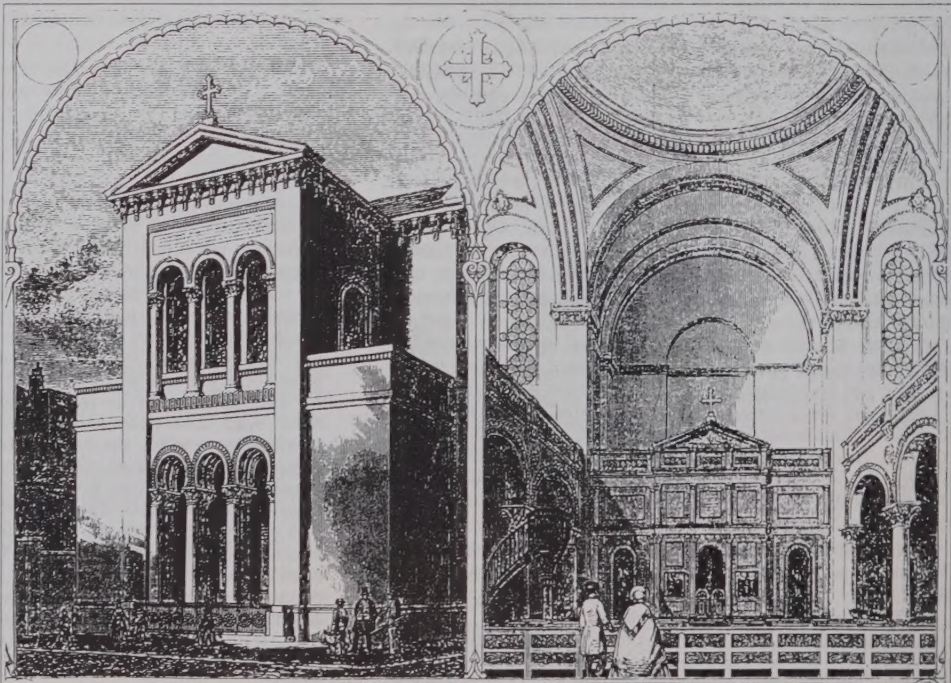
ελαστικότητας συνείδησής τους.

Μολοταῦτα, καὶ μέσα σ’ ἓναν κόσμον που εἶτε θρησκεύεται με τὴ φλούδα μόνον τῆς ψυχῆς του εἶτε ὑψώνει σὰν μοναδικὸ εἶδωλο ἄξιο προσκυνήσεως τὸ υπέρρογκο, δεσποτικὸ ἐγὼ του, ἡ σοφία τοῦ Καινοῦ Μηνύματος, ὅπως χαράχτηκε στὴ μνήμη τῆς ιστορίας με τὸν ἐνανθρωπισμὸ τοῦ Νέου Παιδιοῦ, παραμένει ἀκλόνητη, ἐλπιδοφόρα ἀκλόνητη, παρὰ τὴν ἐν πολλοῖς ἀπογοητευτικὴ κοσμικὴ διαχείρισή του. Καὶ τούτο ἐπειδὴ καλεῖ τὸν ἄνθρωπο ὡς συμμέτοχο καὶ διαμορφωτὴ τῆς μοίρας του καὶ δὲν ἐπιφυλάσσει γι’ αὐτὸν τὴ θέση τοῦ ἀδρανούς, ἀβουλοῦ ἀτόμου. Επειδὴ ὑψώνει καὶ τὸ ἐσχάτο μέλος τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων στὴν πρέπουσα κορυφὴ τοῦ προσώπου. Καὶ ἐπειδὴ, τέλος, συντάσσει τὸν αἶνο τῆς γνώσεως: “Ὁ γέννησίς σου Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἀνέτειλε τῷ κόσμῳ το φῶς τοῦ τῆς γνώσεως”.

Τοῦ καθενὸς ἡ ψυχὴ δικαιούται καὶ οφείλει νὰ γίνεῖ μια φάτνη γιὰ νὰ τεχθεῖ, πάλι καὶ πάλι, με μιὰ ἐπιμονή που κυκλῶνει τὴν ἀπελπισία ὥσπου νὰ τὴν ἀποδυναμώσει ἐντελῶς, ὁ προαιώνιος Λόγος· κι ὅσο πιο ταπεινὴ ἡ φάτνη, τόσο μεγαλύτερη ἡ θαλπωρὴ τῆς.

Σὲ μιὰ ἐποχὴ που ὁ κόσμος γεμίζει πρόσφυγες, δὲν θὰ μπορούμε σὲ τίποτε σπουδαῖο, πανανθρώπινα σπουδαῖο, νὰ ἐλπίζουμε ἐὰν παραμείνουμε πρόσφυγες οἱ ἴδιοι μακριὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς ἀδελφoσύνης, ἀν συνεχίσουμε νὰ ξενιτευόμαστε ἀπὸ τὴν ἡπειρο τῆς ἀγάπης. Εὖν ἐπαναπατριστοῦμε στὴν πραότητα καὶ τὸν ἀλληλοσεβασμὸ, ἴσως ἡ ἠθικὴ κατάρρευση τοῦ πλανήτη δὲν θὰ σημειωθεῖ πρὶν ἀπὸ τὴν οἰκολογικὴ κατάρρευσή του.

Ἀπὸ τὴν “Καθημερινή” Ἀθηνῶν

Τὸ εσωτερικὸ καὶ τὸ εξωτερικὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὁρθόδοξου Ναοῦ τοῦ Σωτῆρος, ὁ ὁποῖος κτίστηκε ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Κοινότητα τοῦ Λονδίνου στὴν οδὸ London Wall τοῦ City το 1848 καὶ ἐξεπληρώθη τοὺς Ἕλληνας τῆς Ἀγγλίας μέχρι τὴν ἀνέγερσιν τοῦ Ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας το 1877. Δημοσιεύθηκε στὴν “Illustrated London News”, 24 Ὀκτωβρίου 1863.

Η ΘΕΣΗ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΝΩΜΕΝΗ ΕΥΡΩΠΗ

υπό Οικον. Αναστασίου Δ. Σαλαπάτα

(Συνέχεια από το προηγούμενο τεύχος)

ΜΕΡΟΣ II

Γ. ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΣΤΗΝ ΕΝΩΜΕΝΗ ΕΥΡΩΠΗ

Θα πρέπει οπωσδήποτε να τονίσουμε -και μάλιστα με ιδιαίτερη έμφαση- πως η συζήτηση γύρω από την θέση και το ρόλο της Ορθοδοξίας στην Ε.Ε. έχει αναπτυχθεί ειδικά στη σημερινή εποχή, για τον σπουδαίο λόγο ότι έχουν δημιουργηθεί αυτοί οι νέοι δρόμοι επικοινωνίας, οι οποίοι φέρνουν κοντύτερα λαούς αλλά και ιδέες, κι έτσι δόθηκε η ευκαιρία για μια ευλογημένη συνάντηση των Ευρωπαίων χριστιανών, Ορθοδόξων και ετεροδόξων, μέσα στα πλαίσια του νέου ευρωπαϊκού γίγνεσθαι.

Πάντως είναι αλήθεια, και πρέπει να το επαναλάβουμε στο σημείο αυτό, πως ο ρόλος και η προσφορά -καλύτερα- της Ορθοδοξίας, στην υπόθεση της δημιουργίας του νέου ευρωπαϊκού πολιτισμού, είναι αναμφισβήτητη πολύ ουσιαστική και αναγκαία.

Έχει αρχίσει πια ο δυτικός χριστιανός να βλέπει σήμερα όχι μόνο με συμπάθεια και κατανόηση, αλλά και με ιδιαίτερο ενδιαφέρον και με πνεύμα ερευνητικό, την Ανατολική Ορθόδοξη Πνευματικότητα και ζωή. Οι ιερές εικόνες, η πρακτική της νηστείας και της νοεράς προσευχής, η σταθερότητα στις παραδόσεις και τα έθιμα, η ιδέα και η πρακτική της κοινότητας, ως υπέρβαση της μοναξιάς του σύγχρονου ανθρώπου, και τόσα άλλα στοιχεία, είναι θέματα ζωής και δημιουργίας, που τα προσφέρει απλόχερα η Ορθοδοξία στους χριστιανούς της Εσπερίας, με τους οποίους -είναι δεδομένο πια πως- συμπορευόμαστε στην οικοδόμηση μιας νέας πραγματικότητας, μιας νέας εποχής.

Θα ήθελα όμως εδώ να μου επιτραπεί ν' αποτολμήσω τον συλλογισμό, ότι η Ορθοδοξία -όπως προαναφέρθηκε- προσφέρει οπωσδήποτε την δική της πολύτιμη συμβολή και μαρτυρία στην Ευρώπη, αλλά λαμβάνει επίσης και πολλά θετικά στοιχεία απ' αυτήν, και κερδίζει σε γνώσεις και εμπειρίες και από την διορθόδοξη αλλά κυρίως από την δια-χριστιανική διαλεκτική, που αναπτύσσεται τα τελευταία χρόνια στον χώρο αυτό. Ίσως κάποιοι άλλοι να ονόμαζαν την διαλεκτική αυτή οικουμενική κίνηση, ή οικουμενική συνεργασία, ή όπως αλλιώς.

Έχοντας λοιπόν παρουσιάσει, με τις μικρές μας δυνάμεις, την δυναμική της Ορθόδοξης μαρτυρίας στην Ε.Ε., ας προσπαθήσουμε τώρα να διερευνήσουμε τι ακριβώς μπορεί να κερδίσει η Ορθοδοξία για τον εαυτό της, μέσα από την ευρωπαϊκή της πορεία.

Από προσωπική εμπειρία μπορούμε να βεβαιώσουμε ότι όσον αφορά τις διορθόδοξες -τουλάχιστον- σχέσεις, η Ευρώπη δημιουργεί σ' εμάς τους Ορθοδόξους πάμπολλες δυνατότητες και ευκαιρίες για να συναντηθούμε και να γνωρίσουμε ο ένας τον άλλον, να έλθουμε κοντύτερα ο ένας στον άλλον, ν' αναπτυχθούν δεσμοί φιλίας και εκκλησιαστικής αγάπης μεταξύ μας και, πάνω απ' όλα, μας δίνεται η σπουδαία ευκαιρία να περάσουμε τα σύνορα αυτής της εθνικής θρησκευτικής ταυτότητας που έχουμε αναπτύξει εμείς οι Ορθόδοξοι.

Είναι επίσης πολύ ωφέλιμο για εμάς να γευθούμε, γνωσιολογικά αλλά και εμπειρικά, τους καρπούς της πνευματικότητας που φέρει ο κάθε Ορθόδοξος από την δική του παράδοση. Η Βυζαντινή Ορθοδοξία, για παράδειγμα, έχει τον δικό της θρησκευτικό πολιτισμό,

και ανάλογα ιδιαίτερη έκφραση βρίσκουμε και στην Σλαβική Ορθοδοξία. Η ουσιαστική επικοινωνία αυτών των δύο πλευρών μεταξύ τους σίγουρα εμπλουτίζει και φωτίζει την σύγχρονη εμπειρία και ζωή σύνολης της Ορθοδοξίας.

Ας μην μονεύσουμε όμως στο σημείο αυτό και μια σημαντική εκκλησιαστική συνήθεια, που αποδεικνύει πραγματικά τις συνεχείς και άοκνες προσπάθειες προσέγγισης των Ορθοδόξων μεταξύ τους στον ευρωπαϊκό χώρο. Πέρα λοιπόν από οποιεσδήποτε άλλες συναντήσεις, θεολογικές και εκκλησιαστικές, που λαμβάνουν χώρα σε διάφορες χώρες και πόλεις της Ευρώπης, συγκεκριμένα στο Λονδίνο συνθίζεται να τελείται κάθε χρόνο ένας Πανορθόδοξος Εσπερινός, την Κυριακή της Ορθοδοξίας. Ο Εσπερινός αυτός τελείται κάθε χρόνο και σε έναν διαφορετικό εθνικό- Ορθόδοξο Ιερό Ναό. Έχει μάλιστα κανονιστεί να κηρύττει τον θείο Λόγο ένας εξέχων κληρικός που ανήκει σε διαφορετική εθνική Ορθόδοξη Εκκλησία από την φιλοξενούσα.

Αξίζει να σημειωθεί ότι στην πόλη του Λονδίνου υπάρχουν και λειτουργούν Ορθόδοξοι Ιεροί Ναοί που ανήκουν στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, στο Πατριαρχείο της Αντιοχείας, και στα Πατριαρχεία της Μόσχας, της Σερβίας, της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας. Με την παραπάνω αναφερθείσα "παράδοση" (όπως θεωρείται πια η συνήθεια αυτή) αναπτύσσεται μια πραγματικά όμορφη σχέση κοινωνίας και αγάπης μεταξύ των Ορθοδόξων, που προέρχονται από πολλές ορθόδοξες εθνικές παραδόσεις, και κατοικούν μόνιμα στην πρωτεύουσα του Ηνωμένου Βασιλείου.

Η δια-χριστιανική διαλεκτική, επίσης, είναι ένας άλλος, δυναμικός κι αυτός, και ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας, της νέας τάξης πραγμάτων στην Ευρώπη. Η Ορθοδοξία πορεύεται προς την άσκηση αυτή με το κεφάλι ψηλά. Φέρει δε μαζί της σύνολη την δυοχιλιόχρονη εκκλησιαστική και πατερική της Παράδοση και ζωή, η οποία γίνεται πάντα σεβαστή και είναι απόλυτα εκτιμητέα απ' όλους τους ετεροδόξους χριστιανούς της Ευρώπης.

Μέσα από την επικοινωνία αυτή η Ορθοδοξία δίνει, προσφέρει, μαρτυρεί και παρουσιάζει τα ξεχωριστά δικά της στοιχεία, όπως τα έχουμε ήδη προαναφέρει. Σίγουρα όμως αποκομίζει και κάποια ωφέλη, που έχουν κι αυτά την δική τους προσωπική αξία και σημασία.

Πριν από λίγο καιρό, συγκεκριμένα στα μέσα Ιουνίου 1996, πραγματοποιήθηκε στο Κάρδιφ της Ουαλίας μια συνάντηση των επίσημων αντιπροσωπειών Ορθοδόξων και Αγγλικανών. Παρευρέθη, εκτός των άλλων, και ο Καθ. Κωνσταντίνος Σκουτέρης, της θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, ως εκπρόσωπος της Εκκλησίας της Ελλάδος.

Ο κ. Σκουτέρης -κατά την διάρκεια της παραμονής του στην Μ. Βρετανία- αποδέχθηκε με χαρά και παραχώρησε μια πολύ ενδιαφέρουσα συνέντευξη, με θέμα τις δια-χριστιανικές σχέσεις και τον Οικουμενικό διάλογο, η οποία μετεδόθη από το θρησκευτικό πρόγραμμα "Η Φωνή της Εκκλησίας", του Ελληνικού Ραδιοφωνικού Σταθμού του Λονδίνου.

Ο ελλογιμώτατος Καθηγητής είπε, μεταξύ άλλων, στην συνέντευξη αυτή πως, "η Ορθοδοξία δεν συμμετέχει στους δια-χριστιανικούς διαλόγους με περηφάνεια και έπαρση, αλλά με ταπείνωση και αγάπη". Συμπλήρωσε δε, πως "οι δυτικοί χριστιανοί

έχουν πολλά να μας διδάξουν στον τομέα της εκκλησιαστικής οργάνωσης, καθώς και της αντιμετώπισης κοινωνικών προβλημάτων”.

Οι σκέψεις του σπουδαίου αυτού Καθηγητού της Ορθόδοξης Δογματικής Θεολογίας είναι οπωσδήποτε πολύ ειλικρινείς και για τούτο ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες. Στα οργανωτικά θέματα και ζητήματα, Ενοριών, Μητροπόλεων και εκκλησιαστικών οργανισμών, είναι αλήθεια πως μπορούμε να διδαχθούμε πολλά από την εξαιρετικά φροντισμένη οργάνωση των δυτικών, και μάλιστα των Ρ/Καθολικών.

Είναι σαφές πως οι δυτικοί, μη έχοντας περάσει από όλες εκείνες τις εθνικές κρίσεις και δοκιμασίες, από τις οποίες πέρασαν όλες οι Ανατολικές Ορθόδοξες Εκκλησίες, από την πτώση της Κωνσταντινούπολης και μετά, είχαν την ευκαιρία να αναπτυχθούν και να οργανωθούν πολύ καλά. Έτσι, παρουσιάζουν σήμερα μια πολύ αξιόλογη εικόνα, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά την εξωτερική τους παρουσία και εμφάνιση.

Η αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων είναι κι αυτός ένας άλλος τομέας στον οποίο οι Ευρωπαίοι ετεροδόξοι χριστιανοί έχουν κάνει αλίμο. Είναι σε τέτοιο βαθμό οργανωμένοι ώστε να μπορούν να ανταποκρίνονται, και μάλιστα δυναμικά και ουσιαστικά, στην κάλυψη πολλών κοινωνικών αναγκών, στην περιθαλψη ασθενών, αναπήρων και γερόντων, στην στέγαση και διατροφή απόρων και ανέργων, κ.λ.π. Και βέβαια ανταποκρίνονται πάντα σε κάθε καινούριο κοινωνικό πρόβλημα, με μεγάλη ταχύτητα.

Για παράδειγμα, έχουν λάβει θέση σε όλα τα μεγάλα σύγχρονα ζητήματα (ή προβλήματα, αν θέλετε) που αναφύονται από την χρήση της νέας τεχνολογίας σε παραδοσιακούς τομείς, όπως η ιατρική και η βιολογία. Και αναφέρομαι βέβαια σε ζητήματα όπως η εξωσωματική γονιμοποίηση, η δωρεά οργάνων σώματος, ο προ-γεννητικός έλεγχος και άλλα σχετικά, στα οποία η Ορθόδοξη -για πολλούς και διάφορους λόγους- διατάζει ακόμη να λάβει θέση.

Ολοκληρώνοντας τον συλλογισμό αυτό θα επιθυμούσα να προσθέσω ότι η Αγία Ορθόδοξη μας μπορεί οπωσδήποτε να μελετήσει και να λάβει υπόψη της την τάξη που παρατηρείται στις εκκλησιαστικές Ακολουθίες και άλλες τελετές των ετεροδόξων, καθώς και την παράδοση της συμμετοχής των λαϊκών στην ψαλμωδία και στην εκκλησιαστική λατρεία γενικότερα, και τέλος την μεγάλη επιτυχία που παρουσιάζουν όλοι οι ετεροδόξοι στον τομέα της εκκλησιαστικής -αλλά και της γενικής- εκπαίδευσης, διατηρώντας δικά τους σχολεία, όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων, από παιδικούς σταθμούς μέχρι και Πανεπιστήμια.

Η ενδελεχής μελέτη και επεξεργασία των στοιχείων αυτών, μέσα από την ευλογημένη πορεία της δια-χριστιανικής ειρήνης και επικοινωνίας, που έχει τα τελευταία χρόνια οργανωθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο, μπορεί σίγουρα να βοηθήσει την Ορθόδοξη να διαμορφώσει ανάλογα τον ρόλο της και την προσφορά της, μέσα στις σύγχρονες κοινωνικές συνθήκες που βιώνουμε στην εποχή μας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η παρουσία της Ορθοδοξίας μέσα στη νέα και τόσο γοργά μεταλλασόμενη ευρωπαϊκή κοινωνία είναι πια ένα γεγονός αναμφισβήτητο. Κι αυτό σημαίνει ότι η Ορθόδοξη Εκκλησία ως θεσμός, αλλά και οι λειτουργοί και οι πιστοί της ως πρόσωπα, βρίσκονται σε μια ολοκληρωμένη σχέση κι επικοινωνία με τις άλλες πλευρές του νέου ευρωπαϊκού πολιτισμικού και θρησκευτικού γίγνεσθαι, της νέας αυτής κοινωνικής πραγματικότητας.

Η Ορθόδοξη παίρνει ενεργά μέρος στους

σύγχρονους αγώνες για την δημιουργία ενός κόσμου καλύτερου, πνευματικότερου, πιο πλούσιου σε αισθήματα και συναισθήματα, φωτισμένου από το άκτιστο φως του θεού και βέβαιου, για ένα μέλλον, στο οποίο οι βασικές αρχές της ζωής θα καθορίζονται με βάση την ψυχή του ανθρώπου κι όχι την οικονομική του επιφάνεια.

Η σύγχρονη αποστολή της Ορθοδοξίας είναι σήμερα πιο πλατειά από κάθε άλλη εποχή. Όλες οι δημιουργικές της δυνάμεις βρίσκονται σε αδιάκοπη κίνηση, για να “μεταφέρουν (διαρκώς) ουρανό στις ψυχές των ανθρώπων”. Εναν ουρανό που η Ευρώπη έχει για πολύ καιρό τώρα παραμερίσει, αν δεν τον έχει χάσει και ξεχάσει εντελώς.

Είναι γι’ αυτό που οι Ορθόδοξοι λειτουργοί, οι οποίοι διακονούν Κοινότητες και Ενορίες στην Ευρώπη, συναντούν τελείως ιδιαίτερες και ιδιότροπες συνθήκες και ανάγκες, στην ποιμαντική τους διακονία σήμερα. Νέοι άνθρωποι κτυπούν την πόρτα τους και τους παρακαλούν να τους βαπτίσουν, γιατί οι προοδευμένοι και πολιτισμένοι Ευρωπαίοι γονείς τους δεν ασχολήθηκαν ποτέ με την πνευματική ζωή των παιδιών τους.

Ετερόδοξοι κληρικοί, επίσης, επισκέπτονται τους Ορθόδοξους δικούς μας κληρικούς και τους παρακαλούν να τους βοηθήσουν και να τους στηρίξουν πνευματικά, γιατί η καρδιά τους τους οδηγεί προς την Ορθόδοξη, την οποία αναγνωρίζουν ως την γνήσια Εκκλησία, ως την Αγία Μητέρα τους, που την είχαν χάσει από καιρό, και που τώρα που την ανακάλυψαν δεν θέλουν να την αφήσουν πια να φύγει από κοντά τους.

Και είναι ακόμη και κάποιες άλλες περιπτώσεις, κάποιες στιγμές βαθειά προσωπικές και συνάμα πνευματικές, που κάποιος Ορθόδοξος ή άλλος χριστιανός, γεμάτος με επιστημονικές, επιχειρηματικές ή και άλλες περγαμηνές, στέκεται απέναντι από τον ταπεινό εκπρόσωπο της Αγίας Ορθόδοξης Εκκλησίας μας, κι αφού τον κοιτάξει ίσια μέσα στα μάτια, μ’ ένα βλέμμα βαθύ και δυνατό, του λέγει με ηγαίο αναστεναγμό: “Φοβάμαι!”

Κι είναι τούτος ένας φόβος αληθινός, ένας φόβος υπαρκτός. Έχει ανασφάλειες ο σημερινός άνθρωπος, φοβάται για τον εαυτό του, φοβάται για εκείνο που “έχει” (δεν θέλει να το χάσει), αλλά κυρίως για εκείνο που “είναι”, (δεν θέλει να αλλοιωθεί η ταυτότητά του), κι απευθύνεται στην Ορθόδοξη Εκκλησία, γεμάτος λαχτάρα και προσμονή, ζητώντας το ύψωτο το ζων.

Κι εδώ είναι πραγματικά που δίνεται η ευκαιρία στην Ορθόδοξη να επιτελέσει το ευλογημένο έργο της ανάνηψης και της σωτηρίας. Κι αυτή είναι η γνήσια αποστολή της, την οποία σαν στοργική Μητέρα έχει αναλάβει, με πολλή και αληθινή αγάπη, να φέρει σε πέρας.

Η διακονία της Ορθοδοξίας, σ’ αυτό το νέο χώρο της Ε.Ε., που μόλις τα τελευταία χρόνια έχει συσταθεί και λειτουργήσει, είναι διακονία αγάπης και προσφοράς. Η νέα χιλιετηρίδα δε, που σύντομα θ’ ανοιχθεί μπροστά μας, θα είναι εποχή που θα βρει την Ορθόδοξη να συγκαίνει και να εμπνέει κάθε έμφυχο ον μέσα στην ζωή και συνεχώς αναδομούμενη ευρωπαϊκή πραγματικότητα.

Η ώρα της Ορθοδοξίας έχει φθάσει. Η πολιτισμένη Ευρώπη την έχει ήδη δεχθεί μέσα στους θερμούς κόλπους της, και η πνευματική άνοιξη που επίκειται θα μας προσφέρει σε όλους, Ορθόδοξους αλλά και ετεροδόξους, την χαρά της αναγέννησης και της αναδημιουργίας, και ίσως -αν είμαστε και παραμένουμε ταπεινοί και φρόνιμοι- να μας προσφέρει και την ευλογία της ενότητας. Μέχρι τότε, “στώμεν καλώς”!

Ο ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

του Μητροπολίτη Λέρου, Καλύμνου και Αστυπαλαίας κ. ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ

Μέ την ευκαιρία του άρθρου (σε δύο συνέχειες) του π. Αναστασίου Σαλαπάτα, θεωρήσαμε σκόπιμο ν' αναδημοσιεύσουμε εδώ ένα ωραίο κείμενο, πάνω στο ίδιο θέμα, που δημοσιεύτηκε στην έγκριτη εφημερίδα "Βήμα" των Αθηνών την Κυριακή, 7 Δεκεμβρίου 1997, γραμμένο από τον Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Λέρου, Καλύμνου και Αστυπαλαίας κ. Νεκτάριο.

Ένα πρόσφατο ταξίδι μου στις Βρυξέλλες, όπου πήγα ως εκπρόσωπος του Οικουμενικού Πατριαρχείου για τις Μητροπόλεις Δωδεκανήσου, είναι η αφορμή των ολίγων προβληματισμών που ακολουθούν. Έχουν γραφεί πολλά για την ταυτότητα που πρέπει να διατηρήσει η Ορθόδοξη Εκκλησία μέσα στην Ενωμένη Ευρώπη, καθώς και για το μήνυμα, τον πνευματικό και εκκλησιαστικό πλούτο που έχει να προσφέρει σε αυτή τη μεγάλη συνάντηση και συνοδοιπορία των ευρωπαϊκών λαών. Πρακτικά όμως το πώς μπορεί και πρέπει να οικειοποιηθεί με τη σειρά της η Ορθοδοξία ό,τι έχει να της προσφέρει η Κοινότητα δεν νομίζω ότι έχει μέχρι στιγμής διασαφηνισθεί. Ελάχιστοι ορθόδοخي ιεράρχες είναι ενημερωμένοι για την ευρωπαϊκή πρόκληση και πραγματικότητα, για τη Συνθήκη π.χ. του Μάαστριχτ ή του Άμστερνταμ και προπαντός για τις δυνατότητες πρωτοβουλιών και κινήσεων που μπορούν να έχουν μέσα στον ευρωπαϊκό χώρο. Διά τούτο άλλωστε έγινε στα μέσα Οκτωβρίου το Συνέδριο των Ορθόδοξων Εκκλησιών στο Λουξεμβούργο, υπό την αιγίδα του Οικουμενικού Πατριαρχείου, και κατεβλήθη αξιοθαύμαστη προσπάθεια, ιδιαίτερα από τον επίσκοπο Ρηγίου κ. Εμμανουήλ, διευθυντή του Πατριαρχικού Γραφείου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, να ενημερωθούν οι Ορθόδοξες Εκκλησίες για τις δυνατότητες δράσεως που τους παρέχονται σήμερα μέσα στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι. Λόγω όμως του μικρού αριθμού εκπροσώπων των Εκκλησιών και της απουσίας φορέων και κυρίως του λαϊκού στοιχείου, νομίζω ότι το πρόβλημα εξακολουθεί να παραμένει, αφού εξακολουθεί να υφίσταται και η έλλειψη ενημέρωσης, για την οποία επιμένει τόσο πολύ η Συνθήκη του Άμστερνταμ.

Από την πλευρά της Κοινότητας παρουσιάζεται επίσης το ίδιο πρόβλημα, αφού δεν έχουν γίνει ως τώρα όλα τα απαραίτητα βήματα για να εξηγηθούν στους ορθόδοξους που είναι μέλη της Κοινότητας ή σε αυτούς που ευρίσκονται προ των πυλών τα κύρια χαρακτηριστικά του ευρωπαϊκού οράματος. Δεν έχει εξηγηθεί όσο πρέπει ότι η Ευρώπη δεν είναι "μαμπούλας" που πρέπει να τον φοβάται η Ορθοδοξία και να αντιδρά πολλές φορές με πείσματα μικρού παιδιού, αλλά δεν είναι ούτε και η αγελάδα που προσφέρει μόνο γάλα και διά τούτο ως καθαρά υλιστικό οικοδόμημα δεν προσπαθεί να συμπορευτεί στην κοινή πορεία πραγματοποίησεως των ευρωπαϊκών ιδεωδών. Και ας μη νομίσουμε ότι η διαφορά θρησκευτικών πεποιθήσεων μέσα στην Κοινότητα είναι κάτι που απαγορεύεται. Αντίθετα, μάλιστα, από τον Δεκέμβριο του 1973 έχει διακηρυχθεί στην Κοπεγχάγη ότι η ύπαρξη της ευρωπαϊκής πολιτιστικής ταυτότητας πλουτίζεται και από την ποικιλία των επιμέρους πνευματικών χαρακτηριστικών κάθε λαού. Αυτά δε τα ιδιαίτερα

χαρακτηριστικά ασφαλώς και δεν καταργούν την επιδιωκόμενη πολιτιστική συνισταμένη, που είναι η αξιοπρέπεια της ανθρωπίνης προσωπικότητας, η ελευθερία του πνεύματος, η αναζήτηση της αλήθειας, το νόημα της ιστορίας, το δημοκρατικό πολίτευμα, τα ανθρώπινα δικαιώματα. Αυτές οι αρχές δεν είναι αντίθετες προς τις θρησκείες της Ευρώπης, παρά το γεγονός ότι πολλές φορές, με τις εθνικιστικές και ρατσιστικές τάσεις πολλών Εκκλησιών, εδημιουργήθησαν εμπόδια στην επικράτησή τους.

Μέσα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, σύμφωνα με τη World Cristian Encyclopedie, το 1990 στην Ευρώπη των "12" αντιπροσωπεύοντο οι Εκκλησίες με ποσοστά 58% Καθολικοί και 28,86% Προτεστάντες, Αγγλικοί και Ορθόδοξοι. Δηλαδή, 86,86% Χριστιανοί, 11,50% άθεοι, 1,50% μαωμεθανοί και 0,50% Εβραίοι. Σήμερα η επίδραση των Εκκλησιών σμικρύνεται, οι νέες γενεές προτιμούν την οργάνωση της Ευρώπης με το πρωτείο της λογικής, επιθυμούν την αυτόνομη ατομική ηθική, απομακρυνόμενες όλο και περισσότερο από την ιουδαιοχριστιανική παράδοση. Υπάρχει ένα πνεύμα μεταμοντερνισμού που ευνοεί την αντισύλληψη, την έκτρωση, την εξωσυζυγική ζωή, την ευθανασία, την ομοφυλοφιλία, ακόμη και την αυτοκτονία. Παρατηρούμε μια αλλαγή στην ιεραρχία των αξιών και μια αντιπάθεια στη θεσμική Εκκλησία. Παρά ταύτα, φαίνεται να αυξάνεται το ενδιαφέρον, ιδίως των νέων, προς τις μυστικιστικές πλευρές του χριστιανισμού που οδηγεί στην αναζήτηση της πρωτοχριστιανικής χαρισματικής Εκκλησίας, τελείως αντιεξουσιαστικής και σχεδόν αντιθεσμικής, με ζητούμενο το ανέβασμα προς το υπερώο της Πεντηκοστής. Και εδώ η Ορθοδοξία θα είχε να πει έναν ουσιαστικό παρεμβατικό λόγο, απόρροια της μακράς βιωματικής εμπειρίας της. Η "αποφατική οδός", όπως και τα ιδανικά της "μη βίας", των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της προστασίας της Δημιουργίας και του περιβάλλοντος, της βιοηθικής, της αλληλεγγύης, της κοινωνικής δικαιοσύνης, του αντικαταναλωτισμού, που συνιστούν βαθύτατες επιθυμίες του σύγχρονου Ευρωπαίου, μπορούν να προσπισθούν από την Ορθοδοξία "για τις μέλλουσες γενεές που θα τραγουδούν".

Η Ορθοδοξία σήμερα, σε μια εποχή παγκοσμιοποίησης όχι μόνο της αγοράς αλλά και της κοινωνίας, δεν θα πρέπει να κλείσει τις πύλες που άνοιξε ο Μ. Πέτρος για να μπει στην Ανατολή το πνεύμα της Ευρώπης, αλλά χρειάζεται να προσπαθήσει για τις προϋποθέσεις ζωντανής παρουσίας του πνεύματος της Ανατολής μέσα στην Ευρώπη. Και αυτό θα το επιτύχει αν πείσει πως δεν είναι κράτος αλλά σέβας, δεν είναι ηγεμονία αλλά διακονία, δεν είναι διαλεκτική φιλοσοφία αλλά μαρτυρία, δεν είναι θεωρία αλλά βιωματική εμπειρία, δεν είναι δικονομική διαδικασία αλλά έλεος και αγάπη. Η Ορθοδοξία θα συμβιώσει με το κοινωνικό και πολιτιστικό γίγνεσθαι της Ευρώπης αν εμφανισθεί μέσα σε αυτήν με τη συνείδηση πολιτιστικής και πνευματικής υπερδύναμης.

Η Ορθοδοξία δεν είναι μόνον ένα θρησκευτικό - φιλοσοφικό σύστημα ιδεολογικών αρχών πίστεως και κανόνων ζωής. Αν ήταν κάτι τέτοιο, τότε θα μετατρεπόταν σε θρησκείολογία, σε κοινωνιολογία, σε

λαογραφία και σε πολιτιστική κουλτούρα, όπως δηλαδή λαθεμένα εμφανίστηκε από μερικούς στο πρόσφατο διεθνές συνέδριο της Ρόδου υπό την αιγίδα της Νομαρχίας Δωδεκανήσου και του Κέντρου Μεσογειακών Μελετών στις 29-31 Οκτωβρίου, που ανάγκασε τον υπογράφοντα και τον αντιπρόεδρο του Συμβουλίου της Επικρατείας κ. Αν. Μαρίνο να διαμαρτυρηθούν έντονα. Η Ορθοδοξία θα φανερώσει στη "γνώστική" Ευρώπη πως άλλο γνώση και άλλο αλήθεια. Η γνώση δεν είναι πάντα και η αλήθεια και μέσα στη γνώση δεν χωράει οπωσδήποτε όλη η αλήθεια. Η γνώση είναι ανακάλυψη, η αλήθεια είναι αποκάλυψη.

Πόσα λοιπόν θα είχε να προσφέρει, π.χ., ένα συνέδριο προσωπικοτήτων από τον ορθόδοξο κόσμο και από στελέχη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας που θα προσπαθούσε να συμβάλει στην ενημέρωση αμφοτέρων των πλευρών, με πιθανότερο αποτέλεσμα

την αμοιβαία γνώση που θα οδηγούσε ασφαλέστερα στην προώθηση ενός περισσότερο ανθρωποκεντρικού προτύπου ζωής, ακρογωνιαίου λίθου, εν όψει του κοινού μέλλοντος των ευρωπαϊκών λαών· ενός μέλλοντος που θα εγκαταλείψει τον εγωισμό και τη σχολαστική αναζήτηση της αύξησης των οικονομικών μεγεθών και θα ενδιαφερθεί για έναν πολιτισμικό πλουραλισμό, για την αγάπη στο θαύμα της ζωής και στον άνθρωπο, για την ελπίδα και το άνοιγμα προς ολόκληρη την οικουμένη. Αυτό ίσως πρέπει να είναι το κορυφαίο όραμα της Ενωμένης Ευρώπης. Μόνον που για να γίνει πραγματικότητα απαιτείται η αναζήτησή του μέσα από τη χαμένη - σήμερα - πίστη του Ευρωπαίου, που είναι αποτέλεσμα της υπερισχύσεως στις ημέρες μας της ύλης εις βάρος του πνεύματος. Και σε αυτήν την προσπάθεια εξισορροπήσεως πνεύματος και ύλης η Ορθοδοξία, με τη διδαχή των ακτίστων ενεργειών, έχει τη δυνατότητα επιτυχούς παρεμβάσεως.

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΘΥΑΤΕΙΡΩΝ ΚΑΙ Μ.ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ κ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΣΕ ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΤΙΜΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ ΚΑΙ ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥ ΜΙΧΑΗΛ HENDON

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1997

Αγαπητοί,

Με ιδιαίτερη χαρά και θερμά συγχαρητήρια χαιρετίζουμε την έκδοση και πάλιν του Ετησίου Χριστουγεννιάτικου Περιοδικού του Ελληνικού Σχολείου της Κοινότητας Τιμίου Σταυρού και Αρχαγγέλου Μιχαήλ Χέντον Λονδίνου, το οποίο αποτελεί δίκαιη εγκαύχηση και θαυμάσιο καθρέφτη των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων της Κοινότητας. Οι εργασίες των μαθητών και μαθητριών, αλλά και των δασκάλων του Σχολείου αποδεικνύουν το υψηλό και αξιόπαινο επίπεδο τόσο των διδασκόντων, όσο και των διδασκουμένων στο θαυμάσιο αυτό Κοινοτικό μας Εκπαιδευτήριο, στο οποίο έχουν μορφωθεί χιλιάδες μέχρι σήμερα παιδιών και νέων της Ομογένειας.

Όπως όλοι ασφαλώς γνωρίζουμε, η ίδρυση και κανονική λειτουργία Ελληνικών Σχολείων κάτω από τη σκέπη και την καθοδήγηση της Εκκλησίας μας αποτελεί ιερό καθήκον των τοπικών μας Κοινοτήτων. Όμως, παράλληλα με το καθαρά διδακτικό τους έργο, τα Σχολεία μας, σωστό και επιβεβλημένο είναι όπως παρέχουν στη μαθητιάσα Νεολαία και την ευκαιρία να αποδεικνύουν έμπρακτα και ορατά το υψηλό επίπεδο γλωσσικής και πατριδογνωστικής τους κατάρτισης. Και τούτο επιτυγχάνεται κυρίως με την προπαρασκευή και την έκδοση γραπτών μνημείων που ν' αποτελούν τον αψευδή καθρέφτη των Εκπαιδευτικών τους αυτών επιδιώξεων και επιτευγμάτων.

Χαιρόμαστε, συνεπώς, και συγχαίρουμε κατά πρώτο λόγο τον Θεοφιλέστατο Άγιο Ζηνουπόλεως και τους συνεργάτες του για την αξιόλογη αυτή πρωτοβουλία τους να εκδίδουν δύο φορές το χρόνο το πραγματικά εξαιρετο πολυσέλιδο περιοδικό "Μαθητική Εστία", για το οποίο θυσιάζουν ώρες πολλές και καταβάλλουν μεγάλες προσπάθειες ώστε να είναι πάντοτε πολύ υψηλής αξίας τόσο σε περιεχόμενο, όσο και σε ευφάνηση.

Συγχαίρουμε, όμως, και τα παιδιά και τους δασκάλους του Σχολείου για τον υπεύθυνο τρόπο με τον οποίο έχουν αγκαλιάσει το ωραίο αυτό έργο, το οποίο οπωσδήποτε τους τιμά, αλλά και τους

προετοιμάζει τόσο για τις εξετάσεις τους, όσο κυρίως στην τέχνη της γραφής και της πνευματικής άσκησης που θα τους φανεί απαραίτητη στη μετέπειτα επαγγελματική τους σταδιοδρομία.

Συμβουλευόμε, λοιπόν, πατρικά και πατροτρύνουμε τους ιθύνοντες της Κοινότητας όπως συνεχίσουν να παρέχουν αμέριστη τη συμπαράσταση και υποστήριξη τους στην ωραία και αξιόπαινη αυτή Εκπαιδευτική δραστηριότητα του Σχολείου της Κοινότητός σας. Είμαστε βέβαιοι ότι τούτο ήδη γίνεται. Όμως η αξία της προσπάθειας αυτής θα κριθεί από τη συνέχεια και τη συνέπεια στους μακροπρόθεσμους στόχους του έργου αυτού, το οποίο με τόσους κόπους ο Άγιος Ζηνουπόλεως και οι συνεργάτες του έχουν μεμελιώσει και για το οποίο εργάζονται με ζήλο και αφοσίωση. Γι' αυτό και επιβάλλεται η συνεχής καλλιέργεια του πνεύματος της Κοινοτικής εργασίας ανάμεσα στη Νεολαία, ώστε να υπάρχει συνεχής ανανέωση και αναβάθμιση στην ηγεσία της Κοινότητας και στους Εργάτες της.

Με τα λίγα αυτά λόγια συγχαίρουμε και πάλι τον Άγιο Ζηνουπόλεως, τους δασκάλους, τους μαθητές και την ηγεσία της Κοινότητος. Εκφράζουμε δε την ευαρέσκειά μας για το θαυμάσιο αυτό έργο. Και ευχόμενοι υγεία και την επιτοασία του Αγίου Θεού στα έργα σας διατελούμε μετά πολλής εν Κυρίω αγάπης και ευχών.

Ο Θεοφίλ. Επίσκοπος Ζηνουπόλεως κ. Αρίσταρχος τελεί τον Αγιασμό του Ελληνικού Σχολείου Manor Hill, Βορείου Λονδίνου.

Λονδίνο, 1η Νοεμβρίου 1997

Αγαπητοί,

Με ιδιαίτερη χαρά απευθύνουμε την παρούσα για να σας συγχαρούμε θερμά για την πρωτοβουλία σας να οργανώσετε και πάλιν Κοινωνική Εκδήλωση, τα έσοδα της οποίας θα διατεθούν προς αντιμετώπιση των πολλαπλών αναγκών της Κοινότητός σας.

Συγχρόνως όμως θα θέλαμε να εκφράσουμε, εκ προοιμίου, και την ευαρέσκειά της Εκκλησίας και εμού προσωπικώς για το ήδη επιτελούμενο θετικό έργο σε όλους του τομείς της Κοινοτικής και Εκκλησιαστικής δραστηριότητας στην πολυάνθρωπη και πληθωρική σας Κοινότητα.

Όπως είναι, ασφαλώς, σε όλους μας γνωστό, οι Κοινότητές μας στο Ηνωμένο Βασίλειο, με κέντρο τον Ιερό Ναό και το Σχολείο τους, εξαρτώνται οικονομικώς από τις οικειοθελείς, προαιρετικές εισφορές και την εθελοντική εργασία των μελών και των φίλων της Κοινότητος. Όμως για να εκδηλωθεί και υλοποιηθεί το ενδιαφέρον αυτό του λαού μας για τα Κοινοτικά, χρειάζεται οπωσδήποτε αφ' ενός σκληρή και μεθοδική και αδιάλειπτη εργασία και φροντίδα του Ιερού μας Κλήρου, στον οποίο η Αρχιεπισκοπή και οι Κοινοτικοί Άρχοντες έχουν αναθέσει την φροντίδα και το απαιτητικό, αλλά ιερό έργο να επιστατούν και να πρωτοστατούν στην κανονική και καρποφόρο λειτουργία της Κοινότητος. Και στον τομέα αυτό η Κοινότητα του Αγίου Δημητρίου Λονδίνου είναι τυχερή, γιατί βρίσκονται επικεφαλής της δύο εξάιρετοι και αφοσιωμένοι στο έργο και τη διακονία τους κληρικοί, ο Πρωτοπρεσβύτερος Κωνσταντίνος Ηλιόπουλος και ο Πρεσβύτερος Χρήστος Χρηστάκης, οι οποίοι δεν φείδονται κόπων και θυσιών προσωπικών προκειμένου να αξιοποιηθούν, όσο τούτο είναι δυνατό, όλα τα θετικά κι εποικοδομητικά στοιχεία της Κοινότητός σας.

Αλλά και το Διοικητικό Συμβούλιο της Κοινότητος, με επικεφαλής τον καθ' όλα άξιο Πρόεδρό σας και στενό συνεργάτη και νομικό σύμβουλο της Αρχιεπισκοπής μας κ. Κύπρο Νικόλα και τους Συνεργάτες του, κάνουν το παν ώστε, σε στενή και αγαστή συνεργασία με τους Ιερείς και τους λοιπούς Άρχοντες και τον λαό της Κοινότητός σας, το κοινοτικό και εκκλησιαστικό έργο να ακολουθεί μια συνεχή ανοδική πορεία.

Θα πρέπει όμως εδώ να επισημάνουμε κάτι που το έχουμε ξανατονίσει και στο παρελθόν: Η Κοινότητα του Αγίου Δημητρίου περιλαμβάνει στους κόλπους της μεγάλου αριθμό Ομογενών, πολλοί από τους οποίους έχουν ανάγκη καθοδηγήσεως και οργανώσεως, ώστε ν' αποβούν ενεργά μέλη και συνεργάτες της Κοινότητος. Πλείστοι μάλιστα από αυτούς έχουν παιδιά σχολικής ηλικίας, για τα οποία πρέπει να μεριμνήσετε ώστε να φοιτήσουν στο ελληνικό σχολείο της Κοινότητος, να κατηχηθούν στην ορθόδοξη πίστη αλλά και να εκκλησιαάζονται τακτικά με τους γονείς και τους συγγενείς και τους φίλους των.

Συμβουλευόμαστε, λοιπόν, πατρικά και σας παροτρύνουμε ν' αναλάβετε όλοι σας μια εντατική και οργανωμένη εκστρατεία, με τον ιερό στόχο να πλησιάσετε, να συνομιλήσετε και να πείσετε τους Ομογενείς της περιοχής σας να θεωρούν τον Ναό του Αγίου Δημητρίου και το Ελληνικό Σχολείο της Κοινότητός σας σαν δικιά τους προσωπική υπόθεση. Και είμαστε σίγουροι ότι σε πολύ λίγο χρονικό

διάστημα τόσο ο Ιερός μας Ναός στην περιοχή σας, όσο και το Ελληνικό Σχολείο της Κοινότητος θα γνωρίσουν αρκετά καινούργια πρόσωπα, έτοιμα να μουν κάτω από τις πτέρυγες της Κοινότητος. Έτσι θα προέλθει αληθινή και γνήσια αναγέννηση και στην Κοινότητά σας αλλά και στην περιοχή.

Αυτό, άλλωστε, σημαίνει ιεραποστολικό Έργο για μας που ζούμε στη Διασπορά και μοχθούμε για τη διατήρηση και την προβολή και τη μετάδοση των μεγάλων αξιών του Γένους και της Ορθοδοξίας: Να φέρνουμε και να κρατάμε κοντά μας όλους τους Ομογενείς και ομόθρησκούς μας, με επίκεντρο τα παιδιά και τη νεολαία τους οποίους θα γαλουχήσουμε με τα ανεκτίμητα νάματα του Ελληνισμού και της Ορθόδοξης Πίστης και Λατρείας μας.

Τελειώνοντας τον σύντομο αυτό πατρικό χαιρετισμό, σας συγχαίρουμε και πάλιν για το μέχρι τούδε επιτελεσθέν Κοινοτικό, εκπαιδευτικό και εκκλησιαστικό σας έργο. Σας ευχόμαστε δε υγεία και την προστασία του Αγίου Θεού στα έργα σας. Και διατελούμε μετά πολλής εν Κυρίω αγάπης και ευχών.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΑΓΙΟΥ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ HARROW

Λονδίνο, 7 Δεκεμβρίου 1997

Αγαπητοί,

Μέ την ευκαιρία της Κοινοτικής Εκδηλώσεως που διοργανώνει η Κοινότητά σας του Αγίου Παντελεήμονος Harrow και Περιχώρων απευθύνουμε εγκάρδιο πατρικό Χαιρετισμό και θερμές ευχές για την πλήρη επιτυχία της.

Δραττόμεθα, όμως, της ευκαιρίας να εκφράσουμε γι' άλλη μια φορά τα συγχαρητήρια και την ευαρέσκειά της Ι. Αρχιεπισκοπής και ημών προσωπικώς τόσο προς τον δραστήριο Ιερατικώς Προϊστάμενό σας, Οικονόμο Αναστάσιο Σαλαπάτα, όσο και προς τον Πρόεδρο και τα λοιπά Μέλη των Επιτροπών της Κοινότητός σας για το εξάιρετο Έργο που επιτελείτε όλοι σας σε όλους τους τομείς της Εκκλησιαστικής και λοιπής Κοινοτικής σας δραστηριότητας.

Ιδιαίτερη δε μνεία οφείλουμε να κάνουμε για τις εκπαιδευτικές και τις άλλες πνευματικές επιτυχίες της Κοινότητος του Αγίου Παντελεήμονος, οι οποίες θα μπορούν ν' αποτελέσουν λαμπρό παράδειγμα προς μίμηση για όλες τις οργανωμένες Κοινότητες των Αρχιεπισκοπής μας. Για παράδειγμα, ο αριθμός των μαθητών του Σχολείου σας όχι μόνο αυξήθηκε κατακόρυφα κατά τα τελευταία χρόνια, αλλά και οι επιτυχίες του είναι πράγματι αξιοζήλευτες. Επίσης εύφημη μνεία κάνουμε και του Κοινοτικού σας Δελτίου με τις εργασίες μαθητών και μελών και φίλων της Κοινότητος.

Και άλλοτε μας δόθηκε η ευκαιρία να εκφράσουμε τα συγχαρητήρια και την ευαρέσκειά μας για την απόκτηση, χάρη στις άοκνες προσπάθειες και την αγαστή συνεργασία που επικρατεί μεταξύ όλων σας, ιδιόκτητων χώρων για τις Θρησκευτικές, τις Εκπαιδευτικές και τις λοιπές Κοινοτικές ανάγκες του ποιμνίου μας που ζει στην περιοχή σας.

Όμως επαναλαμβάνουμε και πάλιν την πατρική μας συμβουλή: Να μην επαναπαύεστε σ' αυτά που έχουμε αποκτήσει, αλλά να τ' αξιοποιείτε συνεχώς και να τα αναβαθμίζετε, ώστε η Κοινότητά σας να οικοδομεί και να προοδεύει αδιαλείπτως. Γιατί στην περιοχή σας ζούμε πάρα πολλοί ομογενείς, των οποίων οι κοινοτικές και πνευματικές ανάγκες απαιτούν το ανύστακτο ενδιαφέρον και την προσοχήν όλων υμών, οι οποίοι έχετε επωμισθεί οικειοθελώς, αλλά και

αξιεπαίνως, την ιερή ευθύνη να παρέχετε προστασία, προηγέτηση και την αφοσιωμένη αγάπη σας σε όλους, όσοι αντιμετωπίζουν προβλήματα στην επιστράτευση τους υπέρ της Εκκλησίας και της Ομογενειακής Παιδείας.

Αντιλαμβανόμαστε, επίσης, ότι, για να επιτευχθούν όλοι αυτοί οι ιεροί στόχοι, η Κοινότητα έχει ανάγκη της οικονομικής και της ηθικής αρωγής και συμμετοχής όλων των μελών της στις προσπάθειες που καταβάλλουν, στο θέμα αυτό, οι Επιτροπείες της Κοινότητας. Γι' αυτό συμβουλευόμαστε πατρικά όλους σας όπως παρέχετε έकाστες κατά δύναμη τη δικιά σας συνεισφορά και συνεργασία, ώστε να είστε όλοι σας υπερήφανοι για τα θαυμαστά και αξιέπαινα έργα που πραγματοποιούνται στην Κοινότητά σας. Και να είστε βέβαιοι ότι η συμβολή σας αυτή θα εκτιμηθεί δεόντως από τις γενεές των Ομογενών που θα σας διαδεχθούν.

Με τα λίγα αυτά λόγια σας συγχαίρουμε και πάλιν για όσα έχετε μέχρι σήμερα επιτύχει. Σας ευχόμαστε υγεία και την επιστάσια του Αγίου Θεού στα έργα σας. Και διατελούμε μετά πολλής εν Κυρίω αγάπης και ευχών.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΔΩΔΕΚΑ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ HERTS

Λονδίνο, 9 Νοεμβρίου 1997

Αγαπητοί,

Με ιδιαίτερη χαρά χαιρετίζουμε την αποψινή Κοινωνική Συγκέντρωση της Ελληνικής Κοινότητας των Αγίων Αποστόλων, η οποία διανύει εφέτος το έκτο έτος της ηλικίας της και συνεπώς εισέρχεται στην περίοδο, που πρέπει και μπορεί να βαδίζει σταθερά και σίγουρα. Και πράγματι, οι καρποί των κόπων και των προσπαθειών όλων σας, όσοι κατά καιρούς υπηρετήσατε με ζήλο και αφοσίωση στην ίδρυση, την οργάνωση και τη λειτουργικότητα της Κοινότητός σας, παίρνουν πλέον σάρκα και οστά.

Η απόκτηση ιδιόκτητων χώρων για τις λατρευτικές και τις άλλες Κοινοτικές σας ανάγκες ευρίσκεται στο τελευταίο στάδιο της πραγματοποιήσεως, οπότε όλοι μας θα εορτάσουμε, και θα δοξάσουμε τον Τριαδικό Θεό, για την επιτυχία αυτή, η οποία αποτελεί έναν ακόμη πολύτιμο λίθο στο οικοδόμημα που ονομάζουμε Αρχιεπισκοπή Θυατείρων και Μεγάλης Βρετανίας.

Δραττόμεθα, λοιπόν, της ευκαιρίας για να εκφράσουμε τα θερμά συγχαρητήρια και την ευαρέσκειά τόσο της Εκκλησίας όσο και εμού προσωπικώς κατ' αρχήν προς τον Ιερέα σας, τον Οικονόμο Ιωσήφ Παλιούρα, ο οποίος υπηρετεί την Κοινότητά σας τα τελευταία σχεδόν πέντε χρόνια ως ο πρώτος μόνιμος Ιερατικός Προϊστάμενος, από την πρώτη ημέρα της ίδρυσής της, για την εργατικότητα, την αγάπη και αφοσίωσή του στο έργο που του έχει εμπιστευθεί η Εκκλησία στην ακριτική αυτή περιοχή του Λονδίνου, αλλά και για τα πολλά του χαρίσματα, που είναι απαραίτητα σε έναν κληρικό στον Απόδημο Ελληνισμό.

Ύστερα θα θέλαμε να εκφράσουμε τις άπειρες ευχαριστίες και τα θερμά συγχαρητήρια προς τον Πρόεδρο κ. Λεόντιο Χριστοδούλου και τα λοιπά Μέλη του Εκκλησιαστικού Συμβουλίου και των λοιπών Επιτροπών της Κοινότητας των Αγίων Αποστόλων για τη θετικότητα και την αποφασιστικότητα, με την οποία εργαστήκατε ώστε οι φιλότιμες προσπάθειες των προηγούμενων Επιτροπών τελικά να πραγματοποιηθούν.

Το έργο, όμως, δεν τελειώνει εδώ. Χρειάζεται ακόμη πολλή και επίμοχθη εργασία και προσπάθεια

προκειμένου η επιτυχία αυτή της αποκτήσεως ιδιόκτητων χώρων να ολοκληρωθεί και να καρποφορήσει. Και πρώτ' απ' όλα χρειάζεται η συνεχής ομόνοια, συνεργασία και συναντίληψη μεταξύ όλων των Μελών της Κοινότητας και κυρίως μεταξύ του Ιερέως και των λαϊκών Αρχόντων. Είμαστε βέβαιοι ότι η συνεργασία και το πνεύμα της Χριστιανικής αγάπης και αφοσίωσης στο Έργο σας πρυτανεύει παντού. Γι' αυτό και αισθανόμεθα πολύ αισιόδοξοι ότι το πραγματικό κοινοτικό σας Έργο που τώρα αρχίζει, θα συνεχισθεί ανοδικά και μ' επιτυχία και στο εγγύς, αλλά και στο απώτερο μέλλον. Η Αρχιεπισκοπή, όπως γνωρίζετε, βρίσκειται πάντοτε παρά το πλευρό σας για να σας νουθετεί, να σας καθοδηγεί και να σας ενισχύει όταν, όπου κι εάν παραστεί ανάγκη.

Θα θέλαμε, όμως να τονίσουμε εκ προοιμίου ότι καμμία Κοινότητά μας στον Απόδημο Ελληνισμό δεν κατόρθωσε ποτέ να επιβιώσει χωρίς την ύπαρξη, δίπλα από τον Ναό, και Ελληνικού Σχολείου.

Σας συμβουλευόμαστε λοιπόν, και σας παροτρύνουμε πατρικά να θέσετε την ίδρυση και λειτουργία Ελληνικού Σχολείου κάτω από τις πτέρυγες της Εκκλησίας σαν έναν από τους πρωταρχικότερους στόχους της Κοινότητος. Άλλωστε έχετε την τύχη να προϊστάται της Κοινότητος ο π. Ιωσήφ, ο οποίος είναι άξιος και δοκιμασμένος διδάσκαλος και συνεπώς θα μπορούσε άνετα να το οργανώσει και να το διευθύνει.

Να υποστηρίζετε, επίσης, και να οργανώνετε τη Νεολαία μας, η οποία αποτελεί το ασφαλέστερο εχέγγυο για το μέλλον και της Κοινότητός σας, αλλά και της Παροικίας μας. Φέρτε τους νέους και τα παιδιά κοντά στην Εκκλησία και το Ελληνικό Σχολείο και έτσι θα διασφαλίσετε το μέλλον και τη συνέχεια και συνέπεια στη ζωή και τη δραστηριότητα των Ομογενών που ζουν και προσδεύουν στην περιοχή σας. Πρέπει να υπενθυμίσουμε εδώ σ' όλους ότι απαιτείται μεθοδική εργασία και συστράτευση των μελών της Κοινότητος. Να οργανώσετε το γραφείο και να ενημερωθείτε για τις διευθύνσεις και τα ονόματα όλων των ομογενών που διαμένουν στην περιοχή σας. Ετσι θα αναβαθμιστεί η Κοινοτική ζωή και η νέα γενεά θα αναλάβει τις ευθύνες της.

Με τα λίγα αυτά λόγια σας χαιρετίζουμε και πάλι. Σας συγχαίρουμε και σας ευχαριστούμε για το Έργο σας. Σας ευχόμαστε υγεία και κάθε επιτυχία στη ζωή σας. Και διατελούμε μετά πολλής εν Κυρίω αγάπης και ευχών.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΟΣ ΚΑΙ ΑΠ. ΛΟΥΚΑ BIRMINGHAM

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1997

Αγαπητοί,

Με πολλή χαρά απευθύναμε εγκάρδιο πατρικό Χαιρετισμό σε όλους εσάς που για χρόνια τώρα εργάζεστε με ζήλο και αφοσίωση για την πρόοδο και την εν Χριστώ ζωή της Κοινότητός σας της Αγίας Τριάδος και του Αποστόλου Λουκά της μεγαλουπόλεως Birmingham. Νοιώθουμε δε ιδιαίτερη εγκαύχηση κάθε φορά που η Κοινότητά σας προβαίνει σε εκδηλώσεις - όπως η έκδοση ετησίου ημερολογίου - οι οποίες αποδεικνύουν τη ζωντάνια και την ενεργητικότητα σας σε έργα ωραία και εποικοδομητικά.

Εμείς πάντοτε εκτιμούμε και επαινούμε κάθε έργο που συμβάλλει θετικά στην αναβάθμιση των Κοινοτικών μας δραστηριοτήτων. Η δε δική σας Κοινότητα, είμαστε βέβαιοι, διακατέχεται από τέτοιο

ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΑΓΙΟΥ ΠΑΝΤΕΛΗΜΟΝΟΣ 5ο ΕΤΗΣΙΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ

Πραγματοποιήθηκε στην Κοινότητα Αγίου Παντελεήμονος, στο Harrow του ΒΔ Λονδίνου, το βράδυ της Κυριακής, 16ης Νοεμβρίου 1997, το 5ο Ετήσιο Πνευματικό Συμπόσιο.

Η Κοινότητα Αγ. Παντελεήμονος οργανώνει κάθε χρόνο από το 1993, κατά τον μήνα Νοέμβριο, ένα Πνευματικό Συμπόσιο. Στο Συμπόσιο αυτό καλούνται έμπειροι ομιλητές, οι οποίοι αναλύουν ένα εκκλησιαστικό, ή ένα επίκαιρο κοινωνικό θέμα. Ακολουθεί συζήτηση και στη συνέχεια η Κοινότητα προσφέρει δείπνο σε όλους τους παρευρεθέντες και παρακολουθήσαντες το Συμπόσιο.

Στο φετινό Συμπόσιο καλεσμένος ομιλητής ήταν ο Σεβασμιώτατος Αρχιεπίσκοπος Θυατείρων και Μεγ. Βρετανίας κ.κ. Γρηγόριος. Το θέμα της ομιλίας του Σεβασμιωτάτου ήταν: "Η Ιερά Αρχιεπισκοπή Θυατείρων και Μεγ. Βρετανίας - Ιστορία και ζωή". Το θέμα του Συμποσίου ήταν σαφώς εμπνευσμένο από τη φετινή Επέτειο των 75 χρόνων από της ιδρύσεως της Ιεράς Αρχιεπισκοπής.

Στην αρχή του Συμποσίου ο Πρόεδρος της Κοινότητας, κ. Γιαννάκης Γιάννα, χαιρέτισε και καλωσόρισε όλους τους παρευρεθέντες. Χαιρετισμό απηύθυνε και ο νέος Γενικός Πρόξενος της Κύπρου στο Λονδίνο κ. Πανίκος Κυριάκου.

Στη συνέχεια ο Σεβασμιώτατος ανέλυσε το θέμα του με ιδιαίτερη έμπνευση και σοφία. Παρουσίασε δε με πολύ παραστατικό τρόπο τα διάφορα στάδια της πολυετούς ενδιαφέρουσας ιστορικής πορείας της πόλεως και της Αρχιεπισκοπής των Θυατείρων, και εν συνεχεία τη σύγχρονη Αρχιεπισκοπή των Θυατείρων και Μεγ. Βρετανίας.

Στη συζήτηση που ακολούθησε έλαβαν μέρος πολλοί από τους καλεσμένους και τους ακροατές. Ανάμεσά τους οι Θεοφιλέστατοι Επίσκοποι Ζηνουπόλεως κ. Αρίσταρχος και Τροπαίου κ. Αθανάσιος, η Κα Μαρία Παπαστεργίου από το Γραφείο Εκπαίδευσης της Ελληνικής Πρεσβείας στο Λονδίνο, η οποία παρευρέθηκε ως Εκπρόσωπος του Γενικού Προξένου της Ελλάδος στο Λονδίνο κ. Ευαγγέλου Καρόκη, ο Πρωτοπρ. Κων. Ηλιόπουλος, η Δρ. Έλλη Παπαφώτη, Σύμβουλος Εκπαίδευσης του Κ.Ε.Σ., κ. Ηλίας Μίχος, συνταξιούχος Επιθεωρητής Δημοτικής Εκπαίδευσης, η Πρεσβυτέρα Ασημένια Δράγα, Θεολόγος-Ερευνήτρια κ. Κλεάνθης Κουρτουμπελίδης και ο Εκδότης της εφημ. "Ο Ταχυδρόμος του Λονδίνου" Ιάκωβος Γιακουμάτος.

Το Συμπόσιο τίμησαν με την παρουσία τους ο κ. Μενέλαος Ρήγας με τη σύζυγό του, καθώς και ο κ. Μάριος Μηναιδής, ως εκπρόσωποι του Συνδέσμου Ελληνορθόδοξων Κοινοτήτων Μεγ. Βρετανίας.

Μετά το πέρας των εργασιών του Συμποσίου ακολούθησε δείπνο στην Κοινοτική Αίθουσα, το οποίο ετοίμασαν οι Κυρίες της Βοηθητικής Αδελφότητας, με τη βοήθεια μελών του Εκκλησιαστικού Συμβουλίου. Η βραδιά ολοκληρώθηκε με εκκλησιαστικούς ύμνους και ελληνικά παραδοσιακά δημοτικά άσματα, τα οποία ερμήνευσαν οι Ιεροψάλτες Δρ. Παναγιώτης Προκοπίου και Αλέξανδρος Προκοπίου, καθώς και ο Αγιογράφος κ. Ελευθέριος Φουλίδης.

Κατά κοινή ομολογία όλων των παρευρεθέντων, το 5ο Πνευματικό Συμπόσιο στέφθηκε από απόλυτη επιτυχία. Όλοι οι παρακολουθήσαντες αυτό δήλωσαν πως ωφελήθηκαν τα μέγιστα από την ομιλία και τη συζήτηση. Θα αναμένουν δε, με ιδιαίτερη χαρά, το επόμενο 5ο Συμπόσιο, τον Νοέμβριο του 1998.

Οικον. Αναστάσιος Δ. Σαλαπάτα
Ιερατώς Προϊστάμενος

δημιουργικό και φιλόχριστο και φιλογενές πνεύμα, ώστε να μπορείτε - όπως επιβάλλεται - να ξεπερνάτε τις όποιες δυσκολίες που είναι φυσικό να παρουσιάζονται από καιρού εις καιρό. Άλλωστε κάθε ζωντανός Οργανισμός, όπως πρέπει να είναι οι Κοινότητές μας, αντιμετωπίζει δυσκολίες και προβλήματα, τα οποία όμως ξεπερνά όταν όλα τα μέλη της Κοινότητας εργάζεστε με αγάπη, συνεργασία, αμοιβαίες υποχωρήσεις όταν και όπου πρέπει, με ζήλο και αφοσίωση στο ιερό έργο που έχετε επωμισθεί οικειοθελώς στην υπηρεσία της Εκκλησίας μας.

Γι' αυτό και θα θέλαμε να τονίσουμε εδώ την απόλυτη ανάγκη όπως θέτετε πάντοτε υπεράνω όλων το καλό, την ευμερία και την πρόοδο της Κοινότητός σας, η οποία με τη σειρά της θα σας προστατεύει και θα σας παρέχει τη σωστή εκείνη καθοδήγηση και ασφάλεια που χρειάζονται οι Ορθόδοξοι Χριστιανοί μας στην ξενιτιά.

Η Κοινότητα, άλλωστε, αποτελεί συλλογικό σώμα, το οποίο ανανεώνεται κι εμπλουτίζεται συνεχώς με νέο αίμα, με νέα μέλη, τα οποία έχουν καθήκον οι ιθύνοντες να προετοιμάζουν από νεαράς ηλικίας ώστε ανδρούμενοι να είναι έτοιμοι ν' αναλάβουν τα ηνία των Κοινοτικών πραγμάτων. Γι' αυτό και συμβουλευόμαστε πατρικά όλους εσάς που διευθύνετε σήμερα την Κοινότητα να μεριμνήσετε με πάσαν σοβαρότητα και ευθύνη για τα παιδιά και τη νεολαία. Να ενισχύετε και να αναβαθμίζετε συνεχώς το Ελληνικό σας Σχολείο, το οποίο θ' αποτελέσει το υγιές και ασφαλές φυτώριο των μελλουσών γενεών των μελών της Κοινότητας. Γιατί χωρίς Σχολείο και οργανωμένη Νεολαία που να γαλουχείται με τα ιερά νάματα του Ελληνισμού και της Ορθοδοξίας είναι αδύνατη η μακροζωία και η ύπαρξη Ελληνορθόδοξων Κοινοτήτων στο Εξωτερικό. Ούτε και είναι δυνατή η συνέχεια και η συνέπεια στους στόχους που οφείλει να θέτει η Κοινότητά μας, και οι οποίοι στόχοι δεν μπορεί να είναι άλλοι από την προστασία της οικογένειας και την καλλιέργεια και συντήρηση, στις καρδιές των νεωτέρων γενεών, των αιωνόβιων αξιών του Γένους μας, που είναι η γλώσσα, η θρησκεία και η αγάπη προς την Πατρίδα μας.

Με τα λίγα αυτά λόγια χαιρετίζουμε και πάλι την έκδοση του ετησίου ημερολογίου της Κοινότητός σας. Εκφράζουμε επίσης τα συγχαρητήρια και την ευαρέσκειά μας για το επιτελούμενο κοινοτικό σας έργο. Σας ευχόμαστε υγεία και την προστασία του Αγίου δε Θεού στα έργα σας. Και διατελούμε μετά πολλή εν Κυρίω αγάπης και ευχών.

Ο Σεβασμ. Αρχιεπίσκοπος Θυατείρων και Μ. Βρετανίας κ. Γρηγόριος συνομιλεί, για θέματα της Ομογένειας Ηνωμένου Βασιλείου, με τον Έλληνα Προθυπουργό κ. Κώστα Σημίτη και τον Αναπληρωτή Υπουργό Εξωτερικών της Ελλάδας κ. Γ. Παπανδρέου.

ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑ ΙΕΡΕΩΝ

Την Κυριακή, 2 Νοεμβρίου 1997, ο Σεβασμιώτατος Αρχιεπίσκοπος Θυατείρων και Μεγάλης Βρετανίας κ. Γρηγόριος χειροτόνησε σε πρεσβύτερο το διάκονο Εωφάνη Πέτρου. Η χειροτονία εγένετο ενώπιον πυκνού εκκλησιάσματος, μεταξύ των οποίων ήταν τα αδέρφια του και άλλοι συγγενείς που ήλθαν για τον σκοπό αυτό από την Κύπρο, στον Καθεδρικό Ναό του Αγίου Νικολάου Δυτικού Λονδίνου, ο δε νεοχειροτονηθείς, ο οποίος είναι έγγαμος, πατήρ δύο ενηλίκων τέκνων και ηλικίας 55 ετών, κατάγεται δε από την Χαρδακιώτισσα Κυθρέας Κύπρου, ευχαριστών τον Σεβασμιώτατο, είπε τα εξής:

“Σεβασμιώτατε Πατέρα και Δέσποτα,

Την ιερή αυτή στιγμή, κατά την οποία δέχομαι από τα χέρια σας την εξαιρετική για μένα και την οικογένειά μου τιμή της χειροτονίας μου εις τον δεύτερο βαθμό της ιερωσύνης, νοιώθω πραγματικά τα γονατά μου και ολόκληρο το είναι μου να λυγίζουν από το βάρος και την ευθύνη που οικειοθελώς αναλαμβάνω για τα υπόλοιπα χρόνια της επίγειας ζωής μου. Όμως έχω τις ελπίδες μου στο Θεό να με ενδυναμώνει, να με προστατεύει, να με καθοδηγεί σε κάθε μου βήμα. Σε σας δε, τον πνευματικό μου πατέρα, που με τόση εμπιστοσύνη και αγάπη με έχετε περιβάλει από την πρώτη στιγμή που σας εκμυστηρεύθηκα τον διακαή μου πόθο να αφιερωθώ στην υπηρεσία της Αγίας Ορθοδόξου ημών Εκκλησίας, δηλώνω πλήρη και απόλυτη και διηκενή υποταγή, σεβασμό και αφοσίωση. Καί τούτο όχι μόνο εκ καθήκοντος, αλλά γιατί πιστεύω ακράδαντα στην αγιότητα, την σοφία και την πατρική στοργή και το ενδιαφέρον σας για όλους, όσοι έχουν την εξαιρετική τιμή και το προνόμιο να υπηρετούν την Εκκλησία υπό την καθοδήγησή σας.

Φοβερά, όντως, και μοναδική η στιγμή αυτή και για μένα, αλλά και για την οικογένειά μου ολόκληρη. Γι' αυτό να μου επιτρέψετε να εκφράσω και δημοσίως την ευγνωμοσύνη και την αγάπη μου προς την γυναίκα μου Ελένη και προς τα παιδιά μου Πιερή και Μαρίνο, οι οποίοι επωμίζονται μαζί μου τις ευθύνες και τις θυσίες και τα βάρη της νέας αυτής διακονίας μου. Τους ευχαριστώ από βάθους καρδιάς κι ελπίζω, με την βοήθεια του Θεού και τη δική σας, Δέσποτα, να μπορέσω να ανταποκριθώ στο διπλό ρόλο του ιερέως και του οικογενειάρχου.

Ευχαριστίες, επίσης, οφείλω στην ιερή μνήμη του αιμώδηστού πατέρα μου Πέτρου, του οποίου η ψυχή θα αγαλλιάται την στιγμή αυτή, γιατί τόσο αυτός όσο και η αγαπημένη μου μητέρα Βασιλική, που τα γηρατειά δυστυχώς δεν της επέτρεψαν να παραστεί σήμερα εδώ στην χειροτονία μου, με ανάθρεψαν με χριστιανικές αρχές μέσα στις ιερές παραδόσεις και τα μεγάλα διδάγματα της Ορθοδοξίας και του Ελληνισμού. Το να γίνω μάλιστα ιερέας αποτελούσε πάντοτε το όνειρο και την ευχή της μητέρας μου, μια ευχή που με την φώτιση και την κλήση του Αγίου Θεού και τις ευλογίες τις δικές σας, Δέσποτα, αλλά και με την αμετάκλητη απόφαση εμού και της οικογενείας μου, γίνεται σήμερα πραγματικότητα. Ευχαριστώ, επίσης, τις αδελφές μου Μαρούλα, Νεφέλη και Αντρούλα, που παρευρίσκονται σήμερα εδώ, οι οποίες ήρθαν από την Κύπρο για να παραστούν στην χειροτονία μου και να μεταφέρουν τις ευχές της

μητέρας μου και των άλλων αδελφών και συγγενών μας που δεν μπόρεσαν να ταξιδέψουν και να παρευρίσκονται εδώ σήμερα.

Τελειώνοντας θα ήθελα, Σεβασμιώτατε πάτερ και αγαπητό μου συγγενεί και φίλο, να δηλώσω ενώπιον Θεού και ανθρώπων ότι από την στιγμή αυτή θα υπηρετήσω με όλες μου τις δυνάμεις, ψυχικές και σωματικές και για τον υπόλοιπο χρόνο της ζωής μου, την μίαν Αγίαν, Καθολικήν και Αποστολικήν Εκκλησίαν, όπως αυτή εκφράζεται στην Ορθόδοξη μας Εκκλησία. Θα υπακούω και θα εκτελώ πάντοτε τις εντολές του Αρχιεπισκόπου μας και θα δέχωμαι με ταπεινοφροσύνη και αγάπη τις νουθεσίες του και τις υποδείξεις του. Θα έχω δε σαν γνώμονά μου και σαν οδηγό μου σε όλες τις πράξεις μου κι ενέργειές μου το καλό και την πρόοδο της Ελληνικής Ορθοδόξου πίστεως και λατρείας, με ανωτάτην πνευματικήν μου αρχήν τον Οικουμενικόν μας Πατριάρχειο Κωνσταντινουπόλεως. Προσεύχομαι δε στον Άγιο Θεό να με φωτίζει, να με ενδυναμώνει και να με κατευθύνει σε κάθε μου βήμα. Αμήν”.

Εξ άλλου, την Κυριακή, 7 Δεκεμβρίου 1997, ο Σεβασμιώτατος Αρχιεπίσκοπος κ. Γρηγόριος χειροτόνησε σε πρεσβύτερο τον Διάκονο Φωκά Χατζηλοϊζή στον Ιερό Ναό των Αγίων Νικολάου και Ξενοφώντος Leicester, όπου ο νεοχειροτονηθείς και θα υπηρετήσει ως εφημέριος. Κατωτέρω δημοσιεύουμε την προσφώνηση του νέου ιερέως:

Σεβασμιώτατε,

Σεβαστοί Πατέρες, αγαπητοί εν Χριστώ Αδελφοί.

Με τη Χάρη του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού, την αγάπη του Θεού και Πατρός και την Κοινωνία του Αγίου Πνεύματος, σήμερα γίνομαι “σύσσωμος” και “σύναιμος” Χριστού ώστε να καρποφορήσω τον καρπό του Αγίου Πνεύματος, να γίνω Ναός Θεού, δέκτης και πομπός της ευλογημένης ακτινοβολίας Του. Αυτή την ιερή στιγμή, αισθάνομαι συντριβή, ευγνωμοσύνη και ευχαριστία επειδή όντας αδύνατος άνθρωπος πρόκειται να παρίσταμαι μπροστά στο θυσιαστήριό του Παναγίου και Πανισχύρου Θεού.

Ακολουθώντας το δρόμο που πήραν οι Απόστολοι, έτσι και εγώ παίρνω το δρόμο αυτό, το δρόμο της αγάπης, της αλήθειας, της ειρήνης και προπάντων το δρόμο της φανερώσεως του Μυστηρίου της Λυτρώσεως. Ο δρόμος αυτός δεν είναι μια ευθεία χωρίς εμπόδια, αλλά ο ίδιος ο Γολγοθάς που ο Κύριος φορτώθηκε τις αμαρτίες μας, και αυτό με κάνει πιο ευτυχή, θαρραλέο και πιο υπερήφανο.

Η ευγνωμοσύνη μου προς εσάς, Σεβασμιώτατε, η χαρά που με κυριεύει αυτή τη μεγάλη και ανεπανάληπτη στιγμή της ζωής μου δεν εκφράζεται αλλά ούτε περιγράφεται. Επεκτείνεται σε σας και το υπόλοιπο Σώμα της Εκκλησίας γιατί αυτό που χρόνια τώρα λαχταρούσα πραγματοποιείται σήμερα μπροστά στην Πλάση του Δημιουργού Θεού, μέσα στο Ναό όπου εκτείνεται η αγρύπνια του Αγίου Πνεύματος.

Προσφέρομαι ολόκληρος στο Θεό και την Εκκλησία Του. Συνάπτω συμφωνία μαζί Του. Αναλαμβάνω την Ιεραποστολή μέσα στο Ναό ως Ιεουργός της Θείας Ευχαριστίας, των Μυστηρίων και Θυσιών που θα προσφέρει στην Πανάγαθη Τριάδα. Από την άλλη αναλαμβάνω ιεραποστολή με ενέργεια τη ζωή και της ανθρωπίνης προβληματικής, ιεραποστολή έναντι Θεού και ανθρώπων. Συνάπτω συμφωνία με εσάς, Σεβασμιώτατε, συμφωνία εμπιστοσύνης και αγάπης. Θέλω να ξέρετε, Σεβασμιώτατε, ότι είμαι έτοιμος να υπηρετήσω ψυχή

τε και σώματι, να προσφέρω στην Εκκλησία και το Λαό του Θεού με όλες μου τις δυνάμεις και ικανότητες που μου χάρισε ο Κύριος.

Γι' αυτό το λόγο πρώτα θα ήθελα να ευχαριστήσω εσάς, Σεβασμιώτατε, που με οδηγήσατε στο αξίωμα της ιερωσύνης. Θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στους ανθρώπους εκείνους που με βοήθησαν και με στήριξαν αποφασιστικά εις τον εκκλησιαστικό μου βίο μέχρι σήμερα ως λαϊκό και πιστεύω θα συνεχίσουν να με υποστηρίζουν ως κληρικό. Θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους Ιεράρχες, κληρικούς και λαϊκούς στην Κύπρο καθώς κι εδώ στην Αρχιεπισκοπή μας Θυατείρων και Μεγάλης Βρετανίας που υπήρξαν οδηγοί και πνευματικοί πατέρες στη ζωή μου.

Τελειώνοντας, θέλω να επισημάνω την πολύτιμη βοήθεια, υπομονή, κατανόηση, αγάπη και υποστήριξη των γονέων μου, οι οποίοι έκαναν τεράστιες θυσίες για να με μεγαλώσουν και να με κάνουν ικανό μέλος της κοινωνίας. Το μεγαλύτερο χρέος όμως το οφείλω στη σύζυγό μου Ζωούλα, η οποία δέχθηκε με μεγάλη χαρά και ιδιαίτερη συγκίνηση να υποστηρίξει εφ' όρου ζωής την προσπάθειά μου αυτή να υπηρετήσω τον Μόνο και Αληθινό Θεό.

Πιστός στην Κλήση και Πρόσκληση του Θεού ημών, θα υπηρετήσω με υπακοή και σεβασμό προς τον Σεπτό Προκαθήμενο της Ιεράς Αρχιεπισκοπής.

THE ORDINATION OF FATHER LUKE HOLDEN

On Sunday 14th December, His Eminence Archbishop Gregorios of Thyateira and Great Britain ordained Deacon Luke Holden to the priesthood in the venerable church of St Nicholas in the Welsh capital of Cardiff (Caerdydd) to serve the needs of the growing Orthodox community of St David in Llanelli, Swansea (Abertawe) and District. The new priest was born in 1947, is married with six children, and holds a B.A.(Hons.) degree in History and Archaeology from the University of Liverpool. He was ordained to the Diaconate on 17th October 1993.

The following is Father Luke's address at his priestly ordination:

Your Eminence, Fathers and friends,

When I became an Orthodox Christian 29 years ago, I had no idea that I would be ordained to the priesthood. I entered the fullness of the one, undivided, Holy Orthodox Church without truly knowing what that fullness was to mean for me. I have had a journey of discovery, and I have had many teachers along the way.

My first teachers in the Orthodox faith were the English priest, Father Benedict, and his Presvitera Lilah, both from the Russian diocese of our Orthodox Church. When I was Chrismated, it was Father Benedict who was my sponsor, and who thus became a new God-parent and guide to me. I thank him and Lilah, and I am joyful that he is here today, 29 years later.

After some years I met Father Yves Dubois from the city of Bath, in England. He is a priest of our Greek Archdiocese, but his parish is full of English people. I began to go to Father Yves for spiritual advice and confession. I thank him, and his Presvitera Elizabeth, and his parish, for the spiritual support and encouragement they have given over the years.

Throughout almost all my years as an Orthodox Christian I have had my wife Cécilia beside me. Without her prayers I should not have come so far on my journey.

She knows my failings, but she encourages my strengths. I thank her today, with all my love.

There are so many others I should remember today and thank. The Orthodox people who first arranged for services in Llanelli, and who first suggested that I should go to see their Archbishop about ordination. The handful of Orthodox who attend worship every week there, and who have encouraged me by their presence and their prayers. Helene Ireland who is teaching me to read Greek. Father Anastasios Salapatas who was so full of warmth and encouragement when I was first ordained. Father Amphilochios who has patiently continued with services in spite of my stumbling efforts as a deacon. He has never raised his voice to me - though sometimes I think he has raised his eyebrows. The people of the parish of Saint Nicholas, who have often been so encouraging and so welcoming to my wife and to me. There have been times when I have been deeply moved. I also want to remember the friends from outside the Orthodox fold, who have encouraged me, and who are here today.

In thanking all those who have guided and encouraged me, I must give special thanks to you, Your Eminence. I think you have found it hard to understand this Welshman - a foreigner amongst your Greek flock. However, as some of the people of Cardiff know, one of the first priests to serve the Divine Liturgy in this area, was in fact British. Your Eminence, you have recognised that it is possible for me also to become an Orthodox clergyman.

As a loving pastor, you have been patient but firm with me during my time as a deacon. You have also had a quiet word with my wife sometimes to encourage us. In the end, I think, you have looked into my heart as only a spiritual father can. My skill in the Greek language may be poor, but my heart is filled with love for God and love for our people.

Your Eminence, as our Archbishop you have taken a lead amongst the Orthodox in Britain by showing friendliness to Christians outside the Orthodox fold. You have often encouraged us to take part in ecumenical activities, forging links with many Christians who are not Orthodox but who love the Orthodox Church. Ordaining someone such as me, part Welsh and part English, is another way of making a link - that is a link between the Greek people and the people of Wales. It is also a way of restoring the ancient link which once existed between the Celtic Christians of Wales and their spiritual teachers from the East.

This land of Wales was once a centre of Orthodox Christianity. The Celtic people learned their Christianity from the East. They held the faith of the Oecumenical Councils, they venerated icons, and their monks learned the Greek language. In the early centuries of the undivided Church, Wales was known far across the Orthodox world for its saints. This is the land of Dewi Sant, who is said to have become a Bishop in Jerusalem. This is the city of Dyfrig Sant, whose holy relics are preserved in Llandaff. Some of our local saints are as ancient, and as Orthodox, as the saints of Greece. In those early days, Wales was also a land where the people had a great devotion to the all-holy Mother of God, the Theotokos. Many of our flowers and holy sites are named after Mary.

Perhaps this is why I feel such a strong attachment to our Orthodox teachings and traditions.

Your Eminence, I stand here today full of joy, but also full of fear for the awesome responsibility which is to be bestowed on me in ordination. I ask for your continuing prayers and guidance as my bishop. I ask all the congregation for their prayers. I ask Saint Luke and all the holy saints to pray to God for me and my family at all times, that Christ may bring healing to our world through my ministry. And I pray for the protection of the Most Holy Theotokos.

Amen.

ΑΦΙΕΡΩΝΕΤΑΙ ΣΤΑ 75 ΧΡΟΝΑ ΤΗΣ Ι. ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΘΥΑΤΕΙΡΩΝ ΚΑΙ Μ. ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ
ΙΩΣΗΦ ΓΕΩΡΓΗΡΙΝΗΣ Ο ΜΗΛΙΟΣ, ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΣΑΜΟΥ,
ΙΔΡΥΤΗΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΣΤΟ ΛΟΝΔΙΝΟ ΤΟ 1677.

υπό Χάρη Μεττή

ΜΕΡΟΣ Γ

(συνέχεια από το προηγούμενο τεύχος)

Ο πολυετής, ηρωικός και όμως τελικά αποτυχημένος αγώνας των βενετοκρατούμενων Κρητικών εναντίον των Τούρκων (1645-1669) και η υποταγή της νήσου στους Οθωμανούς είχε σαν αποτέλεσμα, μεταξύ άλλων, και τη φυγή προς την Ιταλία και προς άλλες χώρες της ελεύθερης Ευρώπης χιλιάδων προσφύγων όχι μόνο από την Κρήτη, αλλά και από άλλα νησιά του Αιγαίου και από την ηπειρωτική Ελλάδα και μάλιστα από τη Μάνη. Οι πρόσφυγες όμως αυτοί, όσοι δηλαδή είχαν την οικονομική ευχέρεια να καταβάλουν τα απαιτούμενα ναύλα και να εγκαταλείψουν τις πατρογονικές τους εστίες για να βρουν ασφαλέστερο, όπως έλπιζαν, καταφύγιο στη Δύση, επέπρωτο να αντιμετωπίσουν τόσες και τέτοιες αντίξοες καταστάσεις στις χώρες υποδοχής τους ώστε πολλοί από αυτούς ευχαρίστηθα επέστρεφαν στην πατρίδα τους αν είχαν την οικονομική και σωματική αντοχή να το πράξουν. Αρκεί δε κανείς να αναδιφήσει τους πολυάριθμους φακέλλους που βρίσκονται στα διάφορα Αρχεία, της Ιταλίας κυρίως, αλλά και άλλων δυτικοευρωπαϊκών χωρών για να αντιληφθεί το μέγεθος της τραγωδίας και των ταλαιπωριών των Ελλήνων αυτών προσφύγων.

ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Όπως είναι, ασφαλώς, γνωστό, η περίοδος αυτή, που συντάρασε την Ευρώπη με τη Μεταρρύθμιση και την Αντιμεταρρύθμιση και ταλάνιζε την ανθρωπότητα μέσα σε ένα αδικαιολόγητο και αλόγιστο θρησκευτικό φανατισμό, ήταν φυσικό να έχει ως τα πλέον ευπρόσβλητα θύματά του τους "σχισματικούς" (όπως ονομάζονταν επίσημα από την Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία) πρόσφυγες από την Ανατολή, δηλαδή όσους ήταν αποφασισμένοι να εμμένουν στην Ορθοδοξία των πατέρων τους και να δεχθούν τις αποφάσεις της περιβόητης Συνόδου της Φλωρεντίας του 1439 για την Ένωση των Ορθόδοξων με τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, που στην ουσία σήμαινε, βέβαια, τη σταδιακή αλλά σίγουρη εκλατινοποίηση της Ορθόδοξης Εκκλησίας και την τελική και ολοκληρωτική επιβολή του Ρωμαιοκαθολικισμού με την εξάλειψη της Ορθοδοξίας παγκόσμια. Και η μεν Ένωση αυτή, ως γνωστό, αποφασίστηκε από τον προτελευταίο Αυτοκράτορα του θνήσκοντος πλέον Βυζαντίου, τον Ιωάννη Η' Παλαιολόγο, και τους περί αυτόν, όμως η αντίδραση των ανθενωτικών, κυρίως δε η εγκληματική ολιγωρία και μωπικότητα τόσο της Παπικής Εκκλησίας όσο και των λοιπών προμάχων του Ρωμαιοκαθολικισμού και προ πάντων της ακόμη πανίσχυρης Βενετίας, μπροστά στο θανάσιμο κίνδυνο που αντιμετώπιζε όχι μόνο η Κωνσταντινούπολη αλλά και ο υπόλοιπος πολιτισμένος κόσμος, σήμαινε στην ουσία την αποτυχία (σε τελική ανάλυση) της Ρώμης να επιβάλει από θέσεως ισχύος τις δογματικές της απόψεις πάνω στη συντριπτική ηγεσία και τον λαό της Ορθοδοξίας. Όμως η Ρώμη ουδέποτε εγκατέλειψε τις προσπάθειες της αυτές, και συνεχώς κατέβαλλε συντονισμένες προσπάθειες να εκλατινίσει τους Ορθόδοξους μετερχόμενη κάθε θεμιτό και αθέμιτο τρόπο. Δυστυχώς γι' αυτή, η Μεταρρύθμιση μέσα στις ίδιες τις χώρες, όπου επί αιώνες ασκούσε απόλυτη

κυριαρχία, όχι μόνο ανέκοψε την πρόοδο της στον τομέα αυτό, αλλά και προκάλεσε ακόμη μεγαλύτερη αντίδραση από μέρους των επισήμων Οθωμανικών Αρχών, οι οποίες εκμεταλλεύθηκαν στο ακέραιο τον συναγωνισμό μεταξύ Ρωμαιοκαθολικών και Προτεσταντών για προσηλυτισμό των υποτελών στους Οθωμανούς Τούρκους Ορθόδοξων κι έτσι προστάτευσαν, έστω και έμμεσα, την Ορθοδοξία από του να περιέλθει στον πλήρη έλεγχο είτε των μεν είτε των δε. Και όχι μόνο αυτό, αλλά οι Τούρκοι κατόρθωναν να εισπράττουν τεράστια ποσά εν είδει δωροδοκιών τόσο από τους Καθολικούς όσο και από τους Προτεστάντες - αλλά με τραγικά, πάντοτε, θύματα, τους Ορθόδοξους - στον ανίερο ανταγωνισμό των Χριστιανών της Δύσης να προσεταιρισθούν τους υπόδουλους στο Σουλτάνο "σχισματικούς", δηλαδή τους Ορθόδοξους της Ανατολής.

Στις περιοχές, όμως, στις οποίες δεν είχε επεκταθεί η κυριαρχία του Σουλτάνου, βρίσκονταν δε κάτω από τους Ρωμαιοκαθολικούς, ήταν πολύ φυσικό να ασκείται μεγάλη, αν όχι και τρομακτική πίεση για αποδοχή του Καθολικισμού σε βάρος της Ορθοδοξίας. Αλλά και στις περιοχές αυτές, εφ' όσον η πλειονότητα των κατοίκων ήταν Ορθόδοξοι, οι επιτυχίες του Καθολικισμού υπήρξαν ασήμαντες, μόνο δε οι λεβαντινοί διατηρήθηκαν Καθολικοί, δηλαδή όσοι λόγω της μακροχρόνιας διαμονής τους στις περιοχές αυτές είχαν μεν εξωτερικά αποβάλει την εθνική τους ταυτότητα, αλλά θρησκευτικά και για λόγους καθαρά οικονομικοπολιτικούς παρέμειναν στο Καθολικό δόγμα. Τα πράγματα, όμως, στην Ιταλία, και μάλιστα σε περιοχές που ελέγχονταν άμεσα από τον Πάπα, ήταν πολύ φυσικό να διαφέρουν ριζικά από τις χώρες που απλώς βρίσκονταν κάτω από την κυριαρχία των Φράγκων (όπως αποκαλούμε συλλογικά τους δυτικοευρωπαίους δυνάστες των περιοχών της Μεσογείου και της Νότιας Ευρώπης), και αυτό φαίνεται από τον σταδιακό και τον τελικό αφανισμό όλων των Ορθόδοξων μειονοτήτων που είχαν επιζητήσει άσυλο εκεί, μακράν των πατρογονικών εστίων τους.

Άλλωστε, το κύριο θέμα που απασχολούσε τους ντόπιους (λαϊκούς και κληρικούς) στις χώρες υποδοχής των Ελλήνων (και όχι μόνο) Ορθόδοξων οι οποίες δέχονταν την εγκατάσταση εκεί προσφύγων - μεταναστών από τις υποτασσόμενες στους Οθωμανούς Τούρκους Ελληνικές (για να περιοριστούμε σ' αυτές) χώρες ήταν η τελική μεταστροφή των Ορθόδοξων (ειρηνικά ή και βίαια) στον Καθολικισμό. Πολλοί, βέβαια, από τους μετανάστες αυτούς είχαν ήδη τη δογματική προδιάθεση ν' απορροφηθούν πλήρως τόσο στον Καθολικισμό, όσο και στην ομαλή εκλατινοποίησή τους. Ας μη ξεχνάμε ότι για αιώνες πριν, είχαν κατά κάποιο τρόπο εγκλιματισθεί στο πνεύμα της καταλλαγής με τους Ρωμαιοκαθολικούς κυριάρχους των στα φραγκοκρατούμενα Ελληνικά εδάφη, για τους πλείστους δε οι βασικές δογματικές διαφορές που χωρίζαν τη Λατινική από την Ορθόδοξη Εκκλησία αποτελούσαν φιλά γράμματα, αν μάλιστα αναλογισθούμε και την όντως οικτρά απαιδευσία του Ελληνικού Κλήρου σε σύγκριση με τα πάμπολλα και άριστα καταρτισμένα ιεραποστολικά τάγματα των Ρωμαιοκαθολικών που είχαν επί αιώνες κατακλύσει τις

Ελληνικές χώρες πριν ακόμη από την εξάπλωση εκεί της Οθωμανικής λαίλαπας, οπότε και σε μεγάλο βαθμό τέθηκε τέρμα στη δραστηριότητά τους. Και τούτο, γιατί δεν συνέφερε στο Σουλτάνο η διείσδυση των Καθολικών στις επικράτειές του, πράγμα που θα διακινδύνευε τη δικιά του απόλυτη εξουσία πάνω στους αγράμματους και πλήρως αποκομμένους από τις ελεύθερες ακόμη χριστιανικές χώρες της Ευρώπης υποτελείς του, από τις οποίες και μόνο θα ήταν ίσως δυνατό ν' αναχαιτισθεί και ν' απειληθεί ο Οθωμανικός επεκτατισμός κι εξουσία.

Υπήρξαν, όμως, μεταξύ των προσφύγων και εκείνοι που είχαν μεταφέρει μαζί τους ένα ισχυρότατο Ορθόδοξο θρησκευτικό υπόβαθρο και οι οποίοι αντέταξαν, βέβαια, μια δυναμική κι επίμονη αντίδραση στην πλήρη εκλατινοποίησή τους, πράγμα που πέτυχαν μεν μέχρις ενός χρονικού σημείου σε περιοχές όπου η Ρώμη δεν ασκούσε απόλυτο έλεγχο (όπως, για παράδειγμα, στις Ιταλικές περιοχές της Βενετικής κυριαρχίας), αλλά στο τέλος, λόγω ακριβώς των εξουθενωτικών οικονομικών, εκπαιδευτικών, εργασιακών και γενικά των κοινωνικοπολιτικών πιέσεων και στερήσεων, που σε πολλές περιπτώσεις σήμαινε και τη φυλάκιση ή ακόμη και τη φυσική τους κάμφθηκε και σιγά-σιγά αναγκάζονταν να κάνουν δήλωση πίστωσης στην Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία και αποδοχής των όρων της Συνόδου της Φλωρεντίας για την ένωση των Εκκλησιών με απόλυτο αρχηγό τον Πάπα της Ρώμης. Στην τελευταία δε περίπτωση αυτό σήμαινε ουσιαστικά και τη σταδιακή, αλλά σίγουρη εκλατινοποίηση του ποιμνίου, αφού η έλλειψη (ουσιαστική ή τεχνητή) πεπαιδευμένων Ελλήνων Ορθοδόξων κληρικών στη Δύση αποτελούσε και την πιο εύκολη δικαιολογία της Ρώμης και των Λατίνων γενικά για να τοποθετούν ως πνευματικούς και θρησκευτικούς αρχηγούς των προσφύγων μεταναστών Ρωμαιοκαθολικούς ιερείς, κατά προτίμηση Ελληνικής μεν καταγωγής, αλλά εκπαιδευμένους στις Ρωμαιοκαθολικές Σχολές που ιδρύθηκαν γι' αυτόν ακριβώς τον σκοπό, δηλαδή την εκπαίδευση ιεραποστόλων οι οποίοι - εφόσο θ' αποδέχονταν τον Ρωμαιοκαθολικισμό - θ' αποστέλλονταν μετά για να προσηλυτίσουν ομοεθνείς τους στη Λατινική Εκκλησία.

ΜΑΝΙΑΤΕΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ

Σχετικά με το θέμα της αποψίλωσης του Ελληνικού Ορθοδόξου Κλήρου από τις περιοχές όπου ζούσαν Έλληνες πρόσφυγες, αναφέρουμε ενδεικτικά το παράδειγμα των ιερέων αδελφών Μακαρίου και Γεωργίου Σεβαστού: Ο πρώτος είχε προσκληθεί σαν ιερέας τους από τους κατοίκους του *rito greco* στο Campo Marino της επισκοπικής περιφέρειας του Larino στο βασίλειο της Νεαπόλεως, όμως ο τοπικός επίσκοπος Ferdinando Apicello ευνοούσε για τη θέση αυτή τον καθολικό ιερέα Nicolò Petta. Οι κάτοικοι, λοιπόν, απευθύνθηκαν στην Propaganda και ζητούσαν την παρέμβασή της επειδή οι ενέργειες του επισκόπου, όπως έγραφαν, βρίσκονταν σε αντίθεση με τα παπικά διατάγματα που όριζαν τη διατήρηση του *rito greco* και απαγόρευαν τον αναγκαστικό προσηλυτισμό στο *rito latino*. Ο δε Γεώργιος Σεβαστός είχε καταφύγει στην περιοχή των Albanesi (των Αλβανών) της ίδιας επισκοπής του Larino, αλλά ενώ αρχικά ο επίσκοπος του είχε αναθέσει το έργο του εφημερίου των, ο ίδιος επίσκοπος αργότερα του απαγόρευε να τελεί λειτουργίες κι ανέθεσε το έργο αυτό σε άλλον ιερέα του λατινικού τυπικού (εφαρμοζόταν, δηλαδή, και απέναντι των Ορθοδόξων Αλβανών προσφύγων η ίδια πολιτική εκλατινισμού των, όπως και για τους Έλληνες). Ο Σεβαστός λοιπόν υπέβαλε παράκληση προς τους Καρδινάλιους να

μεταπέσουν τον επίσκοπο ώστε να μπορεί, μακριά από την τυραννία των Τούρκων, να διαθρέψει την οικογένειά του και να ζήσει υπό την σκέπη της Καθολικής Εκκλησίας. Να ποια ήταν η απάντηση του επισκόπου στις σχετικές ερωτήσεις της Propaganda για τις δύο αυτές υποθέσεις: "Δεν τους επέτρεψε, γιατί δεν φαινόταν νόμιμοι ιερείς, επειδή δεν είχαν τα διατάγματα για τη χειροτονία τους, ούτε άλλα σχετικά πιστοποιητικά. Εξ άλλου, από την όλη συμπεριφορά τους έδειχναν ότι δεν ήταν σταθερά πιστοί στον καθολικισμό, δεδομένου μάλιστα ότι μόλις τελευταία είχαν κάμει ομολογία πίστεως στη Ρώμη μπροστά σ' έναν αξιωματούχο του τάγματος του Αγίου Δομνίκου (σύμφωνα με βεβαίωση συμβολαιογράφου σε χαρτί που του παρουσίασαν), ενώ την ομολογία αυτή θα έπρεπε να την είχαν κάμει από χρόνια ενώπιον κάποιου επισκόπου. Τώρα δεν είχαν άλλο τρόπο να ζήσουν και ήθελαν να βουλευτούν τελώντας λειτουργίες. Εξ άλλου, είχαν υποσχεθεί να προσκομίσουν στην επισκοπή και σχετικά πιστοποιητικά που έλειπαν, αλλά δεν το έκαναν. Αλλά και η γλώσσα τους διέφερε από εκείνη των κατοίκων, οι οποίοι μιλούσαν την αλβανική. Ανέθεσε, λοιπόν, σε ιερέα αλβανικής καταγωγής του *rito latino*, ο οποίος υπηρετούσε εκεί από χρόνια, αφού τα δύο τρίτα του εκεί πληθυσμού ήταν καθολικοί και μόνο το ένα τρίτο Αλβανοί του *rito greco*, ελάχιστοι δε οι άλλοι. Όλοι αυτοί πρόσφεραν στους ιερείς τους μόνο λίγο σιτάρι. Πώς με αυτό θα ήταν δυνατό να συντηρηθεί και δεύτερος ιερέας; Εξ άλλου η Ιερά Εξέταση του είχε δώσει εντολή να μη δεχθεί κανέναν κληρικό προερχόμενο από την Ανατολή, αν προηγούμενός δεν του παρουσίαζε τα πιστοποιητικά της χειροτονίας του". (Περισσότερες λεπτομέρειες για το θέμα αυτό στου Θ. Παπαδοπούλου και Ζ. Τσιρπανλή, βιβλιογραφία αρ. 7 και 8).

Ακόμα πιο αποκαλυπτική, ως προς τους δόλιους τρόπους, με τους οποίους οι τοπικοί λατίνοι επίσκοποι προσπαθούσαν να στερήσουν τους Ορθοδόξους πρόσφυγες από ομοεθνείς τους Ορθοδόξους ιερείς, είναι η πιο κάτω διαμαρτυρία του Ονουφρίου Κωνσταντίνου, γέρου πια επισκόπου του Ελληνικού Κολλεγιού της Ρώμης, σε υπόμνημά του προς την Propaganda Fide (9 Αυγούστου 1696): "Σας έχω και άλλοτε γράψει και είναι πρόδηλο πως οι ανάγκες του γένους των Μανιατών είναι ιδιαίτερα επείγουσες. Πρόθεση του εκεί επισκόπου είναι να έχει υποχείριόν του κάποιον καθολικό ιερέα που να γνωρίζει τα Νέα Ελληνικά, για να τον βάλει να προσελκύσει τους Μανιάτες στο *rito latino*. Δεν είναι όμως δίκαιο, επειδή αυτοί επιθυμούν να διατηρήσουν το δικό τους πατριό *rito*, και θ' αποτελούσε μεγάλο σκάνδαλο να εξαναγκασθούν βία να το αλλάξουν. Κάτι τέτοιο θα έδινε αφορμή να αναχαιτισθούν οι Έλληνες που θα σκόπευαν να έλθουν προς τα εδώ, όταν θα ξέρουν ότι ερχόμενοι θα αναγκασθούν να γίνουν καθολικοί. Είναι επίσης άδικο επειδή, ενώ οι Ηπειρώτες και οι Αλβανοί, που ήρθαν στις περιοχές των βασιλείων των δύο Σικελιών το 1440 και μετά, με τον Γεώργιο Καστριώτη τον λεγόμενο Σκεντέρμπεη, διατηρούν μέχρι σήμερα το *rito greco*, αντίθετα οι φτωχοί αυτοί Μανιάτες αναγκάζονται να το αλλάξουν μέσα σ' ελάχιστο χρονικό διάστημα".

Στην περιοχή, τώρα, της Τοσκάνης που μας ενδιαφέρει ιδιαίτερα εδώ, και μάλιστα στην επισκοπική περιφέρεια της Ουολατέρρας (Volterra), Επίσκοπος της οποίας ήταν ο Orazio Albizzi, όπου, όπως είδαμε, ο Ιωσήφ Γεωργηρίνης έκαμε την περιβόητη "Ομολογία Πίστεως", δρούσε ως επίσημος εκπρόσωπος της Ρώμης για τρία σχεδόν χρόνια (1675-1678) με πολύ μεγάλο προσηλυτιστικό ζήλο και πρόγραμμα ο Χιώτης Βενεδικτίνος μοναχός Γεώργιος Πιέρης, μετονομασθείς σε Οδορήσιο Μαρία Πιέρη, ο οποίος,

πότε με το καλό και πότε με στυγνή βία, πειθανάγκαζε τους Ορθοδόξους πρόσφυγες της περιοχής να ασπάζονται τον Ρωμαιοκαθολικισμό κι έτσι σιγά-σιγά να αφορμειώνονται από το πολυπληθέστερο γηγενές καθολικό στοιχείο και τελικά να εξαφανίζονται ολοσχερώς για τον Ελληνισμό και την Ορθοδοξία. Σημειώτέον, επίσης, ότι στην ίδια περιοχή δρούσε από του 1671 και ο Επίσκοπος Παρωναξίας Θεοφάνης Μαυρογορδάτος, ο οποίος, μάλιστα, αποσκοπούσε, όπως φαίνεται, να εκμεταλλευθεί την παρουσία στην περιοχή αυτή υπερχιλίων Μανιατών και άλλων Ελλήνων προσφύγων μεταναστών για να αποκτήσει τον τίτλο του Αρχιεπισκόπου τους στην Ιταλία, είχε κάνει δε και ομολογία πίστεως στη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία στις 24 Ιανουαρίου 1671.

Ο ΠΑΡΟΝΑΞΙΑΣ ΘΕΟΦΑΝΗΣ ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ

Ο φιλοκαθολικός αυτός επίσκοπος Παρωναξίας Θεοφάνης Μαυρογορδάτος έστειλε από τη Ρώμη προς το δούκα της Σαβοΐας και τιτουλάριο βασιλιά της Κύπρου Εμμανουήλ Β' επιστολή, στην οποία έδινε μερικές πολύ ενδιαφέρουσες για το σημερινό μελετητή πληροφορίες γύρω από τους Μανιάτες πρόσφυγες που είχαν καταφύγει στην Ιταλία. Η επιστολή φέρει ημερομηνία 25 Ιουλίου 1674, αποσπάσματα της οποίας δημοσιεύει ο Θωμάς Παπαδόπουλος (ίδε βιβλιογραφία, αρ. 8). Από την επιστολή, λοιπόν, αυτή πληροφορούμαστε τα ακόλουθα: "Τελευταία που βρισκόμουν στο Λιβόρνο", γράφει ο Θεοφάνης, "συνάντησα στο (lazzaretto) λοιμοκαθαρτήριο τους Μανιάτες που είχαν φτάσει εκεί πριν λίγο καιρό. Όπως ξέρετε, πριν από οκτώ μήνες ο δούκας της Τοσκάνης παρέσχε άσυλο στην περιοχή του σε 120 οικογένειες άλλων Μανιατών, προς μεγάλη ικανοποίηση των υπηκόων του, επειδή οι άνθρωποι αυτοί ασχολούνται με την καλλιέργεια εγκαταλελειμμένων περιοχών. Οι καινούργιοι που ήρθαν και, σύμφωνα με τα καθιερωμένα, διαμένουν τώρα στο lazaretto, είναι 150 οικογένειες. Συναντήθηκα με τους οκτώ εκπροσώπους τους, τρεις παπάδες και πέντε δημογέροντες, οι οποίοι ήταν έτοιμοι να μεταβούν στη Γένοβα για να συνεννοηθούν με τις εκεί Αρχές περί της μεταφοράς στην Ιταλία όλων των συμπατριωτών τους που απέμειναν στη Μάνη. Πρόκειται για τριάντα χιλιάδες γενναίους άνδρες, γυναϊκόπαιδα, ιερείς και μοναχούς από είκοσι μοναστήρια. Από αυτούς οι δέκα χιλιάδες είναι άριστοι στρατιώτες. Εγώ, επειδή γνωρίζω πόσο θα ωφεληθεί εκείνος που θα τους δεχθεί, τους εμπόδισα να απευθυνθούν, επί του παρόντος, στη Γένοβα, γιατί είχα υπόψη μου εσάς. Είμαι βέβαιος ότι θα έχετε να κερδίσετε πολλά από υπηκόους σαν τους Μανιάτες, οι οποίοι, κατά τη διάρκεια του πολέμου των Ενετών με τους Τούρκους, προξένησαν, από κοινού με χριστιανούς πειρατές, μεγάλες ζημιές στους Οθωμανούς. Μετά την ειρήνη των Ενετών, έπρεπε να υποταχθούν και να πληρώνουν φόρους στους Τούρκους. Σκότωσαν, λοιπόν, όσους εχθρούς μπόρεσαν, καταστρέφοντας ένα από τα τρία κάστρα [=πιθανόν της Ζαρνάτας, τον Οκτώβριο 1673] που είχαν κατασκευάσει εκεί οι Τούρκοι. Για να ζήσουν, όμως, ελεύθερα και χριστιανικά, αποφάσισαν να φύγουν πρώτα οι πιο πάνω 120 οικογένειες. Όταν μαθεύτηκε το γεγονός, οι Τούρκοι έστειλαν δώδεκα χιλιάδες στρατό για να τους εξολοθρεύσουν. Δεν μπόρεσαν όμως ν' αποβιβαστούν στις απότομες ακτές της Μάνης, οι δε αμυνόμενοι τους εξολόθρευσαν όλους. Έτσι, για να αποφύγουν τον νέο αναμενόμενο κίνδυνο, έφυγαν τελευταία και οι πιο πάνω 150 οικογένειες, οι οποίες βρίσκονται τώρα προσωρινά στο Λιβόρνο. Δώστε το συντομώτερο απάντηση στην πρότασή μου, επειδή με δυσκολία συγκρατώ τους εκπροσώπους τους ώστε να μην απευθυνθούν για το

θέμα τους στις Αρχές της Γένοβας. Αν, μάλιστα, τελικά δεχθείτε τον λαό αυτό, που είναι του ελληνικού δόγματος (rito greco), με δυο επισκόπους, και κριθεί απαραίτητο να τους κατευθύνει κάποιος πνευματικά, προσφέρωμαι εγώ, ύστερα βέβαια από σχετική άδεια από την Propaganda, από την οποία εξαρτώμαι". Λίγο, δε, αργότερα (στις 11 Σεπτεμβρίου 1674) ο Θεοφάνης στέλλει και δεύτερη επιστολή στον Εμμανουήλ, στην οποία του γράφει, μεταξύ άλλων: "Σας εσωκλείω γράμμα που μου έστειλε ο Κρητικός Giorgio di Mori, ο οποίος προσφέρεται, αν έχει την εντολή σας, να μεταφέρει με πλοία τους Μανιάτες από την πατρίδα τους. Οι Μανιάτες της Τοσκάνης, μάλιστα, λέγεται πως δεν είναι καθόλου ευχαριστημένοι από το κλίμα της περιοχής που τους έδωσαν για να εγκατασταθούν. Πριν από το γράμμα του de Mori, έλαβα ένα στα ελληνικά από τον παπά-Κυριάκο ή Domenico, ένα από τους διαπραγματευτές των Μανιατών του Λιβόρνου, επάνω στο οποίο στηρίζεται προπαντός το όλο θέμα των διαπραγματεύσεων. Μου έγραφε ότι τον επλησίασε εκεί μυστικά κάποιος απεσταλμένος από τη Γένοβα, για να κανονίσουν για την πιο άνετη μετοίκηση των Μανιατών. Υποσχέθηκε, μάλιστα, χρήματα ως δώρο στον παπά-Κυριάκο. Αυτός δεν απάντησε, γιατί περιμένει προηγουμένως οδηγίες από εμένα. Βιάζονται όμως, πολύ βιάζονται, γιατί από ώρα σε ώρα αναμένονται νέοι Τούρκοι στη Μάνη, και οι συμπατριώτες που έμειναν εκεί διατρέχουν μεγάλο κίνδυνο. Ευκαιρία, λοιπόν, να στείλετε πλοία και να παραλάβετε όσες χιλιάδες Μανιάτες θέλετε, πρόθυμος για τη μεταφορά και ο G. de Mori, τον οποίο έχω γνωρίσει οι Μανιάτες όταν πολέμους με την αρμάδα της Βενετίας, και τον εμπιστεύονται. Αν θέλετε, μπορώ να 'ρθω εκεί με τον παπά-Κυριάκο (όχι και με τους άλλους διαπραγματευτές, για να μην υποπτευθούν οι απεσταλμένοι από τη Γένοβα), να κανονίσουμε τα σχετικά. Τα θέματα εξέθεσα και στον εδώ πρεσβευτή σας, ο οποίος μπορεί να σας ενημερώσει".

Αντα ο επίσκοπος Παρωναξίας Θεοφάνης Μαυρογορδάτος, ο οποίος, προφανώς, δεν πρέπει να είναι άλλος από τον αναφερόμενο απλώς ως Θεοφάνης στην πιο πάνω έκθεση του βενετού Βάυλους στην Κωνσταντινούπολη σχετικά με τους Έλληνες λατινόφρονες Ιεράρχες, ο οποίος μάλιστα και είχε αποσταλεί σαν εκπρόσωπός τους στην Ρώμη για να διαπραγματευθεί την ανάρρηση στον Πατριαρχικό Θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως κάποιου φιλενωτικού Πατριάρχη (πιθανώς του ίδιου του Ιωσήφ Γεωργηρίνη, ο οποίος πράγματι είχε μεταβεί την εποχή εκείνη στην Κωνσταντινούπολη και είχε μάλιστα γνωριστεί με τον Άγγλο ιερέα στην εκεί Αγγλική Πρεσβεία Henry Denton, ο οποίος λίγο αργότερα μετέβρεσε στην Αγγλική το βιβλίο του Γεωργηρίνη για τη Σάμο, Ικαρία, Πάτμο και Άγιο Όρος). Δεν είναι, λοιπόν, καθόλου απίθανο οι δυο αυτοί Έλληνες Ιεράρχες, οι οποίοι βρέθηκαν την ίδια εποχή όχι απλώς στην Ιταλία, αλλά και στα ίδια μέρη και μάλιστα στη Ρώμη, να μην είχαν συναντηθεί και συζητήσει εν εκτάσει και σε βάθος το όλο πρόβλημα των συμπατριωτών τους που, πρόσφυγες και σε άθλια οικονομική και ψυχολογική κατάσταση, προσπαθούσαν να επιβιώσουν όσο πιο αξιόπρεπα και Ελληνορθόδοξα μπορούσαν. Λίγο αργότερα, βέβαια, βρίσκουμε τον μεν Θεοφάνη στη Βιέννη, τον δε Γεωργηρίνη στο Λονδίνο, ακολουθώντας ο μεν πρώτος (σύμφωνα με όσα έγγραφα έχουν ήδη δει το φως της δημοσιότητας) την φιλοκαθολική του πολιτική ("ύστερα βέβαια από σχετική άδεια από την Propaganda, από την οποία εξαρτώμαι", όπως γράφει στην πιο πάνω επιστολή του προς τον δούκα της Σαβοΐας και τιτουλάριο βασιλιά της Κύπρου Εμμανουήλ Β'), ενώ ο Γεωργηρίνης

απογνίσκειται στο Λονδίνο και να ανεγείρει Ναό για τους ομοεθνείς του που βρέθηκαν εκεί Κύριος οίδε πώς, αδιάφορο αν στις περιπλανήσεις του στην Ιταλία είχε επίσης ν' αντιμετωπίσει το τρομερό δίλημμα της υποταγής του αντί πάσης θυσίας στην εκλατινοποίηση της Ρώμης με αμυδρά, βέβαια, ανταλλάγματα (αν κρίνουμε από την τύχη του υποταγέντος Θεοφάνη, ο οποίος στο τέλος βρέθηκε στα κρύα του λουτρού και κατάντησε ένας αξιοβήρηντος προσηλυτιστής των Ρωμαιοκαθολικών σε βάρος των ομοεθνών του προσφύγων), ή να αναζητήσει αλλού, και δη στον Προτεσταντισμό, την τύχη του. Και τελικά επέλεξε μεν το δεύτερο, αλλά, για να θυμηθούμε τους τραγικούς στίχους του Σολωμού "δεν είναι εύκολες οι θύρες όταν η χρεία τες κουργαλεί", όπως επίσης και τους αποκαλυπτικούς και πάντα επίκαιρους στίχους του Καβάφη "έτσι που τη ζωή του ρήμαξεν εδώ στην κώχη τούτη τη μικρή, σ' όλην την γη την χάλασε". Γιατί, στο κάτω της Γραφής, τις ίδιες επιβουλές βλέψεις είχανε πάνω στην Ορθοδοξία και τον Ελληνισμό τόσο οι Ρωμαιοκαθολικοί όσο και οι Προτεστάντες. Η δε μόνη διαφορά μεταξύ τους ήταν ότι οι μεν πρώτοι χρησιμοποιούσαν στις μεθόδους τους πολλές φορές ακόμα και τη στυγνή βία προκειμένου να σε πειθαναγκάσουν να υποταχθείς σ' αυτούς και τα ανορθόδοξα δόγματά τους, ενώ οι δεύτεροι σε αποστράγγιζαν και σε στραγγαλίζουν με το γάντι μέχρις ότου γίνει το δικό τους. Ο δε φτωχός κι απροστάτευτος ραγιάς στη χώρα του ή πρόσφυγας στην ξενιτειά, όταν μετά από αφάνταστες στερήσεις, εξευτελισμούς, δουλοπρέπειες και θανάσιμα επικίνδυνες περιπέτειες κατόρθωνε να γλυτώσει από τη σκύλλα την Οθωμανική δουλεία, ξεπεφτε δυστυχώς στη χάρυβδη της απονίας, της ψυχολογικής και οικονομικής εκμετάλλευσης και, στο τέλος, αν δεν εγκατέλειπε πρόσκαιρα την επίγεια αυτή κόλαση, δεχόταν εκών άκων είτε να μηδισει προς τον Ρωμαιοκαθολικισμό ή τον Προτεσταντισμό, είτε και ν' αλλαξοπιστήσει και να χάσει έτσι για πάντα την εθνική και τη θρησκευτική του συνείδηση και χαρακτήρα.

Η ΔΙΑΒΟΗΤΗ PROPAGANDA FIDE

Το αναπάντητο, βέβαια, ερώτημα στο σημείο αυτό είναι κατά πόσο οι ομολογίες πίστεως στην Καθολική Εκκλησία που έκαναν τόσο οι Ιεράρχες και οι ιερείς των Ορθοδόξων, όσο και ο απλός κόσμος ήταν ειλικρινείς ή όχι. Και τούτο γιατί οι διάφορες εκθέσεις που υποβάλλονταν προς τη Ρώμη τόσο από τον προμνημονευθέντα Οδορήσιο όσο και από τον νεαρότερο αδελφό του Αντώνιο που τον είχε διαδεχθεί ως προσηλυτιστής στην εν λόγω περιοχή πληροφορούμαστε ότι πλείστοι όσοι Μανιάτες υποκρίνονταν τους φιλοκαθολικούς ενώ στην πραγματικότητα έμεναν αφοσιωμένοι στο Ορθόδοξο δόγμα των πατέρων τους. Αυτός άλλωστε ήταν και ο λόγος που οι προσηλυτιστές αυτοί επέμεναν είτε στην πλήρη στέρηση των Ελλήνων από ιερείς, είτε στην αλλαγή των Ορθοδόξων κληρικών με Λατίνους, έστω και αν οι πρώτοι είχαν κάμει ομολογία πίστεως. Και τούτο ενέχει ιδιαίτερη σημασία για το θέμα μας, αν δηλαδή ο Γεωργηρίνης είχε ειλικρινά εκλατινωθεί, ή αν έκαμε την πιο πάνω ομολογία πίστεως κάτω από ισχυρότατη πίεση, ή, το πιο βέβαιο, επειδή ήθελε να εξαγοράσει χρόνο και κατά κάποιο τρόπο να ρίξει στάχτη στα μάτια των ακοίμητων προσηλυτιστών της Ρώμης και να προασπίσει έτσι τουλάχιστον το *rito greco*, δηλαδή την Ορθόδοξη λατρεία των συμπατριωτών του. Επειδή, μάλιστα, οι Έλληνες Ορθόδοξοι ιερείς, προκειμένου να μπορούν να λειτουργούν χρειάζονταν την προηγούμενη άδεια των τοπικών Ρωμαιοκαθολικών εκκλησιαστικών Αρχών, η δε χειροτονία τους από Ορθοδόξους Ιεράρχες θεωρούνταν άκυρη χωρίς την έγκρισή της από τους

Λατίνους, η θέση τόσο του Γεωργηρίνη όσο βέβαια και του προμνημονευθέντος Θεοφάνη Μαυρογορδάτου αλλά και των άλλων παρεπιδημούντων εκεί ή μεταναστών Ιεραρχών καθίστατο δυσκολότατη προκειμένου να κρατήσουν τους ομογενείς και ομοεθνείς τους στο Δόγμα των πατέρων τους. Για παράδειγμα, όπως αναφέρουν σε σχετικές ανακρινόμενες τους στο Α' Συνέδριο Λακωνικών Σπουδών (Γύθειο - Σπάρτη, 7-11 Οκτωβρίου 1977 που δημοσιεύτηκαν σε εκτεταμένη μορφή στο περιοδικό "Λακωνικά Σπουδαί", τόμος τέταρτος, 1979) ο Θωμάς Παπαδόπουλος και ο Ζαχαρίας Τσιρπανλής, στις 19 Ιανουαρίου 1674 το αρμόδιο γραφείο της Ιεράς Εξουσίας αίρει, με έγγραφό του προς τον Orazio Albizzi, Επίσκοπο της Volterra, την αντικανονικότητα χειροτονίας (από Ορθόδοξο Ιεράρχη) τριών Μανιατών Ιερών που ζούσαν στη Bibbona, πόλη της επισκοπικής του δικαιοδοσίας όπου είχαν εγκατασταθεί πολλοί Μανιάτες πρόσφυγες γύρω στο 1670. Η άρση δε αυτή ήταν απόλυτα απαραίτητη προκειμένου να δύνανται οι ιερείς αυτοί να εκτελούν σχεδόν ανενόχλητα (γιατί στη διάρκεια της θείας λειτουργίας τους παρακολουθούσαν Λατίνοι προσηλυτιστές σε περίπτωση που παρεξέκλιναν από τα αυστηρά πλαίσια του δόγματος) τα ιερατικά τους καθήκοντα. Αλλά για να δοθεί μια τέτοια άρση (την έδινε μόνο ο Πάπας) έπρεπε οι εν λόγω ιερείς να κάνουν προηγουμένως ομολογία πίστεως. Στην προκειμένη, μάλιστα, περίπτωση οι ως άνω τρεις κληρικοί, μαζί με άλλους δύο που προστέθηκαν λίγο αργότερα, είχαν εξαναγκασθεί να ξανακάνουν ομολογία πίστεως ενώπιον του Ιωσήφ Γεωργηρίνη, τα δε ονόματά τους, για την ιστορία, έχουν ως εξής: οι ιερομόναχοι Giacchino Essilano (πρόκειται ίσως για τον Ιωακείμ Σικελιανό ή Τσιρικλιάνο, που τον βρισκόμυε λίγο αργότερα στο Λονδίνο, και όχι Στυλιανό, όπως εισηγείται ο Θωμάς Παπαδόπουλος, ιδε βιβλιογραφία αρ. 8), Δανιήλ και Μακάριος Σεβαστός, και οι ιερείς Θεόδωρος Μελισσηνός και Γεώργιος Σεβαστός. Μια ενδιαφέρουσα, επίσης για το θέμα μας, έκθεση του Οδορήσιου Μαρία Πιέρη προς την Propaganda Fide, με ημερομηνία 2 Σεπτεμβρίου 1675, αξίζει να παραθεθεί εδώ, επειδή περιγράφει, κατά τρόπο έμμεσο μεν, αλλά αρκετά διαφωτιστικό, τον τρόπο με τον οποίο ενεργούσαν οι Λατίνοι προκειμένου να πειθαναγκάσουν τους Ορθοδόξους Έλληνες πρόσφυγες-μετανάστες στην Ιταλία να εγκαταλείψουν την πίστη των πατέρων τους και να γίνουν Ρωμαιοκαθολικοί: "Όταν βρισκόταν", γράφει ο Πιέρη, "στη Φλωρεντία, πήγαιναν εκεί να τον συναντήσουν πολλοί Μανιάτες για υποθέσεις τους. Είναι όμως, όπως όλοι οι Έλληνες, πολύ ευμετάβολοι στο χαρακτήρα (δεν ντρέπομαι να το ομολογώ, γράφει, αν και είμαι Έλληνας ο ίδιος). Από αυτούς αντιλαμβάνονταν γιατί οι Έλληνες τόσες φορές είχαν αποφασίσει να εννοθούν με την Καθολική Εκκλησία, αλλά είχαν άλλες τόσες φορές αλλάξει γνώμη. Με τον ίδιο τρόπο ενεργούσαν και οι Μανιάτες. Οι πιο πολλοί από αυτούς της Bibbona τρεις φορές του είχαν υποσχεθεί ότι στο θέμα της νηστείας θα ακολουθούσαν το λατινικό ημερολόγιο, κι άλλες τόσες είχαν αρχίσει πάλιν το ελληνικό. Μερικές φορές τους κοινωνούσε σχετικά εύκολα με τον λατινικό τρόπο, άλλες όμως φορές αυτοί οι ίδιοι αντιδρούσαν ανεξήγητα. Εκεί δε που έδειχναν ιδιαίτερη σταθερότητα ήταν στα συμφέροντά τους [...] Αυτό δυσανεγόταν και τον ίδιο, γιατί πολλοί γέροντες ανάμεσά τους δεν ήταν ακόμη σταθεροί στα θέματα της πίστεως. Και τούτο γιατί ήτανε πολύ πρόχειροι στην προσποίηση. Έτσι, ενώ χίλιες φορές τους είχε βάλει να αποκηρύξουν (και το είχαν κάμει) τα σφάλματα της πίστεώς τους και τους πατριάρχες, ιδιαίτερα τον Κωνσταντινουπόλεως (που παλαιότερα

του ήταν πνευματικά αφοσιωμένοι και τον θεωρούσαν ως τον αρχηγό τους), ένα από τα βασικότερα σημεία της πλάνης τους, όταν ρωτούνταν από άλλους για τον αρχηγό της Εκκλησίας, απαντούσαν πως θεωρούσαν τον πατριάρχη τους και όχι τον πάπα. Σε αυτόν, βέβαια, δεν είχαν τολμήσει ποτέ να πούνε κάτι τέτοιο, πράγμα που τον κολάκευ βέβαια, γιατί του έδινε την εντύπωση πως τον εσέβονταν. Για τον λόγο αυτό, χρειάζεται πείρα, υπομονή και διπλωματία για να πεισθούν οι άνθρωποι αυτοί, κατέληγε στην εν λόγω αναφορά του ο Χιώτης αυτός Ρωμαιοκαθολικός προσηλυτιστής Οδορσίος Πιέρης.

Άλλωστε, όπως τόνιζε σε άλλη του έκθεση (13 Δεκεμβρίου 1675) προς την Propaganda, «οι Μανιάτες θεωρούνται το κατακάθι της Ελλάδας, οι πιο πεισματάρηδες, οι πιο ανίκανοι που υπάρχουν στον κόσμο αυτό. Άνθρωποι συνθιγμένοι στην ασιδωσιά, χωρίς αρχηγό, χωρίς νόμους και κυβέρνηση, χωρίς εξάρτηση από κάποιον, χριστιανοί μόνο κατ' όνομα, βουτηγμένοι στη ζωή τους σε χίλιες πλάνες και δεισιδαιμονίες, ανυπάκουοι ακόμη και στους ιερείς τους (μερικοί από τους οποίους ιερείς είναι χειρότεροι και από τους λαϊκούς). Τη θεία κοινωνία την φυλάγουν μέσα σ' ένα σακκούλι που κρεμούν με καρφή στον τοίχο. Τους είπε για το αγιασμένο έλαιο που αυτοί το ονομάζουν Ευχέλαιο, για τους αρρώστους, αλλά δεν υπήρχε μέρος, ντουλάπι, κάτι, για να το διατηρήσουν. Για το χρίσμα δεν τους μίλησε, για να μη μυρώνουν τα νήπια στη βάπτισή. Συμπεραίνει δε (ο Πιέρης) πως από όλους τους Μανιάτες που διαβιούν σε όλη την επικράτεια του Δούκα της Τοσκάνης, αυτοί της Bibbona είναι οι χειρότεροι».

Βέβαια για μας σήμερα, που έχουμε την ιστορική γνώση, αλλά και την αντικειμενική υποχρέωση να θεωρούμε τέτοιες κατηγορίες σαν έμμεσο έπαινο για τους κατηγορούμενους, οι Μανιάτες εκείνοι, όπως και οι υπόλοιποι Έλληνες Ορθόδοξοι πρόσφυγες στα Ρωμαιολατινοκρατούμενα εδάφη στη Δύση, δεν δέχονταν χωρίς εσωτερική τουλάχιστον αντίδραση και προβληματισμό τη μεταστροφή τους στον Καθολικισμό. Από σύγχρονες, μάλιστα, εκθέσεις που υποβάλλονταν στην Propaganda πληροφορούμαστε ότι πολλές φορές οι πρόσφυγες εκείνοι προτιμούσαν να πεθάνουν της πείνας παρά να στέλλουν τα παιδιά τους να δουλεύουν σε λατίνους εργοδότες από φόβο μήπως αναγκασθούν τελικά να προσηλυτισθούν στον Καθολικισμό. Από μία τέτοια έκθεση του Πιέρη (1 Νοεμβρίου 1675) πληροφορούμαστε, για παράδειγμα, ότι οι Έλληνες εκείνοι πρόσφυγες, φτωχοί και δεισιδαιμόνες, ζούσαν ανάμεσα σε άξεστους και αγράμματους ντόπιους, οι οποίοι τους αποκαλούσαν περιφρονητικά Τούρκους, Εβραίους, και άλλα. Ο ίδιος δε, τριγυρίζοντας με ιερείς τους από σπίτι σε σπίτι τους υποχρέωνε, ακόμη και με απειλές, να προσέρχονται στις λειτουργίες. Εδίδασκε μάλιστα και στα παιδιά τους ιταλικά και ελληνικά. Πληροφορούμαστε επίσης ότι είχε δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στα παιδιά, ώστε αυτά ν' ανατρέφονται μέσα στο *rito latino* κι έτσι να δέχονται πιο άνετα τον Ρωμαιοκαθολικισμό, αφού έτσι μόνο θα μπορούσαν να επιβιώσουν και ίσως να διακριθούν αργότερα.

Η "ΟΜΟΛΟΓΙΑ ΠΙΣΤΕΩΣ" ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΗΡΙΝΗ

Εκτός από την προαναφερθείσα έγγραφη Ομολογία του Γεωργηρίνη, για την οποία έχει πολλαπλώς κατηγορηθεί σαν φιλενωτικός, σαν φιλοπροτεστάντης ή ακόμη και σαν πρόθυμος να μεταστραφεί στον Καθολικισμό αναζητώντας τύχη στη Δύση, υπάρχουν ασφαλώς και άλλα πολλά έγγραφα στα Αρχεία κυρίως της Ιταλίας, όπου καταγράφονταν με πάσα λεπτομέρεια οι κινήσεις όχι μόνο των Ιεραρχών, αλλά ακόμη και των απλών μεταναστών που κατέφευγαν

εκεί φεύγοντες την σκληρή δουλειά στους Τούρκους κι ελπίζοντας να βρουν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης στις Χριστιανικές χώρες της Δύσης. Πολλά από τα στοιχεία αυτά είναι ακόμη κρυμμένα, ιδίως στα Αρχεία της Propaganda Fide, και αναμένουν τους ερευνητές που θα τα ξεθάψουν και θα ρίξουν περισσότερο φως στην περιπετειώδη ζωή του Έλληνα αυτού Ιεράρχη, ο οποίος εγκατέλειψε την Ελλάδα γύρω στα 1674 για να μεταβεί στην Ιταλία και από εκεί μέσω Γαλλίας να καταλήξει στο Λονδίνο, στο οποίο, την εποχή εκείνη, βρισκόταν ακόμα σε μεγάλο αναβρασμό η τρομερή αντιπαλότητα Καθολικισμού και Αγγλικανισμού ιδίως μετά την πτώση του Cromwell και την επάνοδο στην εξουσία του κρυπτοκαθολικού εξόριστου Κάρολου Β', με τον όντως καθολικό αδελφό και στη συνέχεια διάδοχό του στον Αγγλικό Θρόνο Ιάκωβο Β'.

Ένα τέτοιο έγγραφο δημοσιεύει ο Θωμάς Παπαδόπουλος από τα Αρχεία της Propaganda Fide (που ιδρύθηκε, ως γνωστό, το 1622 για να συντονίζει ακριβώς τις ενέργειες των διαφόρων Ρωμαιοκαθολικών ιεραποστολικών ομάδων ή μισιοναρίων προσέλευσης ή προσηλυτισμού των Ορθοδόξων στο Λατινικό δόγμα). Πρόκειται για έκθεση που υπέβαλε ο Γεωργηρίνης, από τη Σιένα (convento di S. Agostino, 2.11.1674), προς τον nunzio της Φλωρεντίας Carolo Francesco Airoldi (που έφερε τον τίτλο του Λατίνου Αρχιεπισκόπου Εδέσσης) σχετικά με Μανιάτες ιερείς που επιθυμούσαν να κάνουν ομολογία πίστεως στην Καθολική Εκκλησία. Φαίνεται πως την έκθεση αυτή (που θυμίζει πολύ, λεκτικά και σε περιεχόμενο, την προαναφερθείσα περιβόητη Ομολογία του) την είχε ζητήσει ο ίδιος ο nunzio από τον Γεωργηρίνη σε συνάντησή που είχαν οι δυο τους στη Φλωρεντία. Στην έκθεση αυτή ο Έλληνας Αρχιεπίσκοπος πληροφορήθηκε τον nunzio ότι: «Στην Bibbona βρήκα πρόθυμους τους Μανιάτες να δεχθούν την καθολική πίστη και ν' αποκηρύξουν τις παλαιές τους δογματικές συνήθειες. Λυπάμαι που δεν μπόρεσα να παραμείνω πιο πολύ κοντά τους. Πήγα στο ναό που τους έχει παραχωρηθεί και τέλεσα εσπερινό. Ύστερα τους συγκεντρώσα στον ενοριακό ναό (του Αγίου Ιλαρίωνα) και τους προέτρεψα να πιστεύουν, να υπακούουν και ν' αναγνωρίζουν τις εντολές της Καθολικής Εκκλησίας. Την επόμενη μέρα τους συγκεντρώσα πάλι και τους υπέδειξα ότι πρέπει να μείνουν στο ναό και οι γυναίκες, οι οποίες, σύμφωνα με το έθιμο της πατρίδας τους, έπρεπε να στέκονται στην είσοδο του ναού, και να συγκεντρώνονται από τη μια πλευρά του ναού αυτές και από την άλλη πλευρά οι άντρες. Τους έψαλα στα Ελληνικά το *Veni Creator Spiritus* κι ετοίμασα την τελετή για να κάνουν ομολογία πίστεως οι πέντε κληρικοί τους, παρουσία λαού και διερμηνέα. Ύστερα άρχισα τη λειτουργία και τους μίλησα, μετά από την ανάγνωση του Ευαγγελίου, για το Άγιο Πνεύμα, θέμα που είναι βασικό στις δογματικές διαφορές μας. Μετά το γεύμα, τους κάλεσα και πάλι στο ναό τους και στον εσπερινό είπα να προσκομίσουν επίσημα αγιασμένο ύδωρ από τον καθολικό ναό, ακριβώς για να τους εντυπωθεί η ένωση των δύο Εκκλησιών. Το επόμενο πρωί λειτουργήσα ξανά στην εκκλησία τους, έκανα δέηση για τους νεκρούς τους, που είναι θαμμένοι στο εκεί κοιμητήριο, και τους έβαλα να κάμουν ομολογία».

Σημειωτέον ότι μια παρόμοια έκθεση σχετικά με τους Μανιάτες της Τοσκάνης είχε υποβάλει ο Γεωργηρίνης και προς την Propaganda (ίσως μετά από παράκλησή της, όταν αυτός βρισκόταν προφανώς στη Ρώμη), στην οποία ανέφερε τα ίδια σχεδόν με όσα είχε γράψει προς τον nunzio της Φλωρεντίας, πρόσθετε όμως πως στη Bibbona είχαν κάνει τότε ομολογία πίστεως προς αυτόν περισσότεροι από εκατό Μανιάτες. Τόνιζε όμως πως οι Μανιάτες εκείνοι είχαν άμεση ανάγκη από

σκεύη και βιβλία για την εκκλησία τους, αλλά κυρίως από έναν έμπειρο ιερέα που θα κατηχούσε όχι μόνο αυτούς που είχε γνωρίσει ο ίδιος, αλλά και άλλους πεντακοσίους που είχαν τελευταία αφιχθεί κι εγκατασταθεί στα ίδια μέρη, όπως και άλλους που οπωσδήποτε θα έρχονταν εκεί στο μέλλον.

Φαίνεται, πάντως, πως κατά την παραμονή του στην Τοσκάνη, ο Γεωργηρίνης θα αντιμετώπισε οπωσδήποτε τον προσηλυτιστικό φανατισμό του προμνημονευθέντος Οδορήσιου Μαρία Πιέρη, θα μετέβη δε στη Ρώμη, όπου ο Πάπας επίσημα τουλάχιστον τηρούσε τα προσχήματα κι επέμενε στην εφαρμογή τουλάχιστον του γράμματος των συμφωνηθέντων στη Φλωρεντία για ελευθερία στους Ορθόδοξους Έλληνες να διατηρούν το *rito greco* μετά την Ένωση, δηλαδή να εφαρμόζουν στη λειτουργία τους το Ορθόδοξο Τυπικό (*rito greco*), ενώ ο Οδορήσιος και οι λοιποί Ρωμαιοκαθολικοί προσηλυτιστές προτιμούσαν στην πράξη να χρησιμοποιούν δικές τους, ανορθόδοξες τις πιο πολλές φορές, μεθόδους πειθαναγκασμού των Ορθόδοξων να εκλατινισθούν μια ώρα νωρίτερα. Και μια από τις πιο επιτυχημένες μεθόδους ήταν, βέβαια, η επιστράτευση φιλοκαθολικών και κενόδοξων, ή αφελών και ευκολόπιστων Ορθόδοξων Ιεραρχών, οι οποίοι είτε για καθαρά ευτελείς προσωπικούς λόγους είτε τις περισσότερες φορές από κακή εκτίμηση των πραγμάτων (παρασυρόμενοι σε τούτο από απατηλές υποσχέσεις της Ρώμης για ανώτερες κι επικερδείς θέσεις στη Λατινική Ιεραρχία, είτε γιατί έλπιζαν στην παροχή ασφάλειας κι ευημερίας στους πρόσφυγες Έλληνες που θα αποτελούσαν ίσως μελλοντικά το ποίμνιό τους, έπειθαν τους αδαείς και ανερμάτιστους πρόσφυγες-μετανάστες να αποδεχθούν την Ένωση της Φλωρεντίας και σιγά-σιγά, με την έλλειψη, όπως είπαμε, ικανών πνευματικών κι εκκλησιαστικών ταγών, να εκλατινισθούν πλήρως.

ΝΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΓΕΩΡΓΗΡΙΝΗ

Στα Αρχεία, στη Ρώμη, της Sacra Congregazione de Propaganda Fide (που είχε συσταθεί, όπως είδαμε, το 1622) υπάρχουν επίσης εκατοντάδες άλλα έγγραφα που διαφωτίζουν την περίοδο που μας απασχολεί εδώ. Από αυτά, πολλά από τα οποία είναι ακόμη υπό απαγόρευση για τους ερευνητές, αναφέρουμε τρία, τα οποία δημοσίευσε ο Σίμος Συμεωνίδης στις "Σαμακές Μελέτες" (τόμος πρώτος, 1993-94, σ. 297-304). Σύμφωνα με το πρώτο από αυτά, που φέρει ημερομηνία 21 Ιουλίου 1674 και τόπο αποστολής του τη Βενετία, ο nunzio της Βενετίας, που έφερε τον τίτλο του Λατίνου Αρχιεπισκόπου Αδριανουπόλεως, πληροφορεί τη Sacra Congregazione ότι κατά τη διέλευση από τη Βενετία του πρώην Αρχιεπισκόπου Σάμου Ιωσήφ, αφού εξέτασε με προσοχή τις συστατικές επιστολές, που έφερε μαζί του (ο Ιωσήφ), σχετικά με την προσήλωσή του στον Καθολικισμό, κι αφού διεπίστωσε ότι πράγματι ο εν λόγω Ιωσήφ τρέφει βαθύτατη εκτίμηση προς την Αγία Ρωμαϊκή Εκκλησία, τον ενίσχυσε και τον εφοδίασε με συστατικές επιστολές προς τον καρδινάλιο Altieri. Και αυτό προκειμένου να ενισχύσει τα αισθήματα του προς την αυτή Εκκλησία.

Το δεύτερο έγγραφο, που φέρει ημερομηνία 23 Ιουλίου 1675 και τόπο αποστολής τη Μάντονα, ο εκεί Λατίνος Επίσκοπος, σε εκτέλεση διαταγών αναφορικά με τον Ιωσήφ Γεωργηρίνη που είχαν διατυπωθεί από τον Francesco Ricciardi, τονίζει ότι οι κατηγορίες αυτές δεν στηρίζονται σε αυθεντικές μαρτυρίες, και ότι πρόθεση του Αρχιεπισκόπου Σάμου ήταν να μεταβεί στη Γενόβα όπου σκόπευε να εγκατασταθεί. Το δε τρίτο έγγραφο, με ημερομηνία επίσης 23 Ιουλίου 1675 και τόπο αποστολής τη Λοδί και με αποδέκτη τον Urbano Ceni, γραμματέα του

Καρδινάλιου Altieri, ο Ιωσήφ εκφράζει τις θερμές του ευχαριστίες γιατί ο εν λόγω Καρδινάλιος είχε γράψει προς τον Επίσκοπο της Μάντοβας ανασκευάζοντας τις κατηγορίες που είχε διατυπώσει εναντίον του ο Ricciardi, υπόσχεται μάλιστα να προσεύχεται πάντοτε υπέρ αυτού για τις προσφερθείσες εκδουλεύσεις. Δεν άργησε, λοιπόν, ο Γεωργηρίνης να επισύρει την εχθρική απέναντί του στάση ανθρώπων, όπως ο εν λόγω Francesco Ricciardi ή Riccardi, και να γίνει συνεπώς θέμα παρακολούθησης, καχυποψίας και συνεπώς περίσκεψης των ανωτάτων Εκκλησιαστικών Ρωμαιοκαθολικών κύκλων ως προς το αδιάβλητο του χαρακτήρα του και συνεπώς το αδύνατο ή ριψοκίνδυνο (για τα συμφέροντα της Ρώμης) προαγωγής του στην Ιεραρχία του Ρωμαιοκαθολικισμού (όπως είχε συνεπώς επιτύχει παλαιότερα ο Βησσαρίων). Έτσι τον βρίσκουμε, τον Μάρτιο του 1676, στο Παρίσι, όπου έγινε δεκτός από τον Γάλλο βασιλιά Λουδοβίκο ΙΔ', στον οποίο και πρόσφερε δυο χειρόγραφα από την Πάτμο (πρόκειται για τα χειρόγραφα Paris, Bibliotheque Nationale, 86 και 118). Στο πρώτο μάλιστα από τα χειρόγραφα αυτά, το 86, φύλλο 12ν, διαβάζουμε και την εξής σημείωση: "Το παρόν τετραβάγγελο εκομίσθης εκ της εν Πάτμω βιβλιοθήκης, παρ' εμού Ιωσήφ Γεωργηρίνη, ταπεινού Αρχιεπισκόπου Σάμου, και επεδώθει τω ευσεβεστάτῳ και κραταιῳ βασιλεῖ Λουδοβίκῳ τῷ μέγα, ἐν ἐτους Χύ [=Χριστοῦ] αχος [=1676], Μαρτίου κε' [=25]". (Παράβαλλε, για το θέμα αυτό, τις πληροφορίες που παρέχει ο Emile Legrand στο πολύτιμο και πολύτομο έργο του Bibliographie Hellenique au Dix-Septieme Siecle 5. Paris 1903, σσ. 299-301).

Πολλά, λοιπόν, αν και διάσπαρτα σε διάφορα Αρχεία και σπάνια σήμερα βιβλία, τα στοιχία και οι πληροφορίες για τον Αρχιεπίσκοπο Σάμου Ιωσήφ Γεωργηρίνη, τον Μήλιο. Κυρίως δε τα Ιταλικά Αρχεία (τα οποία είχε ήδη εξερευνήσει ο Pietro Pompilio Rodota και δημοσιεύσει στη Ρώμη το 1763 σε τρεις τόμους με το γενικό τίτλο Dell' origine, progresso e stato presente del rito greco in Italia, όπως επίσης και ο Ανδρέας Μουστοξύδης το 1843, ο Κωνσταντίνος Σάθας, ο Επαμεινώνδας Σταματιάδης, ο Σπυρίδων Λάμπρος και πολλοί άλλοι), μιλάνε καθαρά και διεξοδικά για τον Έλληνα αυτό Αρχιεπίσκοπο, ο οποίος εγκατέλειψε τη θέση και την πατρίδα του και κατέφυγε στη Δύση προφανώς αγόμενος από τον φιλοκαθολικισμό του και κατά συνέπεια από κάποια ελπίδα ανταμοιβής του από τον Πάπα για την εγκατάλειψη της Ορθοδοξίας υπέρ του Καθολικισμού. Να είχαν όμως, άραγε, τα πράγματα έτσι, ή μήπως πίσω από τη φαινομενική αυτή φιλοκαθολική του εκδήλωση να κρύβονταν ευρύτερες εθνικές βλέψεις και διαθέσεις; Το ερώτημα είναι, βέβαια, πολύ δύσκολο να απαντηθεί, αφού αγνοούμε περισσότερες λεπτομέρειες για τις περιπλανήσεις και τις βαθύτερες σκέψεις του στο θέμα που μας ενδιαφέρει εδώ. Το περίεργο, πάντως, είναι ότι ο συγγραφέας της όντως αξιόλογης οκτάτομης "Ιστορίας του Νέου Ελληνισμού" Απόστολος Βακαλόπουλος, ενώ δεν αγνοεί το συγγραφικό έργο του Γεωργηρίνη, στο οποίο μάλιστα παραπέμπει κατ' επανάληψη στο δεύτερο τόμο της Ιστορίας του, και ενώ φαίνεται οπωσδήποτε να γνωρίζει και το έργο των προμνημονευθέντων συγγραφέων γύρω από το θέμα των θρησκευτικών πεποιθήσεων κι επιδιώξεων του Έλληνα αυτού Αρχιεπισκόπου, εν τούτοις γράφει μόνο τα εξής μάλλον αόριστα στον τρίτο τόμο:

"Οι Μανιάτες αυτού κατοίκησαν στα χωριά Casalapi και Bibbona της επαρχίας Volterra και σε μερικά μέρη της Soana. Πέντε ιερείς εξυπηρετούσαν τις πνευματικές τους ανάγκες. Οι απλοί και ολιγάριθμοι αυτοί μετανάστες πολύ γρήγορα επηρεάστηκαν από το δυτικό δόγμα. Στα 1674 ο επίσκοπος της Volterra τους

έστειλε έναν αληθινό ή ψεύτικο αρχιεπίσκοπο Σάμου και αυτός, ύστερ' από έναν λαμπρό εσπερινό που τέλεσε με όλους τους τύπους της ορθόδοξης εκκλησίας, κατόρθωσε να πείσει τους κατοίκους να δεχθούν τα πρωτεία του πάπα, καθώς και ορισμένες ιεροπραξίες της Δυτικής Εκκλησίας. Τον επόμενο χρόνο ένας Βενεδικτίνος Χιώτης μοναχός, ο Odorisio Maria Pieri, σταλμένος από την Propaganda Fide αποτελείωσε το έργο του προσηλυτισμού διδάσκοντας τους Μανιάτες να μην αναγνωρίζουν τους αγίους της ορθόδοξης εκκλησίας, που είχαν καθιερωθεί ύστερ' από το σχίσμα, να θεωρούν αδιάλυτο τον γάμο και να δεχθούν το γρηγοριανό ημερολόγιο. Μολοταύτα τα πράγματα δεν φαίνεται να εξελίχθηκαν τόσο ομαλά, γιατί ο ίδιος ο Rodota, που αφηγείται πως ύστερ' από το 1673 οι Μανιάτες εγκατέλειψαν τους τύπους της ορθόδοξης εκκλησίας, συνεχίζει λέγοντας πως ύστερ' από λίγα χρόνια μάταια προσπάθησαν να ξαναγυρίσουν στο δόγμα τους. Επομένως οι απλοί εκείνοι άνθρωποι είχαν πέσει σε παγίδα".

Βλέπουμε, δηλαδή, πως ο Βακαλόπουλος, ενώ αναφέρει ρητά σε προηγούμενη παράγραφο του βιβλίου του τον επίσκοπο Ουίλγου Παρθένιο, και στην πιο πάνω παράγραφο τον Οδορήσιο Πιέρη, αποφεύγει να κατονομάσει τον Γεωργηρίνη, αφήνει μάλιστα να εννοηθεί ότι ίσως ο αναφερόμενος για τον φιλοκαθολικισμό του αρχιεπίσκοπος Σάμου να ήταν ίσως και ψεύτικος. Εκφράζει με άλλα λόγια, έστω και έμμεσα, την άποψη ότι η αποδιδόμενη στο Γεωργηρίνη ομολογία πίστεως και η παραδιδόμενη προσηλυτιστική του δραστηριότητα ανάμεσα στους Μανιάτες της Bibbona και γενικά της επισκοπικής περιφέρειας της Volterra δεν ήταν τίποτα άλλο παρά πλαστό και καταχθόνιο έργο της λατινικής προσηλυτιστικής μηχανής. Κι ένα τέτοιο ενδεχόμενο δεν ήταν ασφαλώς αδύνατο, αν σκεφθούμε πως σε επανειλημμένες εκθέσεις τους οι κατά τόπους λατίνοι αντιπρόσωποι του Πάπα και της Propaganda Fide εισηγούνταν (κι εφάρμοζαν όπου μπορούσαν) την αποιομπή υπόπτων, για την εμμονή τους στην Ορθοδοξία, κληρικών και την αντικατάστασή τους με κατά προτίμηση ελληνόφωνους φιλοκαθολικούς ιερωμένους, την καταγωγή και γενικά την προέλευση και την αυθεντικότητα των στοιχείων των οποίων ασφαλώς δεν ήταν δυνατό στους ταιπωρημένους εκείνους πρόσφυγες-μετανάστες να διερευνήσουν και να πιστοποιήσουν εκ του ασφαλούς. Άλλωστε ο εν λόγω Γεωργηρίνης των Ιταλικών Αρχαίων δεν φέρεται, ούτε και φαίνεται να είχε ηγηθεί αριθμού Σαμίων, Μηλιών ή και άλλων προσφύγων, αλλά μετέβη, όπως δηλώνουν τα πράγματα, στην Ιταλία μόνος του και όχι, αφού έδρασε εκεί προσηλυτιστικά και για άγνωστα σ' εμάς ελατήρια, για δυο-τρία χρόνια, επέστρεψε στην πατρίδα του και πήρε μαζί του ένα αριθμό μεταναστών για να τους οδηγήσει στη Δύση.

Αυτά ισχυρίζονται μερικοί από τους ασχοληθέντες με το θέμα αυτό. Και ότι μεν ο Γεωργηρίνης θα πήγε στην Ιταλία μόνος του ή με μικρή μόνο συνοδεία, φαίνεται και λογικό και ιστορικά πολύ πιθανό. Όμως, όπως ξέρουμε, τα ταξίδια την εποχή εκείνη ήταν τόσο δύσκολα, που θα του ήταν αδύνατο να βρεθεί σε τόσες πόλεις της Ιταλίας, να δράσει όπως έδρασε, να μεταβεί στο Παρίσι, και μετά να επιστρέψει στην Ελλάδα, να πάρει μαζί του και άλλους μετανάστες και μετά να ξανακάνει το ίδιο ταξίδι και να βρεθεί στην Αγγλία το 1676, την ίδια δηλαδή χρονιά που, όπως είδαμε, είχε βρεθεί στο Παρίσι. Το πιθανότερο επίσης είναι ότι ο Γεωργηρίνης έκανε μεν την ομολογία πίστεως, φαίνεται όμως απίθανο να είχε ενουειδίητα αναλάβει ή επιδιώξει τον εκλατινισμό κληρικών και λαϊκών συμπατριωτών του, έστω και αν τα διασωζόμενα κείμενα, γραμμένα όλα τους στα Ιταλικά ή τα Λατινικά (γλώσσες που προφανώς αγνοούσε ο

Γεωργηρίνης), τον παρουσιάζουν σαν κάτι περισσότερο από θρησκευτικό σύμβουλο των προσφύγων στα θέματα πίστεως, και τον εξισώνουν σχεδόν με τον προσηλυτιστή Οδορήσιο. Αν επίσης έτσι είχαν τα πράγματα και αν όντως ο Γεωργηρίνης ασκούσε μια τόσο μεγάλη επιρροή πάνω στους συμπατριώτες του, τότε γιατί να μην τον εκμεταλλευθεί η Propaganda Fide, ιδιαίτερα μάλιστα όταν ο εν λόγω Οδορήσιος είχε κατ' επανάληψη εκφράσει την επιθυμία να εγκαταλείψει την περιοχή της Τοσκάνης όπου ζούσαν Μανιάτες και τελικά κατόρθωσε να τον διαδεχθεί στη θέση του εκείνη ο μικρότερός του αδελφός (που δεν ήταν καν ιερωμένος) Αντώνιος; Και πώς ο Γεωργηρίνης μπόρεσε να εξασφαλίσει την άδεια να εγκαταλείψει το ιταλικό έδαφος, παρά μόνο αν η εμπιστοσύνη που του έδειξαν αρχικά οι Λατίνοι είχε στο μεταξύ εξανεμισθεί; Να μεταβεί μάλιστα στη Γαλλία και από εκεί στην προτεσταντική Αγγλία; Εκτός, βέβαια, κι αν η μετάβασή του στην Αγγλία είχε από κοινού αποφασισθεί με την Propaganda Fide, δηλαδή να προσηλυτίσει ο Γεωργηρίνης όχι μόνο τους Έλληνες που είτε είχε οδηγήσει ο ίδιος εκεί, είτε εκείνους που βρίσκονταν ήδη στο Λονδίνο, αλλά και τους Άγγλους. Αλλά, χωρίς αποδεικτικά στοιχεία, η υπόθεση αυτή σχοινοβατεί, χωρίς, ασφαλώς, μ' αυτό ν' αποκλείουμε την ύπαρξη άγνωστων σήμερα σ' εμάς γραπτών κι αδιάψευστων στοιχείων και πληροφοριών που ν' αποδεικνύουν της υποθέσεως το αληθές.

Βιβλιογραφία:

1. Joseph Georgirenes, A description of the present state of Samos, Nicaria, Patmos, and Mount Athos. London, 1678 (original edition).
2. Κωνσταντίνου Σάθα, Νεοελληνική Φιλολογία. Βιογραφία των εν τοις γράμμασι διαλαμπάντων Ελλήνων, από της καταλύσεως της Βυζαντινής αυτοκρατορίας μέχρι της Ελληνικής Εθνεγερσίας (1453-1821). Εν Αθήναις 1868.
3. Επαμεινώνδου Ι. Σταματίου, Επιστολιμαία Διατριβή περί Ιωσήφ Γεωργηρίνου, Αρχιεπισκόπου Σάμου, 1666-1671. Εν Σάμω 1892.
4. Δημητρίου Ροδοκανάκη, Άρθρα - Επιστολές στο Αγγλικό Περιοδικό "Notes and Queries", Φεβρουάριος 1863.
5. Κωνσταντίνου Δ. Μέρτζιου, "Πατριαρχικά, ήτοι ανέκδοτοι πληροφορίες σχετικά προς τους Πατριάρχας Κωνσταντινουπόλεως από του 1556-1702". Πραγματεία Ακαδημίας Αθηνών, 15 (1951), αρ. 4, σελ. 1-83.
6. Αποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, "Ιστορία του Νέου Ελληνισμού". Τόμος Β' (1964), Τόμος Γ' (1968).
7. Ζαχαρία Ν. Τσιρανλή, "Οι Μανιάτες της Τοσκάνης και της περιοχής του Τάραντα (β' μισό του 17ου αιώνα). Λακωνικά Σπουδαί, τόμ. τέταρτος, σελίδες 105-159.
8. Θωμά Ι. Παπαδόπουλου, "Μανιάτες έποικοι στην Ιταλία τον 17ο αιώνα". Λακωνικά Σπουδαί, τόμος τέταρτος, σελίδες 396-474.
9. Μ.Γ. Βαρβούνη, "Λαογραφικές πληροφορίες από το περιηγητικό έργο του Ιωσήφ Γεωργηρίνη (1678)". Ανάτυπο από την "Αντιπελάργηση". Τιμητικός τόμος στον Νικόλαο Α. Δημητρίου. Αθήνα 1992.
10. Σίμου Μιλτ. Συμεωνίδη, "Νέα στοιχεία για τον Ιωσήφ Γεωργηρίνη". Ανάτυπο από τις "Σαμιακές Μελέτες", τόμος πρώτος (1993-1994). Πνευματικό Ίδρυμα Σάμου "Νικόλαος Δημητρίου". Αθήνα 1994.
11. Gunar Hering, "Οικουμενικό Πατριαρχείο και Ευρωπαϊκή Πολιτική (1620-1638). Μετάφραση: Δημοσθένης Κούρτοβικ. Αθήνα 1992.
12. Theodore E. Dowling and Edwin W. Fletcher, "Hellenism in England". London 1915.
13. Alan Haynes, "Greek Nationals in England 1400-1705". History Today, March 1979.
14. Antonia Frazer, "Kings and Queens of England". Fatura. London 1975.
15. Hugh Trevor-Roper, "The Church of England and the Greek Church in the time of Charles I. In "Derek, Religious motivation and sociological problems for the Church historian". Oxford 1978.

PATRIARCHAL PROCLAMATION ON THE NATIVITY OF CHRIST

[Official Translation from the Greek original]

Protocol No. 1124

+ BARTHOLOMEW

BY THE MERCY OF GOD ARCHBISHOP OF
CONSTANTINOPLE NEW ROME AND ECUMENICAL
Patriarch: UNTO THE ENTIRE PLENITUDE OF
THE CHURCH GRACE, MERCY AND PEACE FROM
CHRIST OUR SAVIOR BORN IN BETHLEHEM

"For unto us a Child is born, unto us a Son is given."

Beloved brothers and sisters and dear children in Christ:

We have returned to the Ecumenical Patriarchate, from our lengthy journey and visit to the flock of the Holy and Great Church of Christ throughout the *Oikoumene*. Over the past few years, as we have traveled through the countries of Europe and Asia, to Australia and most recently America, we have experienced the unforgettable blessing and joy of meeting so many beloved people. We have seen faces shining with the light of hope, but also faces darkened by clouds full of tears and despair.

The countenances of young and old alike remain deeply engraved in our heart. We have seen many adults heavy laden with life's responsibilities and we have seen young people full of high hopes of a good career. We have seen the sick and infirm on their bed of suffering and the aged at the twilight of their life. We have heard the cries of young children, who are the hope for the renewal of our People.

We have tangibly experienced just how small our world really is and just how fleeting life can be. We have seen how the light of hope and expectation shines in the eyes of people of all ages. And we have seen how much pain, suffering, and injustice exists in the world. We have seen how our weakness and sinfulness can demean the beauty of life, which by the love of God can become paradise and we can all become one loving family.

But amidst all of mankind's trials and tribulations, there comes the birth of a child, a divine gift to every family. Such a child is the harbinger of great joy and graces every family with the certainty, that through him the family grows, is blessed and has hope.

In this spirit of empathy and true understanding we should like to address to all of you sincere words of thankfulness and consolation. Having been graced by the joy of your love during our lengthy journey, we desire to give you something back in return.

And that which we wanted to offer you, which was not possible for us to do fully, now comes as a gift from heaven itself.

From one end of the world to the other, amidst the entire human family, that joyous message resounds: *"For unto us a Child is born, a Son is given ... and His name shall be called the Angel of Great Counsel, Wonderful Counsellor, the Mighty God ..."* He is the expectation of the Nations. He is the joy of all children. He is the gladness of mothers. He is the sanctification of our human nature.

He who is born is God and his mother is a virgin. What greater marvel has the world ever seen?

Let all creation leap for joy and all the inhabitants of the earth rejoice!

With the incarnation of God the Logos and His assumption and deification of our human nature, we have all become brothers. We can hope. We are encouraged. We draw strength. We feel tangible love. We marvel at the divine Child, who behaves with humility. He is born in a cave. He reclines in a manger. He is wrapped in swaddling clothes. He enters into our poverty, our isolation, our desolation. He does not come as a mere visitor. He comes to become man, and endures all the sufferings of the flesh, save sin. He suffers the icy cold of winter, the helplessness of poverty, the hatred of Herod, the bitterness of exile, the flight into Egypt, and the hardships endured by His All Holy Mother and His foster father.

He comes and saves us. Emmanuel is born! God is born, Who abides with us.

And so, we live the miracle, not only one where God makes man, but where the All Holy, Pure Virgin gives birth to God. Therefore, let heaven and earth be filled with the Angels' hymn: *Glory to God in the Highest, and on earth peace!*

Glory and divine peace reign in heaven and on earth!

Uncreated glory and lasting peace reign in the palace and sanctuary of peace, the liturgical world of the Church. This peace and glory reign in the heart of every person of faith, who entrusts all of his life and places it in the hands of the incarnate World of God.

For without the Lord - the God-Man - without Emmanuel, we are alone. We are powerless, frail, and barren. But now we are children of God, brothers and sisters and co-heirs with Christ.

At this time of the universal joy of Christmas, we send not letters written by a man, but we announce to you the Message of the God-Man: *"Thou hast dawned, O Christ, from the Virgin, Thou Spiritual Sun of Righteousness"*.

This Sun enlightens everything under the sun. He gives light to the ends of the earth and to the depths of the human soul.

Whether we celebrate Christmas in the Northern or Southern hemisphere, during winter or summer, we all need the divine love and grace of the Incarnate God.

We pray with all our heart that *"the young Child, the Pre-eternal God"* will abundantly bestow on all of you this love and grace, so that we may enter joyfully into the new year of His goodness. Thus may we be counted worthy, and anxiously ready to celebrate the millennial observance of the two thousand years since the significant day in the history of the world of His Nativity, the God-Man Lord and Savior of us all.

May His grace and infinite mercy be with you all.

At the Phanar, Christmas, 1997

+ Bartholomew of Constantinople
Your fervent supplicant before God

ENCYCLICALS BY ARCHBISHOP GREGORIOS OF THYATEIRA AND GREAT BRITAIN

ON THE PERIOD OF THE ADVENT FAST

Our dear friends and brothers in Christ,

As of Saturday 15th November, when we commemorated the Holy Confessors and Martyrs Gourias, Samonas and Abibos, we have entered the period of the Christmas Fast. Throughout the world Christians prepare to receive the Divine Infant. And as of the 21st November, the day of the feast of the Entry of the Most Holy Theotokos into the Temple, the Church will begin to sing that marvellous and moving hymn:

"Christ is born, give ye glory,
Christ comes from heaven, meet ye Him,
Christ is on earth, be ye exalted".

The Church invites the faithful to prepare themselves, in soul, body and spirit and in their whole being to celebrate the birth of Christ Who, "being in the form of God, thought it not robbery to be equal with God, but made himself of no reputation and took upon him the form of a servant and was made in the likeness of men, and being found in fashion as a man, he humbled himself and became obedient unto death, even the death of the cross". (Philip. 2. 6-8)

It is this event of God's humility and love for mankind that we look forward to celebrating and to honouring in forty days time. We must admire the merchants and shopkeepers for their foresight. This year two months before Christmas they have already prepared their shops and shop windows and skillfully displayed their wares to attract attention. I mention this not so much to praise the shopkeepers as to incite you to imitate at least their foresight and good sense. In their own way and for their own reasons they advertise Christ and remind us of Christmas. They remind us that the whole community is preparing for a great and unique event in human history, the advent of the Son of God among us.

As your Bishop I paternally encourage you - as Orthodox Christians and citizens of the United Kingdom and members of the Holy Archdiocese of Thyateira and Great Britain - to prepare yourselves in an appropriate manner. During this period the Church asks for ascetic effort, for fasting in soul and body and for persevering and unfeigning prayer, in conjunction with our repentance of soul. It urges the faithful to put on the breastplate of faith and the helmet of love and humility and to fight valiantly the good fight of virtue, self sacrifice and self denial. Through "fasting, vigils and prayer" the saints achieved their desired goal and received the grace of God. Thus we too can approach our goal and live in our hearts the mystery of the Incarnation of our Lord Jesus Christ. Glorifying God, the Church sings:

"A strange and wonderful mystery do I see:

the cave is heaven; the Virgin the throne of the Cherubim,

the manger a room, in which Christ,
the God whom nothing can contain, is laid.

Him do we praise and magnify."

This year, as you all know, we celebrate the 75th anniversary of the Archdiocese of Thyateira and Great Britain: Seventy five years of organised service for Christ, for the preservation of the Christmas faith, for the dissemination of the Word of the Gospel, for the sanctifi-

cation and salvation of the People of God. In this relatively short time much has been done, but there is very much to do in the vineyard of the Lord. As Christ Himself says, "the harvest is great but the labourers are few". There is indeed much work and a great harvest but the workers are few and cannot meet the demands of the times. Therefore we appeal to all of you: parents, teachers, priests, the family and communities, to pray that our young men and our children will approach the Holy Altar and display, humbly and without complaining, the zeal of the Deacon, the Priest and the Bishop, so that with their youth, their enthusiasm, their zeal, their knowledge and their love for God they may enrich the Church and our Archdiocese.

Thus they will cultivate the vineyard of Christ and as good farmers they will guide and protect the flock from the various wolves in sheep's clothing who try to sow weeds, to divide the people, to introduce new demons and lead astray our weaker brethren. The Holy Archdiocese will help and promote all those who wish to be ordained so that they may be educated in Seminaries and Divinity Faculties in Greece and Cyprus. Moreover, for this purpose we are actively planning the foundation of a Theological and Church Seminary in Great Britain for the education of our Clergy who in the future will undertake the burden of shepherding our people and defending of our community affairs.

I believe that it is right to ask from all of you to help to secure clergy for the churches in Great Britain. So please add to your prayers the concern of our Church to find and enlist young men for the priesthood.

Pray that our Lord Jesus Christ whose Divine Economy we are preparing ourselves to celebrate will bless our efforts and labours so that they may bear fruit a hundredfold for the glory and honour of His holy name.

To Him belongs the Kingdom and the Power and the Dominion for ever. Amen.

November 1997

ON THE FEAST OF THE NATIVITY OF OUR LORD

Dear co-workers and devout Orthodox Christians
of the United Kingdom, Ireland and Malta,

The Nativity of Christ, this great event in the salvation of the world, presents us with the occasion to communicate with you once again and to wish you good health and the blessing of the Incarnate Son of God, our Saviour Jesus Christ.

Almost two thousand years have passed since in Bethlehem of Judaea the angelic hymn was first heard, "Glory to God in the Highest and on earth peace, good will toward men" (Lk. 2.14), announcing to us that Christ is born and filling us with joy and hope. Love, peace and God's compassion for man have become reality, or rather have returned to us, have taken flesh and "associated with men" in order to build a new world. Thus Saint Paul proudly writes: "And Christ came and preached peace to you which were afar off, and to them that were

nigh, for through him we both have access by one Spirit unto the Father" (Eph. 2.17-18).

With Christ's presence in the flesh we entered into a new world, a new age, we received the gift of adoption, we were registered as citizens in the Kingdom of Heaven, we became heritors of his Promises and co-citizens of the Saints and of the friends of the most Holy God:

"In truth the grace of Christ has appeared to us and along with it the power of faith has shone forth on us. In truth the Sun of Righteousness has risen on us, and bears witness, having illuminated the ends of the earth. The Lord of Heaven has appeared and, as he willed, has transformed the whole earth into heaven" (John Chrysostom).

The Feast of the Nativity shouts and proclaims this joy in every direction and invites us to celebrate, to rejoice and to glorify the new-born Christ along with the angels, the Magi and the shepherds - to thank Him for His love and compassion towards the human race whose nature, flesh and frailty He condescended to assume. We repeat the words of the hymnographer of the Christmas Feast:

Come, let us greatly rejoice in the Lord as we tell of this present mystery.

The middle wall of partition has been destroyed; the flaming sword turns back;

The cherubim withdraw from the tree of life,
And I partake of the delight of Paradise
From which I was cast out through disobedience.

(Hymn from Christmas Vespers by Germanos of Constantinople)

The Church emphasises the birth of Christ, fully God and fully man, from the Virgin Mary, and calls Him the "spiritual Sun of Righteousness", who came among us unobserved and condescended to be born in a stable among dumb beasts to teach us the virtue of humility and self-sacrifice. As true God, however, He revealed Himself and gave us, and continues to give us, the opportunity to know Him and to become participants in His love.

"Thou wast born secretly in a cave,
But heaven spoke through a star,
And proclaimed thee to all, O Saviour."

Christmas comes this year once again to remind us all of this love for mankind and saving work and to invite us to renew in humility our relationship with Christ. Christ wants all of us to be His own, to follow Him with enthusiasm and to entrust our lives to Him who, "Today for man's sake is seen in the flesh, He who by nature is invisible" (Hymn from the Lity of the Feast). The presence of Christ in the world is thus, as Saint John Chrysostom emphasises, a mystery: "The entire economy of Christ is called a mystery, and the mystery does not appear in the letter, but is proclaimed in the reality".

Dear brothers and sisters in Christ, as we consider all these things today, let us approach with greater diligence and attention the Mystery of our salvation and joy. And on the occasion of this Christmas Feast let us glorify Christ for the foundation and work of the Archdiocese of Thyateira and Great Britain which the Ecumenical Patriarchate established seventy five years ago to safeguard the Orthodox Christians of the United Kingdom, and to proclaim that the Star of Christmas continues to shine, and to guide the world onto God's path, to lead it toward the joy of the Gospel, to the Eucharistic assembly and to the worship of our true and loving God in the person of Jesus Christ.

As we celebrate God's appearance among us during this time, we should remind ourselves and each other of

the importance of the family: Christmas tells us of the Holy Family which guarded the Divine Revelation and made it a possession for the whole of mankind. Christmas teaches us of the sacredness and uniqueness of the Family. For this reason we exhort you to devote yourselves with greater zeal to the protection of the Family. Guard it as the apple of your eye and protect it with whatever sacrifices so that it may fulfill its divinely instituted and unique purpose. Help the family to remain faithful to the Orthodox Christian faith and to the message of Christmas. Teach the family to attend Church, to worship God in spirit and in truth and to communicate regularly and conscientiously at the Sacrament of Holy Communion. In this way we will celebrate the Feast of Christmas truly and genuinely and our joy will be "full", true and genuine. Let us imitate the example of Queen Elizabeth and the Duke of Edinburgh who celebrate their 50th Wedding Anniversary this year. During all that time they confronted the difficulties of married life with optimism and faith and kept and honoured the mutual promise which they made on the day of their wedding. This must be the aim of every Christian Family: never to dissolve their marriage, but to celebrate their anniversaries with their children and grandchildren and to go together to Church to thank the Triune God for the grace and power which He has given them to be united in marriage for so many years.

Before concluding this Encyclical, I would like once again to remind you that we seek your assistance to secure young men to become priests and deacons in our Church. We will achieve this if we nurture and increase the ecclesiastical and religious consciousness of the Orthodox Family in Great Britain. Only the Christian family, the Christian home, can produce such fine spiritual fruits for the glory of Christ and the service of His Church in the world.

In conclusion, I would like to thank all of you for your devotion to our Church, for your sensitivity concerning its progress and future, for your love for the educational and charitable activities and for all the good works which proclaim the Nativity of Christ.

"In all these things we glorify Him who has appeared to us, we worship Him who has come, we praise Him who has renewed us, who has given us life and resurrection, who has protected and illuminated us and has given us an abundance of good gifts, even Jesus Christ to whom we ascribe glory and power with the Father and the Holy Spirit unto the ages of ages. Amen."

Christmas 1997

Από τη χειροτονία σε πρεσβύτερο του διακόνου Θεοφάνη Πέτρου στον Καθεδρικό Ναό του Αγ. Νικολάου Λονδίνου.

SAINT THEODORE THE STUDITE CATECHESIS 32

Translated by Archimandrite Ephrem Lash from the Greek original.

On the Nativity of the Saviour and the vigorous pursuit of our ascetic life.

Brethren and Fathers, already the Manifestation of God is near and the day of joy is at the doors; for it is a great joy, such as has not been since time began, that the Son of God has come to us, not through riddles and symbols, as he appeared of old to the fathers, but by coming to live with us and manifesting himself in his own person through his birth from a Virgin. There has been nothing more blessed than this in generations of generations, nothing more wonderful among all the wonders that God has done since time began. For this reason Angels are proclaiming the good tidings of the mystery and a Star revealing that the heavenly has been brought to birth on earth; for this reason Shepherds are running to see the salvation that has been proclaimed, and Magi are bringing gifts fit for a king, for this reason a new song is being sung for new events, because God, who is glorified in the highest, has appeared as Peace on earth [Cf. Luke 2,14]. And the Apostle bears witness when he says, For he is our peace, who has made both one, breaking down the middle wall of partition, the hostility between us, in his flesh. He has abolished the law with its commandments and ordinances, that he might create in himself one new humanity in place of two, thus making peace, and might reconcile both to God in one body through the Cross, thus putting to death that hostility through it [Ephesians 2,14-16]. This is what the prophets and the just since time began desired to see, but did not see except through faith; while we have both seen and our hands have touched, as it is written, concerning the Word of life, and this life has been revealed, [1 John 1,1] and we have received sonship. But what shall we give in return for all that the Lord has given to us? [Psalm 115,3] Already holy David anticipated and cried out the answer. I shall take the cup of salvation and call on the name of the Lord. [Psalm 115,4]. So then let us rejoice, brethren, because we have been granted to give the Lord a return for all that he has given us. And what is this return? The cross-bearing way of life that we have taken on, and the confession in which we stand and we boast in our hope of the glory of God. [Romans 5, 2] And this is confessedly a witness. Meanwhile it is not for us to feast for just one day, but throughout our life; just as those who are governed by the flesh and in thrall to the passions are unable to feast, even if they seem to feast, nor are they at liberty, for they are slaves of the passions sold under sin. [Cf. Romans 7,14] Indeed it is written, Everyone who sins is a slave of sin; but the slave does not abide in the house for ever. The son abides for ever. [John 8, 34-35] Since then we too have been granted to have been called sons according to grace, we remain in the house for ever, if we hold him the beginning of our undertaking to the end. And so, empowered by the Holy Spirit, let us still hold to our monastic state, and let us consider how to provoke one another to love and good deeds, [Hebrews 10, 24] to obedience, to humility, to meekness, and let us be eager for everything which is of the best, not weakening in our resolve, but straining ever more and more, and the more so as we see the day drawing near. For the great and manifest day of the Lord [Joel 3,4. Matt. 2:31] is drawing near, on which the judge

of all will be revealed and will appear in the glory in which he appeared to the Apostles at his divine Transfiguration, as he brings and judges every creature and rewards each according to its work. But may it be given to us too, with all the saints, to see him looking upon us with a kindly face and taking us into the kingdom of heaven, by the grace and pity and love for mankind of our Lord Jesus Christ, to whom are due glory, honour and worship with the Father and the Holy Spirit, now and always and to the ages of ages. Amen.

The exact date of this Instruction is not known, though many of St Theodore's Catecheses or Instructions were given when he and his monks were in exile in the Propontis in 820.

St Theodore used to give a brief instruction to his monks three times a week and he instructs his successor to do the same, 'Make sure you give an instruction three times a week in the evening'.

St Theodore himself died in 826.

ECCLESIASTICAL NEWS

ECUMENICAL PATRIARCHATE

ARCHDIOCESE OF THYATEIRA AND GREAT BRITAIN

The annual Pan-Orthodox pilgrimage to the Shrine and Holy Well of St. Winifride at Holywell in North Wales that is organised by the parish of St. Barbara in Chester, and which this year was held on 4th October, was the subject of a comprehensive and appreciative article published in the 'Catholic Herald' on 14th October. Featured in the 'Charterhouse Chronicle', it was written by Peter Stanford who, on Sunday, 26th October, presented a programme in Channel 5 television's series 'The Mission' dealing with Holywell and which extensively featured this pilgrimage.

METROPOLIS OF FRANCE

The Council of European Churches has elected Metropolitan Jeremias of France as its Chairman for the next six years. He had been its Vice-Chairman since 1992.

PATRIARCHATE OF ALEXANDRIA

In an interview published on 10th December in the Athenian daily newspaper 'Adesmeftos Typos', Pope and Patriarch Petros VII of Alexandria states that the number of African Orthodox faithful within his Patriarchate is estimated at 300,000, with 250 African clergy as well as a Metropolitan, who is a member of the Holy Synod of the Patriarchate. He also mentions that when he was serving in South Africa, he was the first priest to introduce English into the Divine Liturgy, with the result that his church became known as the Young People's Church. He emphasised that he felt that he thought it was important for people to pray in the language they spoke, and added: "If we wait for the youth to first learn Greek, we shall lose them".

CHURCH OF GREECE

Metropolitan Dionysios of Servia and Kozani passed away on 7th December. Born in 1912, he was consecrat-

ed to the episcopate in 1952 as an assistant to the then Archbishop of Athens. He was elected Metropolitan of Kozani in 1957.

RECENT PUBLICATIONS

The 1998 Calendar and Year Book of the Archdiocese is now available from the Offices of the Archdiocese (5 Craven Hill, London W2 3EN) at a cost of £3.50 (including postage and packing). Now in the seventy-second year of publication, it includes details of the Archdiocese and the parishes and organisations under it, a Liturgical Calendar, details of the other Orthodox Churches in the United Kingdom, and organisations of interest to members of the Archdiocese. A 32-page colour supplement includes reproductions of a number of Byzantine icons and mosaics, and photographs taken during the celebrations of the 75th anniversary of the Archdiocese and the episcopal consecration of Bishop Athanasios of Tropaeou. It also includes a 56-page dedicatory article on the 50th anniversary of the establishment of All Saints Greek Orthodox Cathedral, Camden Town, London (1948-1998).

In addition to the above bi-lingual Calendar, the Archdiocese has also produced a 96-page edited version in Greek which gives details of the feasts of the Church and the parishes of the Archdiocese. This is available for £1.00 (incl. p. & p.).

The Orthodox Fellowship of St John the Baptist's Calendar and Lectionary for 1998 according to the Revised Julian (New Style) Calendar is now available from Mrs M. R. B. Gerrard (26 Denton Close, Oxford OX2 9BW) at a cost of £3.25 (post free).

The Fellowship's 1998 Directory of Orthodox Parishes and Clergy in the British Isles is also available from the same address at a cost of £3.50 (post free).

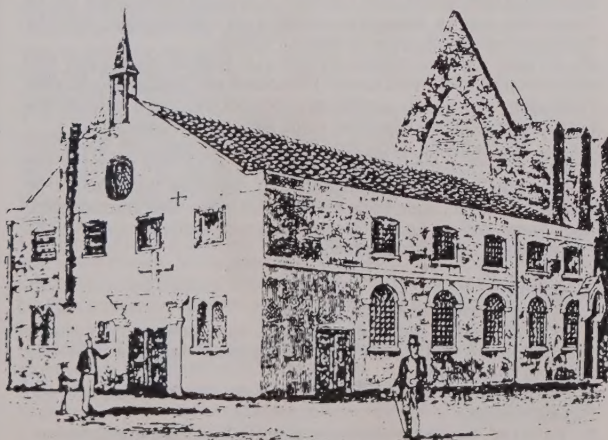
ADDENDUM

The following publishing details were inadvertently omitted from the review of Vassilia Hill's book "Such Love Lives Forever" published in the July-August edition of "The Orthodox Herald":

Hill, Vassilia, "Such Love Lives Forever", Ilfracombe (Devon): Arthur H. Stockwell Ltd. (1997), 58 pp., 9 ill., pbk. £3.75. ISBN 0-7223-3083-9.

It can be obtained from the author (6 Palatine Close, Torquay, Devon TQ1 1RD).

by Deacon Meliton Oakes

The first Greek Orthodox Church built in London in 1677 by the Archbishop of Samos Georgierines.

NEW CHAIRMAN OF THE BRITISH COMMITTEE FOR THE RESTITUTION OF THE PARTHENON MARBLES

Dear Friend,

It gives me great pleasure to announce that Mr. Graham Binns, who has worked tirelessly with inspired and intelligent commitment since the establishment of the British Committee, has become our new Chairman. He has, from the beginning, represented us at all triennial meetings for the restoration of the Acropolis monuments and, as an observer, at UNESCO's Intergovernmental Committee for the Return of Cultural Property. His lively approach has contributed a good deal to a wider public appreciation and understanding of our case. Mr. Christopher Price, the former MP and former Dean of Leeds Metropolitan University is now the Deputy Chairman.

I am also sending you the recent GUARDIAN article by Isabel Hilton, which some of you may have missed. It was the first serious voice to be heard following the rather hasty statement by the Secretary of State for Culture, Media and Sport, Mr. Chris Smith. But it is by no means a lone voice; since Mr. Smith's affirmation that the "Parthenon Marbles are now an integral part of the British Museum collections," we have been overwhelmed by letters and telephone calls from British friends expressing regret for the Secretary of State's stance and offering support and help.

The answer is to continue to press for the restitution of the Marbles, obviously when all the conditions for their return and safe keeping have been fulfilled. Let your views be known to the British Government, urging them to re-consider their position. Isabel Hilton's article will provide you with the arguments, should you need them.

In the meantime, the British Committee is also continuing the campaign. We have arranged the re-printing of Christopher Hitchens' book with VERSO Publishers. This paper back edition will include a new introduction by Hitchens and an up-to-date essay by Graham Binns, on the conservation works on the Parthenon and news of the new Acropolis Museum. The new edition will be dedicated to Robert Browning, whose acclaimed scholarship and huge erudition helped to establish the credentials of the British Committee.

Also in November we are planning a Parthenon Day on the Internet. The initiative has come from Ian Swindale, an English teacher living and working in Rethymno, Crete, who is the web-master of the Parthenon Marbles site and Projects Manager for the Hellenic Electronic Centre. The idea is that, on a specific day in November, supporters all over the world should engage in a mass e-mailing of the Labour Party, the British Museum and local British Embassies and Consulates. The address of the web site is: <http://www.uk.digiserve.com/mentor/marbles/>

We are also considering a travelling photographic exhibition, putting the case in an original and poignant way, to be shown in public Libraries, Colleges and Universities round Britain. And we are planning a number of discussions and debates, not only to remind the public of the issues involved but to report and discuss some interesting material which has come to light, especially concerning the so-called "firman" and the legal arguments arising from it.

I would like to thank you very much for your continuing support and your commitment to the restitution of the Parthenon Marbles. We believe in the justice of our campaign, and that our arguments are reasonable. With your help, we hope that they will prove convincing, and that our aim will be achieved.

With best wishes
Eleni Cubitt, Secretary

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ

1. Το πρωί ο Σεβασμιώτατος τέλεσε επιμνημόσυνη δέηση για τον Έκτορα Τέμπρο. Στη συνέχεια τον επισκέφθηκε η Σωτηρούλα Γεωργίου. Το βράδυ παρέστη στην ετήσια κοινωνική εκδήλωση της Κοινότητας της Αγίας Αικατερίνης στο Barnet, και αργότερα σε παρόμοια εκδήλωση του Συλλόγου Γονέων του Ελληνικού Κολλεγίου Λονδίνου.
2. Το πρωί χειροτόνησε σε πρεσβύτερο τον διάκονο Θεοφάνη Πετρόν στον Καθεδρικό Ναό Αγίου Νικολάου Δυτικού Λονδίνου. Το απόγευμα ευλόγησε τους γάμους του Δημήτρη και της Sally-Anh Κυριάκου. Στη συνέχεια τέλεσε την βάπτισμα του εγγονού του Α. Παλλήκαρου στο Bedford. Το βράδυ παρακολούθησε την παράσταση "Έρω Πατρίδος" σε σκηνοθεσία Κώστα Κακογιάννη στο θέατρο Her Majesty's.
3. Το πρωί τον επισκέφθηκαν διαδοχικά η Λία Παύλου και η Σοφία Louidge. Στη συνέχεια τέλεσε την νεκρώσιμη Ακολουθία του Λούη Λοϊζου στον Καθεδρικό Ναό της Κοιμήσεως της Παναγίας στο Βόρειο Λονδίνο. Αργότερα τον επισκέφθηκε το Δ.Σ. του Συλλόγου Ελλήνων Φοιτητών Λονδίνου. Το απόγευμα τον επισκέφθηκε η Πριγκίπισσα Αικατερίνη της Γιουγκοσλαβίας.
4. Το πρωί τον επισκέφθηκε ο Θεοφίλ. Επίσκοπος Διοκλείας κ. Κάλλιτοτος στον οποίο παρέθεσε αργότερα γεύμα στον Αρχιεπισκοπικό Οίκο. Το απόγευμα τον επισκέφθηκαν ο κ. Νικ. Κηνήτης με τον Πανσο. Αρχιμανδρίτη Δαμιανό Κωνσταντίνου καθώς και η Επιτροπή Κυριών για τους εορτασμούς της 75ετηρίδας από της ιδρύσεως της Αρχιεπισκοπής, στους οποίους ο Σεβασμιώτατος παρέθεσε τσάι.
5. Το μεσημέρι τον επισκέφθηκαν ο κ. Κύπρος Νίκολας και η κα. Άννα Ιωαννίδου, στους οποίους αργότερα παρέθεσε γεύμα ο κ. Παντελής Δημοσθένους.
6. Το πρωί τον επισκέφθηκαν διαδοχικά ο κ. Βασίλης Αναστασάς, ο κ. Γεωργίου του Anglo Cypriot Sickle Cell Thalassemia, και ο κ. Δημοσθένης και η κα. Χριστάλλα Αντωνιάδου. Στη συνέχεια παρευρέθηκε στην τελετή υποδοχής του Καθολικού των Αρμενίων στο Αββαείο του Westminster.
7. Το μεσημέρι παρακάθησε σε γεύμα προς τιμήν του Καθολικού των Αρμενίων και της συνοδείας του. Έπειτα τον επισκέφθηκαν διαδοχικά ο κ. Michael Maunder και η κα. Sawan Khouri, και ο κ. Γεώργιος Παπουλάς. Το βράδυ παρευρέθηκε σε δείπνο για τα ογδοηκοστά γενέθλια του κ. Α. Κωνσταντίνου.
8. Το πρωί τον επισκέφθηκε ο κ. Γιάννης Μαραγκός. Αργότερα παρεκάθησε σε γεύμα μετά το Σεβασμ. Μητροπολίτου Βερροίας κ. Παντελεήμονος και του Αρχιμ. Γερασίμου. Το απόγευμα ευλόγησε τους γάμους της Πανδώρας και του Thomas Duddler και αργότερα ευλόγησε τους γάμους των Michael Maunder και Sawan Khuri στον Καθεδρικό Ναό της Αγίας Σοφίας Λονδίνου.
9. Το πρωί προσέστη της Θείας Λειτουργίας στον Ιερό Ναό του Αποστόλου Ανδρέου στο Weston-Super-Mare. Το απόγευμα ευλόγησε τους γάμους του Χριστόδουλου Γεωργίου και της Αναστασίας Παύλου στον ίδιο Ναό. Το βράδυ παρευρέθηκε στην εκδήλωση για τα 75 χρόνια από της ιδρύσεως της Ιεράς Αρχιεπισκοπής που οργανώθηκε από τον Ελληνικό Σταθμό της Οξφόρδης.
10. Το πρωί τον επισκέφθηκαν διαδοχικά ο κ. Πιερής Μαρουλέττης, ο κ. Γεώργιος Bransky, και η κα. Μηρή. Στη συνέχεια τέλεσε την νεκρώσιμη Ακολουθία του Γ. Κουλουμπρίδη στον Ιερό Ναό Αγίου Δημητρίου Edmonton. Το απόγευμα τον επισκέφθηκαν διαδοχικά ο ηγούμενος της Μονής Κουτλουμουσιού Αγίου Όρους Αρχιμ. Χριστόδουλος συνοδευόμενος υπό της κας. Μάρως Λαιμού, και, στη συνέχεια, οι Rees και Fay Davies. Το βράδυ παρακολούθησε τη διάλεξη του Καθηγητού του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Χαρ. Μπακιρτζή με θέμα "Ο Παύλος και οι Φίλιπποι: Η Αρχαιολογική απόδειξη" που οργάνωσε η Αρχαιολογική Εταιρεία Λονδίνου.
11. Το πρωί τον επισκέφθηκαν τα Μέλη του Συλλόγου "Ο Μαγικός Αυλός", μετά του π. Πολυκάρπου. Το απόγευμα μετέσχε στη συνεδρία των Προέδρων του Council for Christians and Jews στο Lambeth Palace. Το απόγευμα τον επισκέφθηκε η κα. Σουζάννα Παλαματζόγλου.
12. Το μεσημέρι τον επισκέφθηκαν ο κ. Δημοσθένης και η κα. Ελισαβετ Αντωνιάδη. Το απόγευμα τον επισκέφθηκαν ο κ. Sami Yacoub μετά της κας. Νίκης Beales. Στη συνέχεια επισκέφθηκε την γκαλερί της Μαρίας Αντίπα.
13. Το μεσημέρι τον επισκέφθηκε ο κ. Χ. Σοφοκλείδης. Το απόγευμα τον επισκέφθηκε ο κ. Χάρης Σεπεντζής, Προϊστάμενος Τεχνικής Εκπαίδευσης Αθηνών. Το βράδυ παρακάθησε σε δείπνο στην οικία του κ. Ανδρέα Τριταίου.
14. Το μεσημέρι τον επισκέφθηκε ο κ. Ν.Ταλιαδωρός. Το απόγευμα τον επισκέφθηκαν διαδοχικά ο κ. Ελευθεριδής και ο κ. Ν. Σκηνίτης. Το βράδυ τέλεσε αγιασμό στα γραφεία Ν. Λαιμού.
15. Το βράδυ παρέστη στον ετήσιο Φιλανθρωπικό Χορό της οργάνωσης Γυναίκων της Κοινότητας του Αποστόλου Ανδρέου

- Kentish Town Βορείου Λονδίνου, στο Royal Lancaster Hotel.
16. Το πρωί τέλεσε την Θεία Λειτουργία στον Ιερό Ναό Αγίου Αντωνίου Λονδίνου. Το βράδυ μίλησε στον Ιερό Ναό Αγίου Παντελεήμονος στο Harrow με την ευκαιρία των 75 χρόνων της Αρχιεπισκοπής.
17. Το πρωί τον επισκέφθηκε ο μοναχός Παχώμιος.
18. Το πρωί τον επισκέφθηκε ο Δήμαρχος της Πόλης Χρυσόχους κ. Χρ. Τσαγκαρίδης με τη συνοδεία του. Αργότερα τον επισκέφθηκε ο κ. Βασ. Κωνσταντόπουλος.
19. Το πρωί τον επισκέφθηκαν διαδοχικά ο κ. Godfrey O' Donnell και ο κ. Γιώργος Ιακώβου, υποψήφιος Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας. Αργότερα τον επισκέφθηκε ο Πρόεδρος της Κοινότητας Cardiff με Μέλη της Εκκλησιαστικής Επιτροπής. Το βράδυ παρέστη σε δεξίωση του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού.
20. Το βράδυ μετέβη στην Οξφόρδη όπου παρέστη σε Κονσέρτο Κλασικής Μουσικής υπό την διεύθυνση του κ. Μάριου Παπαδόπουλου.
21. Το πρωί τέλεσε τη Θεία Λειτουργία και Πάνδημα Μνημόσυνο στον Καθεδρικό Ναό της Κοιμήσεως της Παναγίας Βορείου Λονδίνου.
22. Το απόγευμα ευλόγησε τους γάμους της Κατίγκως Δ. Πατέρα και του Σταύρου Σάκου στο Somerset.
23. Το πρωί μετέβη στο Northampton όπου τέλεσε τη Θεία Λειτουργία στον Ιερό Ναό του Αγίου Νεοφύτου. Αργότερα επέστρεψε στο Λονδίνο όπου το απόγευμα τέλεσε τη βάπτισμα του Μάρκου-Ανδρέα Γισσομή στο Παρεκκλήσιο της Αρχιεπισκοπής.
24. Το πρωί τον επισκέφθηκαν διαδοχικά η Δήμαρχος Μόρφου μαζί με Μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου, καθώς και η κα. Μαρία Παπαστεργίου, αναπληρώτρια Σύμβουλος του Γραφείου Εκπαίδευσης της Ελληνικής Πρεσβείας. Το απόγευμα τον επισκέφθηκαν διαδοχικά ο Αρχιμ. Παντελεήμων Τσορμπατζόγλου και ο κ. Παρασκευάς Αρτέμης. Το βράδυ παρέστη στην ομιλία του Δρα Σοφοκλή Σοφοκλέους με θέμα "Ζωγράφοι Ιταλικού-Βυζαντινού Ύφους στην Κύπρο κατά τη Βενετική Περίοδο", στο Ελληνικό Κέντρο Λονδίνου.
25. Το πρωί τέλεσε τη Θεία Λειτουργία στον εορτάζοντα Ιερό Ναό Αγίας Αικατερίνης Barnet Βορείου Λονδίνου. Το βράδυ προήδρευσε στη συνεδρία του Trust του Αγίου Νικολάου, στον Αρχιεπισκοπικό Οίκο.
26. Το πρωί τον επισκέφθηκαν διαδοχικά ο Δρ. Σοφοκλής Σοφοκλέους, ο Οικ. Δημήτριος Οικονόμου μετά του κ. Ανδρέα Χριστοφόρου, και ο νέος Πρόεδρος της Κοινότητας Αγίου Ιωάννου Θεολόγου κ. Ανδρέας Τομαζάκης, Hackney, Ανατολικού Λονδίνου, μετά του π. Γεωργίου Σουλίου. Το απόγευμα τον επισκέφθηκε ο Brother Aiden. Το βράδυ προήδρευσε στη συνεδρία του Trust της Αρχιεπισκοπής, στον Αρχιεπισκοπικό Οίκο. Αργότερα παρέστη στην παρουσίαση του βιβλίου της κα. Ερμας Χριστοφίδου "Τ' ανοιχτά χαρτιά της Παροικίας και τα δικά μου", στο Ελληνικό Κέντρο.
27. Το απόγευμα παρευρέθηκε στον Εσπερινό στη Σερβική Εκκλησία του Αγίου Σάβα Λονδίνου και στη συνέχεια στη "Διάλεξη Κωνσταντινουπόλεως" που δόθηκε υπό τον Αρχιμανδρίτη Εφραίμ Lash.
28. Το πρωί τον επισκέφθηκαν διαδοχικά η κα. Σουζάννα Α. Υδραίου και η κα. Αντωνία Καστελλανιδίου. Αργότερα τέλεσε επιμνημόσυνη δέηση για τον Κωστή Περαιτικό στο Παρεκκλήσιο της Αρχιεπισκοπής. Το απόγευμα επισκέφθηκε τον Πρωθυπουργό της Ελλάδος κ. Κ. Σημίτη και την ακολουθία του, κ.κ. Ο. Πάγκαλο και Γ. Α. Παπανδρέου, Υπουργό και Αναπληρωτή Υπουργό Εξωτερικών αντίστοιχα, στο ξενοδοχείο Berkeley. Αργότερα αναχώρησε για τη Γλασκώβη για να παραστεί στους εκεί εορτασμούς για τον Πολιούχο Αγίο της Σκωτίας Απόστολο Ανδρέα.
29. Το πρωί παρέστη στη συνάντηση των Σκώτων Χριστιανών που πραγματοποιήθηκε στο Σκωτικό Εκθεσιακό και Συνεδριακό Κέντρο Γλασκώβης. Το βράδυ μετέβη στο Εδιμβούργο όπου τέλεσε τον Εσπερινό στο Παρεκκλήσιο του Αγίου Ανδρέου Εδιμβούργου.
30. Το πρωί κήρυξε στον Ιερό Ναό του Σωτήρος (St Salvator's Church) του Πανεπιστημίου του St Andrews με την ευκαιρία της γιορτής του Αποστόλου Ανδρέου. Στη συνέχεια παρεκάθησε σε γεύμα που δόθηκε προς τιμήν του από τον ιερέα του Πανεπιστημίου Δρα James Walker. Το βράδυ παρεκάθησε σε δείπνο στην οικία του Σερ Αργυρού Στάκνι στο Dunblane.

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1. Το πρωί επέστρεψε από τη Σκωτία.
2. Το βράδυ μετέβη στο Cambridge όπου παρευρέθηκε στα εγκαίνια της Πτέρυγας "Α.Γ. Λεβέντης" Κυπριακών Αρχαιοτήτων στο Μουσείο Fitzwilliams.
3. Το πρωί τον επισκέφθη ο Δήμαρχος Αραδίππου μετά του Συμβουλίου του.
4. Το πρωί τον επισκέφθηκε ο κ. Γ. Παπαθανασόπουλος, δημοσιογράφος της αθηναϊκής εφημερίδας "Ελευθερος Τύπος" μετά της συζύγου του. Στη συνέχεια έλαβε μέρος στο Ελληνικό

Προεδρεύει σε συνάντηση του ΕΕΠΕ για εκπαιδευτικά θέματα. Το βράδυ παρευρέθηκε στην Χριστουγεννιάτικη Δεξίωση της Λαϊκής Τραπεζίης Λονδίνου στο Ελληνικό Κέντρο, και σε εκδήλωση της Εθνικής Κυπριακής Ομοσπονδίας Μεγάλης Βρετανίας παρουσία του Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας κ. Γλαύκου Κληρίδη, ο οποίος και μίλησε.

7. Το πρωί μετέβη στο Leicester όπου προέστη της Θείας Λειτουργίας στον εκεί εορτάζοντα Ιερό Ναό του Αγίου Νικολάου. Το βράδυ παρευρέθηκε στον ετήσιο Χορό του Συλλόγου Κυριών της Κοινότητος του Τιμίου Σταυρού Hendon.

8. Το απόγευμα τον επισκέφθηκε ο κ. Γ. Δοματάς του Συλλόγου Ελλήνων Φοιτητών Λονδίνου. Το βράδυ τέλεσε αγιασμό στην Γκαλερύ της κας. Μ. Αντίπα.

9. Τον επισκέφθηκαν διαδοχικά η Πριγκίπισσα Αικατερίνη της Γιουγκοσλαβίας, η κα. Χρυσάνθη Πατέρα, η κα. Ερμα Χριστοφίδου, ο π. Κύριλλος Leret-Aldir και ο π. Αθανάσιος Ledwich. Το βράδυ παρεκάθησε σε δείπνο στην οικία του κ. Βάσου Χατζηγιάννου.

10. Το μεσημέρι παρέθεσε γεύμα στον Αρχιεπισκοπικό Οίκο στο οποίο παρεκάθησαν ο Θεοφίλ. Επίσκοπος Τροπαιού Αθανάσιος, οι κ.κ. Α. Φυλακτού, Χρ. Κόμπας, Ανδρ. Δαμιανού, Σ. Καραγιάννης, Ανδρ. Ιωάννου και η κα. Έλλη Παπαφώτη. Αργότερα τον επισκέφθηκε ο κ. Στ. Κανέσης.

11. Το μεσημέρι τέλεσε τη Νεκρώσιμη Ακολουθία για τον Νικόλα Σωφρονίου Αρναούτη στον Καθεδρικό Ναό της Κοιμήσεως της Παναγίας Βορείου Λονδίνου. Στη συνέχεια παρακάθησε σε γεύμα στην οικία του ζεύγους Salem και Αγγέλας Hoche.

12. Το μεσημέρι τέλεσε επιμνημόσυνη δέηση για τον Νικόλαο Εμπειρίκο στο Παρεκκλήσιο της Αρχιεπισκοπής. Το απόγευμα τον επισκέφθηκε η κα. Μαργαρίτα Γεωργιάδου.

13. Το βράδυ παρέστη σε εκδήλωση που οργάνωσε η Πριγκίπισσα Αικατερίνη της Γιουγκοσλαβίας.

14. Το πρωί μετέβη στο Cardiff όπου προέστη της Θείας Λειτουργίας στον εκεί Ιερό Ναό του Αγίου Νικολάου, οπότε και χειροτόνησε σε πρεσβύτερο τον διάκονο Λουκά Holden. Στη συνέχεια μετέβη στο Weston-Super-Mare όπου ευλόγησε τους γάμους του Lee Winston Carpenter και της Σοφίας Μιχαήλ στον εκεί Ιερό Ναό του Απ. Ανδρέου.

15. Το πρωί τον επισκέφθηκε ο κ. Γιάννης Εμίρης. Το απόγευμα τον επισκέφθηκε ο κ. Andrew Torrance. Αργότερα τέλεσε αγιασμό στη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής του Καθεδρικού Ναού Κοιμήσεως της Παναγίας Βορείου Λονδίνου, όπου και μίλησε.

16. Το πρωί τον επισκέφθηκε ο κ. Ηρακλής Σκανναβής. Το μεσημέρι τον επισκέφθηκαν οι κ.κ. Στέλιος Ιωάννου και Χάρης Σοφοκλειδής. Το βράδυ παρεκάθησε σε δείπνο στο Ξενοδοχείο Claridges που παρέθεσε ο Διευθυντής της Εθνικής Τραπεζίης της Ελλάδος κ. Ιωάννης Μακρής.

17. Το πρωί τον επισκέφθηκε ο κ. Γ. Χατζηφάνης.

19. Το πρωί τον επισκέφθηκαν διαδοχικά η κα. Σωτηρούλα Γεωργίου, ο π. Χριστόφορος από την Κύπρο, καθώς και οι Διάκονοι Ταράσιος και Ιωάννης (Χρυσαιγής). Στη συνέχεια μετέσχε σε

μαγνητοσκοπήσιμο τηλεοπτικό πρόγραμμα του London Weekend Television προς τιμήν του συνθέτη John Tavener στον Καθεδρικό Ναό Αγίας Σοφίας Λονδίνου. Αργότερα παρεκάθησε σε δείπνο στην οικία του κ. Κώστα Λουλούδη.

20. Το πρωί τον επισκέφθηκε ο Δρ Γεώργιος Καντιδάκης.

21. Το πρωί προέστη της Θείας Λειτουργίας στον Ιερό Ναό του Αγίου Δημητρίου Edmonton. Στη συνέχεια τέλεσε τη βάπτισμα του γιού του Θ. Κτωρίδη στον Καθεδρικό Ναό Κοιμήσεως της Θεοτόκου, Wood Green, Βορείου Λονδίνου. Το βράδυ παρευρέθηκε στην ετήσια Χοροεστιά που οργάνωσε το ΔΗ.ΣΥ Αγγλίας παρουσία του Προέδρου του Δημοκρατικού Συναγερμού Κύπρου κ. Ν. Αναστασιάδη.

22. Το πρωί απήφυνε Χριστουγεννιάτικο μήνυμα προς την Ομογένεια Ηνωμένου Βασιλείου το οποίο μαγνητοσκοπήθηκε από το London Hellenic TV στον Αρχιεπισκοπικό Οίκο. Το απόγευμα τον επισκέφθηκε ο κ. Yves Antonietti.

23. Το πρωί τον επισκέφθηκαν παιδιά από το Ελληνικό Κολλέγιο Λονδίνου τα οποία τραγούδησαν τα Κάλαντα των Χριστουγέννων. Το απόγευμα τον επισκέφθηκαν παιδιά από την Κοινότητα του Αγίου Παντελεήμονος Harrow και τραγούδησαν τα Κάλαντα των Χριστουγέννων.

24. Το πρωί τέλεσε την Ακολουθία των Μεγάλων Ωρών στο Παρεκκλήσιο της Αρχιεπισκοπής και το βράδυ τέλεσε τη Θεία Λειτουργία του Αγίου Βασιλείου στο Παρεκκλήσιο της Αρχιεπισκοπής.

25. Το πρωί προέστη της Θείας Λειτουργίας στον Καθεδρικό Ναό της Αγίας Σοφίας Λονδίνου. Αργότερα παρεκάθησε σε γεύμα στην οικία του κ. Ορ. Ορθοδόξου.

26. Το πρωί τον επισκέφθηκε ο κ. Ν. Κωστάκης, Στρατιωτικός Ακόλουθος της Ελλάδος στο Ηνωμένο Βασίλειο.

27. Το βράδυ τέλεσε Μέγα Εσπερινό με την ευκαιρία των εγκαινίων του Παρεκκλησίου της Αγίας Θέκλας στον Καθεδρικό Ναό Τιμίου Σταυρού και Αρχαγγέλου Μιχαήλ Hendon.

28. Το πρωί καθαγίασε το παρεκκλήσιο της Αγίας Θέκλας και στη συνέχεια τέλεσε τη Θεία Λειτουργία. Το μεσημέρι παρεκάθησε σε γεύμα που παρέθεσε προς τιμήν του το ζεύγος Σαλήμ και Αγγέλας Hoche με την ευκαιρία των εγκαινίων του Παρεκκλησίου της Αγίας Θέκλας.

29. Το πρωί τέλεσε τη νεκρώσιμη Ακολουθία για τον Σπύρο Χατζηπαναγή στον Καθεδρικό Ναό Κοιμήσεως της Θεοτόκου Βορείου Λονδίνου.

30. Το απόγευμα τον επισκέφθηκαν η κα. Ανδρούλα Νεοποτλέμου μαζί με τις κυρίες Κατερίνα και Αγγέλα Ιωάννου.

31. Το μεσημέρι τον επισκέφθηκε ο κ. Χρήστος Χρηστοφάνους μετά της συζύγου του. Το απόγευμα τέλεσε Μέγα Εσπερινό στο Παρεκκλήσιο της Αρχιεπισκοπής κι έκοψε την καθιερωμένη Βασιλόπιττα. Το βράδυ παρέστη στον Πρωτοχρονιάτικο Χορό που οργάνωσε το Λύκειο Ελληνίδων (παράρτημα Αγγλίας) στο Ξενοδοχείο Park Lane Λονδίνου.

HIS EMINENCE ARCHBISHOP GREGORIOS' DIARY

NOVEMBER

1. In the morning, His Eminence the Archbishop presided at a memorial service for the late Hector Tembros in the chapel of the Archdiocese. Later, he received Miss Sotiroula Georgiou. In the evening, he was present at the Annual Ball of the Greek Orthodox Community of St. Catherine in Barnet.

2. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the Cathedral of St. Nicholas in Shepherd's Bush, during the course of which he ordained Deacon Theophanes Petrou to the priesthood. In the afternoon, he blessed the marriage of Dimitrios and Sally-Ann Kyriakou at the Cathedral of the Divine Wisdom in Bayswater; and he then travelled to Bedford to baptise the grandchild of Andronikos Pallikaros.

3. During the morning, he received Mrs Lia Pavlou, & and Miss Sonia Loujide. At midday, he presided at the funeral of Louis Loizou at the Cathedral of the Dormition of the Mother of God in Wood Green. Returning to Thyateira House, he received the Committee of the Association of Greek Students of London. Later, he received Crown-Princess Catherine of Yugoslavia.

4. In the morning, he received Bishop Kallistos of Diokleia, whom he later entertained to lunch. In the afternoon, he received Archimandrite Damianos Constantinou and Nikolaos Skinitis together with the Ladies' Committee for the 75th anniversary celebrations of the Archdiocese, entertaining them to tea.

5. At midday, together with Mrs Anna Ioannidou and Kypros Nicholas, he was entertained to lunch by Pantelis Demosthenous.

6. During the day, he received Vassilios Anastasas, Mr C. Georgiou of the Anglo-Cypriot Sickle Cell Thalassaemia Association, and Demosthenes and Chrystala Antoniadis. In the evening, he was present at Evensong in Westminster Abbey on the occasion of the visit of the Catholics of the Armenians.

7. At midday, he entertained Catholicos Karekin of the Armenians and those

accompanying him to lunch at Thyateira House. Later, he received Michael Maunder & Sawan Khuri, and Mr Georgios Papoulas. In the evening, he was present at Mr A. Constantinou's 80th birthday party.

8. In the morning, he received Yiannis Marangos. At midday, he entertained Metropolitan Panteleimon of Verroea and Archimandrite Gerasimos to lunch. During the afternoon, he blessed the marriage of Thomas and Pandora Duddler in the chapel of the Archdiocese, and that of Michael Maunder & Sawan Khuri at the Cathedral of the Divine Wisdom in Bayswater.

9. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the church of St Andrew in Weston-super-Mare. In the afternoon, he blessed the marriage of Christodoulos Georgiou and Anastasia Pavlou in the same church. Later, he was present at the celebration organised by the 'Hellenikos Stathmos' in Oxford to commemorate the 75th Anniversary of the Archdiocese.

10. During the morning, he received Pieris Marouletis, George Bronsky and Mrs Moera. He then presided at the funeral of G. Kouloumbidis at the church of St Demetrius in Edmonton. During the afternoon, he received the Abbot of the Haghiortie Monastery of Koutloumoussi, Archimandrite Christodoulos, accompanied by Mrs Maro Laemou; and Rees & Fay Davies. In the evening, he attended the lecture organised by the Greek Archaeological Committee (UK) and delivered by Professor Charalambos Bakirtzis of the University of Thessaloniki, entitled 'Paul and Philippi: The Archaeological Evidence.'

11. In the morning, he received members of the 'Magic Flute' group who were accompanied by Father Polykarpos. In the afternoon, he participated in the Council of Christians and Jews' Presidents' meeting at Lambeth Palace. Returning to the Archdiocese, he received Mrs Susanna Palamatzoglu.

12. At midday, he entertained Demosthenes and Elisavet Antoniadis to lunch. In the afternoon, he received Sami Yacoub accompanied by Mrs Niki Beales. Later, he visited the Maria Antypa & Son Icon Gallery in Knightsbridge.

13. During the day, he received Haris Sophocleidis and Haris Sepentzis. In the evening, he had supper with Mr and Mrs Andreas Tritaeos.

14. During the day, he received Nikolaos Talliadoros, Mr Eleftheriadis, and

Nikolaos Skinitis. In the evening, he blessed the offices of N.Laemos.

15. In the evening, he attended the St Andrew's (London) Greek Ladies' Charity Organisation's Annual Ball in the Westbourne Suite of the Royal Lancaster Hotel.

16. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the church of Ss. Anthony and John the Baptist in Holloway. In the evening, he delivered a lecture at the church of St Panteleimon in Harrow on the occasion of the 75th anniversary of the Archdiocese.

17. In the morning, he was visited by the monk Pachomios.

18. During the day, he received Mr Chr. Tsangaridis, Mayor of Poli Chrysochous, and those accompanying him, and Vassilios Konstantopoulos.

19. During the morning, he received Godfrey O'Donnell, and Georgios Iakovou (a candidate in the forthcoming Cypriot presidential elections). In the afternoon, he received the Chairman and members of the committee of the Greek Orthodox Community of Cardiff. In the evening, he attended a reception organised by the Hellenic Tourism Organisation at the Inter-Continental Hotel.

20. In the evening, he was present at a concert given in Oxford under the direction of Dr Marios Papadopoulos.

21. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the Cathedral of the Dormition of the Mother of God in Wood Green.

22. In the evening, he blessed the marriage of Stavros Siokos and Katlingo D. Pateras at a ceremony held in Somerset.

23. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy for the Greek Orthodox Community of St Neophytos in Northampton. Returning to London, he baptised Markos-Andreas Yiasourinis in the chapel of the Archdiocese.

24. During the day, he received the Mayor of Morphou together with members of his council; Mrs Maria Papaferghiou, acting Educational Counsellor at the Hellenic Embassy; Archimandrite-Panteleimon Tsombatzoglou, and Paraskevas Artemis. In the evening, he attended the lecture delivered by Dr Sophocles Sophocleous at the Hellenic Centre entitled "Painters in the Italo-Byzantine style in Cyprus during the Venetian period".

25. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy for the Greek Orthodox Community of St. Catherine in Barnet to honour the Community's patron saint. In the evening, he presided at a meeting of the St. Nicholas' Trust held in the Archdiocese.

26. During the day, he received Dr Sophocles Sophocleous, Father Dimitrios Oekonomou & Andreas Christophorou, Andreas Tomazos, new Chairman of the Community in Hackney, accompanied by father Georgios Soulos, the parish priest, and Bro. Aidan. In the evening, he presided at a meeting of the Trust of the Archdiocese. Later, he was present at the presentation of Erma Indianou Christofides' book "The open cards of the Cypriot Community and mine" at the Hellenic Centre, which was held in the presence of the Minister of Foreign Affairs of the Republic of Cyprus, Yiannakis Kassoulides.

27. In the evening, he was present at Vespers held at the Serbian Cathedral of St.Sava and at the Constantinople Lecture delivered in continuation by Archimandrite Ephrem (Lash) of the Monastery of St Andrew the First-Called Apostle in Chorlton-cum-Hardy and priest-in-charge of the Greek Orthodox Community of Manchester.

28. During the morning, he received Mrs Susan A. Idreos, and Mrs Antonia Kastellaniidou. At midday, he presided at a memorial service in the chapel of the Archdiocese for the late Kostis M. Peratikos. Later, he visited the Berkeley Hotel to greet the Hellenic Prime Minister, Costas Simitis, who was accompanied by Foreign Minister Theodoros Pangalos and Alternate Foreign Minister Georgios Papandreou. He later left by air for Glasgow.

29. In the morning, he was present at the Scottish Christian Gathering held in the Scottish Exhibition and Conference Centre in Glasgow. In the evening, he celebrated Vespers at the chapel of St Andrew in Edinburgh.

30. In the morning, he preached the sermon at the St Andrew's Day service organised by the University of St Andrews in the historic church of St Salvador. Afterwards, he was entertained to lunch by the University Chaplain, the Revd. Dr James Walker, and his family. In the evening, he was entertained to supper in Dunblane by Sir Reo & Lady Stakis.

DECEMBER

2. He returned from Scotland in the morning.

3. In the evening, he conducted an Aghiasmos on the occasion of the opening of the A.G.Leventis Gallery of Cypriot Art at the Fitzwilliam Museum in Cambridge.

4. In the morning, he received the Mayor of Aradippou.

5. In the morning, he received Mr & Mrs G. Papathanasopoulos. In the afternoon, he was present at a meeting held at the Hellenic Consulate to discuss educational matters. During the evening, he attended a Christmas Reception organised by the Cyprus Popular Bank at the Hellenic Centre, and a meeting held under the auspices of the National Federation of Cypriots that was addressed by the President of Cyprus, Glafkos Cleridis.

7. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the church of Ss.

Nicholas & Xenophon in Leicester. In the evening, he was present at the annual Dance organised by the Ladies' Association of the Community of the Holy Cross in Hendon.

8. In the afternoon, he received Georgios Domatas of the Association of Greek Students in London. In the evening, he blessed the newly-refurbished Icon Gallery of Maria Artypa and Son in Kensington's Walton Street.

9. During the afternoon, he received Crown-Princess Catherine of Yugoslavia accompanied by Mrs Chrysanthi Patera; Protosphyter Kyriillos Leret-Aldir, and Father Athanasios Ledwich. In the evening, he visited the Sternberg Centre to greet Lady Hazel Sternberg on the occasion of her birthday; and, later, he had dinner at the house of Vassos Hadji-Ioannou.

10. At midday, he entertained Bishop Athanasios of Tropaeou, Dr Elli Papaphoti and Messrs A. Phylakou, Chr. Kombos, Andr. Damianou, S. Karayiannis, and Andr. Ioannou to lunch at Thyateira House. Later, he visited Sp. Karnesis.

11. At midday, he presided at the funeral service of Nikolaos Sophroniou Arnaoutis at the Cathedral of the Dormition of the Mother of God in Wood Green. Later, he had lunch at the house of Mr & Mrs Salem Hoche.

12. At midday, he presided at the memorial service held for the late Nikolaos Embeirikos in the chapel of the Archdiocese. In the afternoon, he received Mrs Margharita Georgiadou.

13. In the evening, he was present at the 'Slava' of Crown Prince Alexander of Yugoslavia.

14. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the church of St. Nicholas in Cardiff, during the course of which he ordained Deacon Luke Holden to the priesthood to serve the needs of the faithful in Llanelli, Swansea and District. Afterwards, he travelled to Weston-super-Mare, where he blessed the marriage of Lee Winston Carpenter and Sophia Michael in the church of St. Andrew there.

15. During the day, he received Mr John Emirir, and Andrew Torrance.

16. During the day, he received Heracles Skannavis, Stelios Ioannou and Ch. Sophocleidis. During the evening, he attended a reception at the residence of the outgoing Cyprus High Commissioner, he delivered a lecture at the School of Byzantine Music, and he was present at a dinner party given at Claridges by the General Manager of the Bank of Greece.

17. In the morning, he received Georgios Hadjiphanis.

19. During the day, he received Mrs Sotiroula Georgiou, Father Christophoros from Cyprus, and Deacons Tarasios and Ioannis. In the afternoon, he took part in a discussion with the Orthodox composer John Tavener filmed by London Weekend Television at the Cathedral of the Divine Wisdom. In the evening, he visited Costas Louloudis.

20. In the morning, he received Dr Georgios Kandidakis.

21. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the church of St Demetrius in Edmonton. Later, he baptised the infant son of Theodoros Ktoridis at the Cathedral of the Dormition of the Mother of God in Wood Green. In the evening, he was present at the annual Christmas Gala of the United Kingdom branch of the Di.SY. political party.

22. At midday, he recorded a Christmas message for London Hellenic Television. In the afternoon, he received Yves Antonietti.

23. In the morning, pupils of the London Hellenic College visited him to sing Christmas carols. In the afternoon, young people from the Community of St Panteleimon in Harrow also visited him for the same purpose.

24. In the morning, he presided at Matins and the Royal Hours in the chapel of the Archdiocese. In the evening, he celebrated the Divine Liturgy of St Basil in the same chapel.

25. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy of St John Chrysostom in the Cathedral of the Divine Wisdom. He was entertained to Christmas Lunch by Mr & Mrs Orthodoxos Orthodoxou.

26. In the morning, he received Nikolaos Kostakis, Military Attache at the Hellenic Embassy.

27. In the evening, he presided at Great Vespers of the Consecration at the chapel of St Thecla within the Cathedral of the Holy Cross and St Michael in Hendon.

28. Before dawn, he consecrated the chapel of St Thecla and in continuation celebrated the Divine Liturgy there. At midday, he was entertained to lunch by Salem and Angela Hoche at the 'El Fawar' Restaurant, to celebrate the chapel's consecration.

29. In the morning, he presided at the funeral of Spyros Hadjipanayi at the Cathedral in Wood Green.

30. In the afternoon, he received Mrs Androula Neoptoleμου accompanied by Katerina & Angela Ioannou.

31. At midday, he received Mr & Mrs Christos Christophanous. In the evening, he presided at Great Vespers in the chapel of the Archdiocese and at the cutting of St Basil's cake (the 'Vassilopitta') held in continuation. Later, he was present at the Lyceum of Greek Women's New Year's Dance held at the Park Lane Hotel.

Η παρούσα έκδοση πραγματοποιείται χάρη στη γενναιόδωρη εισφορά του Εντιμολογιωτάτου Άρχοντος Δεπουτάτου της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας Salem Hoche και της Εριτίμου συζύγου του, Αγγέλας.